

DEEL 1

Dogmatiek/Ethiek & Hermeneutiek, Theologie VU (6EC)

9 mei 2015

Jacob Schneider

2018489

het Bijbelse spreken over homoseksualiteit doorvertalen naar vandaag.

DEEL 2

Praktische theologie, Theologie VU (3EC)

28 september 2015

Jacob Schneider

2018489

Vijf interviews

over persoonlijke ervaringen & pastorale begeleidingspraktijk
in relatie tot homoseksualiteit.

Index

Deel 1	Pag.	Bijlage Deel 1	Pag.
Inleiding	3	Uitspraken Voorstanders	39
Hoofdstuk 1, Bijbelse bronnen	6	Uitspraken Tegenstanders	40
Genesis 1 en 2	6	Professor Van den Brink, 1 ^e reactie	41
Genesis 9	7	Jacob Schneider tegenreactie	42
Genesis 19	8	Professor Van den Brink, 2 ^e reactie	43
- Jesaja 1:9-10	8	Professor Ganzevoort reactie	44
- Ezechiël 16:48-50	8	Jacob Schneider tegenreactie	44
- Judas 7	9		
Leviticus 18	9		
Deuteronomium 23	10		
Richteren 19	11		
1 Koningen 14	12		
2 Koningen 23	13		
Job 36	13		
Het zwijgen van Jezus	14		
Romeinen 1	15		
Galaten 3 en 1 Korinthe 7	16		
Bijbelse bronnen – deelconclusie	17		
Hoofdstuk 2, Buitenbijbelse bronnen	19		
Buitenbijbelse bronnen - deelconclusie	20		
Hoofdstuk 3, Hedendaagse bronnen	21		
Hedendaagse bronnen - deelconclusie	23		
Hoofdstuk 4, Hermeneutiek	24		
Homohuwelijk bekend bij Paulus?	27		
Genetisch component bekend bij Paulus?	28		
Hermeneutiek - deelconclusie	28		
Hoofdstuk 5, Ethiek	30		
De Kerk	30		
Christenen in de samenleving	31		
Homo en vriendschap	32		
Ethiek - deelconclusie	32		
Hoofdstuk 6, Evaluatie	33		
Hoofdstuk 7, Conclusie	36		
Bibliografie	38		

Deel 2	
Inleiding	45
Interviews	46
Ervaring van omgang met God	46
Pastorale begeleidingspraktijk	48
De Bijbel	51
Consequenties	54
Samenvatting interviews	57
Twijfel, bewijs & Overgave	59
In gesprek	61
Afsluitende opmerkingen	62

Bijlage Deel 2	
Bijlage: Interview vragen	64

Inleiding

In dit paper wil ik nadenken over de vraag hoe we op een hermeneutisch verantwoorde manier het Bijbelse spreken over homoseksualiteit kunnen doorvertalen naar vandaag.

Als we dat Bijbelse spreken over homoseksualiteit doorvertalen naar vandaag, dan komt dat spreken vanzelf in aanraking met de huidige gegevens over homoseksualiteit. Om die reden kies ik voor drie invalshoeken bij het verzamelen van gegevens. Eerst de complexe Bijbel zelf, dan de Buitenbijbelse bronnen en vervolgens een selectie van hedendaagse onderzoeken. Na het verzamelen van gegevens ga ik in de volgende hoofdstukken verder met hermeneutiek en ethiek om de vraag te beantwoorden hoe het Bijbelse spreken over homoseksualiteit door te vertalen is naar vandaag. Daarna volgt een hoofdstuk evaluatie waarin ik een verdere afweging van argumenten maak. Tot slot het conclusie-hoofdstuk waarin ik de hoofdvraag beantwoord aan de hand van de evaluaties en deelconclusies uit voorgaande hoofdstukken.

Natuurlijk is het streven om de gegevens neutraal te inventariseren. Dat neemt niet weg dat ik vanuit mijn kerkelijke achtergrond een bepaalde zienswijze over homoseksualiteit meeneem. Ik besef dat, en probeer dit in het belang van mijn paper niet te laten meewegen.¹

In deze inleiding geef ik eerst een indruk van argumenten die zoal worden gebruikt. Dan sta ik stil bij het begrip tolerantie en vervolg met het nadenken over het begrip seksualiteit.

Bij het gesprek over homoseksualiteit is het kamp doorgaans verdeeld in voor- en tegenstanders van het accepteren van homoseksualiteit. Voorstanders wijzen op de genetische oorzaak, zorgzame homoseksuele relaties, het verouderde wereldbeeld en veroudering van delen van de Schrift, en naar tolerantie en integratie als een Christelijke deugd.² Tegenstanders doen een beroep op de expliciete Bijbelse statements aangaande homoseksuele geslachtsgemeenschap, de structuur van Gods schepping, principes van seksuele heiligheid, twintig eeuwen kerkelijke traditie, de beïnvloedingen van milieu op de ontwikkeling van homoseksualiteit, het gebrek aan langdurige en monogame homoseksuele relaties, en het negatief effect op de gezondheid door homoseksueel gedrag.³ De kloof waarmee de dialoog begint, kan echter ook de sleutel zijn om tot elkaar te komen en elkaar te ontmoeten.⁴ Ik denk dat tegenstanders en voorstanders het wel eens zijn over het feit dat we niet te simpel moeten denken en spreken over homoseksualiteit. Er wordt te simpel gedacht als men zou stellen dat alles in orde is als homoseksualiteit eenvoudig in elk opzicht geaccepteerd wordt. Homoseksualiteit is ingewikkeld. De weg van de homoseksuelen blijft een moeilijke en moeizame weg.

Er bestaat het risico om het label *intolerant* opgeplakt te krijgen als het gaat over de discussie rond homoseksualiteit. Het is daarom belangrijk om duidelijk te zijn over de definitie van tolerantie binnen de Christelijke normen en waarden. Hoewel *tolerantie* in veel gevallen een deugd kan zijn, voert *liefde* de boventoon in het Christelijke wereldbeeld. Liefde en tolerantie overlappen elkaar maar zijn niet identiek gelijke concepten. De Bijbel beschrijft God als een God die de wereld lief heeft maar die de zonden niet

¹ Reactie van Professor Van den Brink: OF het mogelijk is om de gegevens "neutraal" te inventariseren zoals je schrijft, dat is natuurlijk de vraag. We nemen altijd onszelf en onze traditie mee. Maar we kunnen ons daarin wel door de teksten laten storen en corrigeren. Vgl. wat we daarover op college zeiden a.d.h.v. Gadamer: een geheel 'objectieve' tekstuitleg bestaat niet, maar dat wil niet zeggen dat 'anything goes', we kunnen ons wel degelijk zo goed mogelijk openstellen voor wat de teksten willen zeggen.

² Robert A. J. Gagnon, *The Bible and homosexual practice, Texts and hermeneutics*, Nashville 2001, p. 26

³ Hoeveel is er al over homoseksualiteit gezegd en geschreven zonder dat van een serieuze Bijbels-theologische bezinning sprake is geweest? Dr. Ad Prosman, *Homoseksualiteit tussen Bijbel en actualiteit, Een poging tot verheldering*, Heerenveen 2013, p. 33

⁴ Ruard Ganzevoort e.a., *Adam en Evert, De spanning tussen kerk en homoseksualiteit*, Kampen 2011, p. 151

tolereert. Daar waar het Bijbels woord ἀφίημι vertaald kan worden met tolereren, gaat het in de meeste gevallen om een veroordeling van die tolerantie. Bijvoorbeeld in Openbaring 2:20 ἀλλ' ἔχω κατὰ σοῦ ὅτι ἀφεῖς maar ik heb tegen u enige dingen, dat u *laat begaan* (...). Of bijvoorbeeld in Marcus 1:34 waar Jezus de geesten niet *toe liet* te spreken.⁵ Dit betekent niet dat tolerantie een onbeduidende rol speelt in de Bijbel, denk maar aan het verhaal over de splinter het in oog van de ander. (Lukas 6:42-42). Maar, in plaats van tolerantie als hoogste Christelijke deugd te waarderen, kunnen we Bijbels gesproken beter de vruchten van Geest als hoogste goed waarderen. Paulus schrijft daarover in Galaten 5:22: *Maar de vrucht des Geestes is liefde, blijdschap, vrede, lankmoedigheid, goedertierenheid, goedheid, geloof, zachtmoedigheid, matigheid*. Want, in tegelstelling tot tolerantie, is bij geen van deze vruchten van de Geest sprake van verzachtende omstandigheden tegen zondig gedrag. *Als seks tussen mensen van hetzelfde geslacht zondig is, dan is een beroep op Bijbelse of Christelijke tolerantie misplaatst.*⁶

Wat is eigenlijk seksualiteit? Gezien vanuit de schepping heeft seksualiteit alles met de Schepper te maken, en valt het onder de leefregel: God liefhebben boven alles en de naaste als jezelf. Als we deze leefregel als kapstok nemen dan heeft seksualiteit drie invalshoeken. De mens kan zijn of haar seksualiteit tot volle ontplooiing laten komen als ze beantwoordt aan het doel waartoe het is geschapen. Het tweede is dat seksualiteit in relatie staat tot de naaste. Het doorgeven van leven is datgene wat seksualiteit haar privé-karakter ontnemt. In het nieuw geboren kind is immers de hele mensheid aanwezig.⁷ Het derde is 'jezelf liefhebben als je naaste'. Van seksualiteit mag genoten worden. Daar waar God de man en vrouw als met Zijn eigen hand samenbrengt, mogen man en vrouw in volle harmony alles aan elkaar geven en alles met elkaar delen. Omdat seksualiteit over 'alles' gaat kan het nooit met meerdere mensen gedeeld worden, zonder dat er iets of iemand beschadigd wordt. Seksualiteit is een scheppingsgave van God omringt door Zijn leefregels; basis van de samenleving is het doorgeven van leven, en een vreugdevolle harmonie binnen het huwelijk van een man en vrouw die elkaar hartelijk liefhebben.

Volgens Westerduin en Terlouw ligt de basis van seksualiteit in de identiteit.⁸ Dat lijkt me te smal geformuleerd omdat de identiteit van de mens in God ligt. De Schepper verleent het schepsel identiteit, zelfs al zou er van seksualiteit nooit sprake zijn. Professor Ganzevoort definieert seksualiteit als drift en duiding.⁹ Het gaat niet alleen om bepaalde handelingen, lichaamsdelen, gevoelens of relaties, maar vooral ook om de betekenis die eraan wordt gegeven. De seksuele driften zijn de biologische krachten die in ons lichaam functioneren, de dierlijke kant. De seksuele duiding is de betekenis die we geven aan bepaalde ervaringen en handelingen.¹⁰ Deze meerduidigheid van seksualiteit als drift en duiding geldt volgens Ganzevoort zeker ook voor homoseksualiteit.¹¹ Maar, moeten we dan homoseksualiteit en heteroseksualiteit als gelijkwaardig beschouwen? Minimaal hebben we dan een nieuwe begrip van seksualiteit nodig. Immers het doorgeven van leven is een wezenlijk onderdeel van seksualiteit en wordt met gelijkstelling van homoseksualiteit en heteroseksualiteit aangetast.¹² En waarom zou *gelijkheid* wel als een soort natuurlijke ordening bestaansrecht hebben en als norm aanvaard moeten worden, en zouden andere scheppingsordeningen zoals de man-vrouwverhouding en huwelijke en gezin dat niet hebben?¹³

⁵ G. van den Brink e.a., *StudieBijbel, Woordstudies en Concordantie*, Veenendaal 2003, p. 449 ἀφίημι

⁶ Gagnon, *The Bible and homosexual practice*, p. 28

⁷ Prosman, *Homoseksualiteit tussen Bijbel en actualiteit*. p. 190

⁸ Tiemen Westerduin en Ilonka Terlouw in van Wijngaarden, 'Oké, ik ben dus homo', p. 16-17

⁹ Ganzevoort, *Adam en Evert*, p. 21

¹⁰ Ganzevoort, *Adam en Evert*, p. 22

¹¹ Ganzevoort, *Adam en Evert*, p. 23

¹² Prosman, *Homoseksualiteit tussen Bijbel en actualiteit*. p. 190

¹³ Prosman, *Homoseksualiteit tussen Bijbel en actualiteit*. p. 192

Homoseksualiteit is eigenlijk een onjuiste term omdat homoseksualiteit het begrip seksualiteit beperkt. Het gaat dan niet langer om 'een scheppingsgave van God omringt door Zijn leefregels' en ook niet om 'de basis van de samenleving in het doorgeven van leven' maar het wordt verschaalt tot het individualistisch perspectief van drift en duiding of gezien als de basis van identiteit. Onder homoseksualiteit versta ik zowel de handelingen van homoseksuele geslachtsgemeenschap als de homoseksuele relatie met de potentie tot homoseksuele geslachtsgemeenschap.

Ik hecht er belang aan om te stellen dat iemand die bij zichzelf homoseksuele verlangens ervaart, deelt in kenmerken van de 'ik' uit Romeinen 7:14-25? Een persoon met homoseksuele verlangens zou binnen het christendom een hartelijke gevoel van solidariteit moeten ervaren, want hebben wij niet allen moeite om onze seksuele verlangens correct te managen?¹⁴

¹⁴ Gagnon, *The Bible and homosexual practice*, p. 31

Hoofdstuk 1, Bijbelse bronnen

Genesis 1 en 2

Het hoogtepunt van Gods scheppingswerk is de mens. Hij en zij zijn, als beelddrager van God, in staat om met vreugde¹⁵ de geboden van God te ontvangen en te doen. De mens heerst over de schepping en mag zo de verbinding zijn tussen God en de schepping.

*mannelijk en vrouwelijk schiep Hij hen.*¹⁶ בָּרָא אֱתָם, זָכָר וּנְקֵבָה, מוֹגֵלִיךְ דָּאָר נָאָרְוִיזֵנְד דַּת הַתְּבֵל דֵּן גוֹד זִיכְטבָּאָר וּרְוִיזֵנְד דֵּן הַתְּבֵל דֵּן אָדָם אֵינְשׁ. In het Hebreeuws is er een woordspel tussen אֵינְשׁ en אִשָּׁה¹⁷. De unieke letter bij de vrouw is de ה en bij de man de י. Samen vormen deze twee letter de verkorte Godsnaam יְהוָה.¹⁸

Om te kunnen heersen over de schepping is het nodig om de aarde te vullen¹⁹, en daarvoor is voorplanting nodig. Is de seksualiteit van de geschapen mens daarmee slechts ten behoeve van voorplanting? Nee, Gods bedoeling met de geschapen seksualiteit gaat verder dan voorplanting alleen, het gaat om een unieke harmonieuze eenheid tussen man en vrouw. *Daarom zal de man zijn vader en zijn moeder verlaten en zijn vrouw aankleven, en zij zullen tot één vlees zijn.* De eenheid van man en vrouw is van een zo groot belang dat het huwelijksverbond tussen man en vrouw uitstijgt boven de bloedband met de ouders.²⁰ Bij de woorden 'tot één vlees zijn' uit Genesis 2:24 gaat het niet primair om het krijgen van kinderen, dat komt meer specifiek in Genesis 3:16 aan de orde. Het gaat hier om het vormen van eenheid, een fysieke en seksuele verbinding tussen man en vrouw. Het 'tot één vlees zijn' is het compleet maken van elkaar; dat is het één zijn in elkaar en het ondersteunen van elkaar binnen het heteroseksuele huwelijk.²¹

In Genesis 2:18 staat: *Het is niet goed dat de mens alleen is; ik zal een hulp voor hem maken als iemand tegenover hem.* De term *hulp* עֲזָרָה houdt niet een lagere status in, maar betreft iemand die met zichzelf aanbrengt wat bij de ander ontbreekt. Denk bijvoorbeeld aan Psalm 54:6 *Zie, God is mijn Helper* עֲזָרָה, waar zeker geen lagere status bedoeld is. *Toen zei Adam: Deze is ditmaal been van mijn beenderen, en vlees van mijn vlees! Deze zal mannin genoemd worden, want uit de man is zij genomen.*²² Deze אִשָּׁה genomen uit אָדָם maakt Adam compleet. Ze lijkt niet alleen maar op Adam, maar ze is uit Adam. Door zichzelf herstelt zij Adam in zijn originele heelheid als beelddrager Gods.

Hoewel Genesis 1 en 2 niet spreken over homoseksualiteit, beschrijft het tekstgedeelte wel dat alleen een vrouw die uit Adam genomen is in staat is hem *als een tegenover* compleet te maken.²³ Vanaf het begin van de Bijbel, in de beschrijving van de oorsprong van de mens, wordt een verantwoording gegeven van de eenheid van man en vrouw; de fysieke, interpersoonlijke en seksuele compleet-making van man en vrouw.²⁴ Daarmee wijst God de exclusieve plaats van seksualiteit aan: binnen de unieke relatie tussen een man en zijn vrouw.²⁵

¹⁵ Zie uit Psalm 100: *dien de HEERE met blijdschap, kom voor Zijn aangezicht met vrolijk gezang. Weet dat de HEERE God is; Hij heeft ons gemaakt – en niet wij –*

¹⁶ Genesis 1:27

¹⁷ Dr. Sijbolt Noorda, e.a. Tanach, Sja'ar | NBG, Heereveen²2007, p. 6 (voetnoot)

¹⁸ Drs. R.L. Modeth, e.a., *Hebreeuws 'in Zes Dagen', Bijbels leren denken vanuit de Hebreeuwse Taal*, Rotterdam 2008, p. 42

¹⁹ Genesis 1:28 (...) *Wees vruchtbaar, word talrijk, vervul de aarde (...)*

²⁰ Gagnon, *The Bible and homosexual practice*, p. 61

²¹ Gagnon, *The Bible and homosexual practice*, p. 61

²² Genesis 2:23

²³ Gagnon, *The Bible and homosexual practice*, p. 62

²⁴ Gagnon, *The Bible and homosexual practice*, p. 62

²⁵ van Wijngaarden, 'Oké, ik ben dus homo', p. 38-39

Genesis 9

Genesis 9:22-25. De schrijver van deze geschiedenis is ondubbelzinnig in het veroordelen van Cham, het bracht hem een vervloekt nageslacht: vervloekt is Kanaän. Dat de vloek van Noach niet op Cham zelf valt maar op Kanaän zal te maken hebben met de tijd waarin deze geschiedenis is opgeschreven, namelijk toen Israël de Kanaänieten uit het land moest verdrijven.

Cham wordt vervloekt omdat hij de naaktheid van zijn dronken vader heeft gezien. De straf lijkt, volgens Ganzevoort, zo buiten proportie dat sommigen menen dat Cham zijn vader verkracht had.²⁶ Inderdaad, Gagnon zit op deze lijn als hij stelt dat de tekst wil aanduiden dat Cham een poging doet om zijn vader te ontmannen.²⁷ Cham wil hem daarmee zozeer in diskrediet brengen dat hij zijn vader als patriarch zal kunnen opvolgen.²⁸ Als het de intentie van Cham was om zijn vader anaal te penetreren om daarmee zijn vader en zijn broers te kunnen domineren, dan is zijn plan mislukt.

Toch is het de vraag of het in deze geschiedenis om homoseksualiteit gaat. Noach ligt naakt in de tent. Naaktheid is ontering.²⁹ Naaktheid in het OT refereert aan het verlies van menselijke en sociale waardigheid.³⁰ In het dergelijke situatie, waarin Noach met zijn zonen samen leefde, is het juist de opdracht van de zoon om de vader bij te staan, en zijn naaktheid te bedekken. Dit blijkt ook uit de Ugaritische mythe: "Om zijn hand te nemen als (hij) dronken (is), om hem te dragen wanneer hij vol is van wijn".³¹ Het behoort tot de plichten van de zoon om de vader bij dronkenschap bij te staan. Het was een grote schending van de eer van Noach dat Cham zijn naaktheid niet bedekte. Westerman begrijpt niet goed waarom zo vele uitleggers deze zin eenvoudig niet erkennen. Uitleggers zoals Gunkel denken volgens Westermann teveel vanuit een Christelijke individuetiek. Winkler denkt zelfs aan pederastie. Echter het delict van Cham wordt eenvoudig beschreven in deze geschiedenis, Cham zag de naaktheid van zijn vader en vertelde het aan de beide broers buiten. Deze woorden zijn volgens Westerman letterlijk bedoeld.³²

Gagnon ziet problemen bij de letterlijke interpretatie omdat men dan een gebruik moet verdedigen waarover men niets weet.³³ Gagnon ziet daarbij een intertekstualiteit in het woord עָרְוָה. In de woorden *zag de naaktheid van zijn vader* klinkt intertekstualiteit door met Leviticus, bijvoorbeeld Leviticus 18:14 *U mag de schaamte van de broer van uw vader niet ontbloten*. עָרְוָה wordt in Genesis 9:22 vertaald met *naaktheid* en in Leviticus 18:14 met *schaamte*.³⁴ Deze intertekstualiteit is van belang, omdat de uitdrukking 'de naaktheid zien van' in Leviticus doorgaans wordt gebruikt om incest van broer of zus te beschrijven, en in andere gevallen om de mogelijkheid van verkrachting te beschrijven.

Het is de vraag of de woorden 'En Cham, de vader van Kanaän, zag de naaktheid van zijn vader' letterlijk moeten worden opgevat, of als een idioom voor bijvoorbeeld seksuele geslachtsgemeenschap. We lezen elders in de Thora dat de woorden staan voor incest of mogelijkheid tot verkrachting. Daarbij is over een eventueel gebruik van het letterlijke verbod 'zag de naaktheid van zijn vader' volgens Gagnon niets bekend.

²⁶ Ganzevoort, *Adam en Evert*, p. 120

²⁷ En ook buiten Bijbelse bronnen zoals een Mesopotamië omen tekst en de Egyptische mythe van Horus en Seth, zie Gagnon, *The Bible and homosexual practice*, p. 66

²⁸ Gagnon, *The Bible and homosexual practice*, p. 66

²⁹ Exodus 20:26 (...) *opdat uw naaktheid daarop niet zichtbaar wordt*.

³⁰ Bailly in C. Westermann, *Genesis 1-11* (Biblischer Kommentar Altes Testament), Neukirchen-Vluyn 1976, p. 653

³¹ Zie Tekst 4: RS 2.[004] in PierreBordreuil and Dennis Pardee, *A Manual of Ugaritic. Linguistic Studies in Ancient West Semitic, Volume 3*, Indiana 2009, p. 101 and CD.

³² Westermann, *Genesis 1-11* . p. 653

³³ Gagnon, *The Bible and homosexual practice*, p. 64

³⁴ Gagnon, *The Bible and homosexual practice*, p. 66

Westerman komt weliswaar met een dergelijk gebruik uit Ugarit, maar dat stamt uit een latere periode. Hoewel ik het sterke argument van Gagnon over de intertekstualiteit volg, lijkt het me verstandig om, in relatie tot onze onderzoeksvraag, geen al te stellige standpunten in te nemen over homoseksualiteit naar aanleidingen van de geschiedenis van Cham uit Genesis 9.

Genesis 19

Traditioneel wordt Genesis 19:4-11 gezien als het klassieke Bijbelse verhaal over homoseksualiteit. Echter, omdat het verhaal niet direct handelt over homoseksualiteit is het niet ideaal om te dienen als hedendaagse gids voor Christelijke seksuele ethiek. Anderzijds is het ook onjuist om te stellen dat deze geschiedenis alleen iets zegt over gastvrijheid en verkrachting en niets van doen zou hebben met homoseksualiteit.³⁵ Het verhaal dat hier wordt beschreven is als een scène die de diepte van menselijke verdorvenheid karakteriseert, en zo Gods besluit legitimeert om Sodom en Gomorra te verderven. וְנָדְעָה אִתָּם 'zodat wij gemeenschap met hen kunnen hebben' uit vers 5 heeft de betekenis van *seksuele gemeenschap*, zoals blijkt uit het vervolg. De schending van het gastrecht is de eerste overtreding; de homoseksuele praktijk de tweede.³⁶ Deze twee overtredingen zijn in deze geschiedenis met elkaar verweven.³⁷ Daarom is het aannemelijk dat de zonde van Sodom niet alleen gaat over gastvrijheid of zelfs niet alleen over verkrachting van een gast, maar over de poging van de inwoners van Sodom tot homoseksuele verkrachting van mannelijke gasten.³⁸ Deze geschiedenis beschrijft één gebeurtenis, maar is essentieel omdat ze een samenvatting is van de wijdverbreide goddeloosheid in de steden.³⁹

Er zijn meerdere Bijbelse interpretaties over de zonde van Sodom. In het belang van onze onderzoeksvraag lijkt het me goed om drie passages na te gaan.

1. Jesaja 1:9-10 Jesaja vergelijkt de verwoesting van Sion met die van Sodom en Gomorra. Hij spreekt de leiders van Juda aan als 'leiders van Sodom.' Hij noemt hun slachtoffers en brandoffers een 'gruwel'. Aan hun handen kleeft bloed, en met diezelfde handen bidden zij. וְדָמָם בְּדָמָם *bloed uit Jesaja 1:15* is een meervoudsvorm die dubbelzinnig opgevat kan worden als bloed van de offerdieren maar ook als bloed van moord en slachtpartijen.⁴⁰ De schrijver lijkt daarmee de goddeloosheid van Sodom op te vatten als vijandigheid ten opzichte van de kwetsbaren onder hen, de engelen als de bezoekers van Lot, en Lot zelf als een vreemdeling in Sodom en Gomorra.⁴¹
2. Ezechiël 16:48-50 wijst, wat betreft de zonde van Sodom en Gomorra, eerst op de zonden van trots, luxe, rust en onverschilligheid tegenover de ellendigen en armen.⁴² Vervolgens lezen we in vers 50 "en zij deden *gruwelijkheid*" וַתַּעֲשִׂינָה תוֹעֵבָה. Het woord תוֹעֵבָה dat de priester Ezechiël hier gebruikt wordt ook gebruikt in Leviticus 18 als het gaat om het verbod op homoseksualiteit. Maar het blijft de vraag of de enkelvoudsvorm תוֹעֵבָה *gruwelijkheid* hier slaat op het sociaal onrecht dat in vers 48 en 49 beschreven wordt. Staat de תוֹעֵבָה *gruwelijkheid* hier 'apart' of staat het in verbinding met 'omdat zij de hand van de armen en nooddruftigen niet sterkte'? Ezechiël 18:10-13 gebruikt het woord תוֹעֵבָה *gruwelijkheid* (ev) en תוֹעֵבוֹת *gruwelijkheden* (mv) in verschillende betekenissen, dat

³⁵ Gagnon, *The Bible and homosexual practice*, p. 71

³⁶ Derrick Bailey, John Bosweel en John McNeill beargumenteren dat וְנָדְעָה אִתָּם niet 'seksuele gemeenschap' betekent maar 'kennis maken met'. Echter zowel de context, namelijk de twee dochters die geen man hebben 'gekend' en vergelijkbare beschrijving zoals in Richteren 19:22 laten weinig over om te twijfelen aan de seksuele interpretatie van 'kennens' uit Genesis 19 vers 5. Gagnon, *The Bible and homosexual practice*, p. 73

³⁷ Paul, *Genesis*, p.181

³⁸ Gagnon, *The Bible and homosexual practice*, p. 75

³⁹ Genesis 18:20 en 21; Genesis 19:24 en 25

⁴⁰ Paul, *SBOT Jesaja*, p. 163

⁴¹ Gagnon, *The Bible and homosexual practice*, p. 79

⁴² Paul, *SBOT Jesaja*, p. 163

kan ons helpen. De eerste keer תועבה עשה *doet gruwel* in vers 12, verwijst niet terug naar het voorafgaande. De tweede keer in vers 13, אל-התועבות ה-תועבות *al die gruwelen* heeft wel de overkoepelende samenvattende betekenis.⁴³ Ook in Leviticus 18 zien we dat de enkelvoudsvorm תועבה *gruwelijkheid* homoseksualiteit beschrijft en dat de meervoudsvorm תועבות *gruweligheden* de voorafgaande handelingen karakteriseren.⁴⁴ De enkelvoudsvorm תועבה heeft Ezechiël waarschijnlijk bewust zo beschreven om de intertekstualiteit met de Thora te laten doorklinken. Het תועבה עשה *doet gruwel* komt bijna letterlijk overeen met Leviticus 20:13 עשו תועבה *zij deden gruwel*. De enkelvoudsvorm תועבה wordt in Ezechiël wel exclusief voor seksuele immoraliteit gebruikt maar niet exclusief voor homoseksualiteit, want in hoofdstuk 22:11 staat תועבה עשה *hij bedreef gruwel*, waarbij het gaat om geslachtsgemeenschap met de vrouw die van je naaste is. Toch kunnen we concluderen dat Ezechiël 16:50 in navolging van Leviticus 18:22 en 20:13 het enkelvoud תועבה gebruikt om de seksuele immoraliteit van Sodom te beschrijven en meer specifiek waarschijnlijk de homoseksuele praktijk. Blijkbaar interpreteerde de profeet-priester Ezechiël in de 6^e eeuw voor Christus de geschiedenis uit Genesis 19:1-11 in het licht van Leviticus 18:22; 20:13 (of prototypen van deze tekst).

3. Judas vers 7 karakteriseert Sodom en Gomorra als steden die 'gehoereerd hebben en ander vlees zijn nagegaan'. Engelen zijn wel lichamelijk, maar met een lichaam van een andere kwaliteit dan het menselijk lichaam. Vandaar 'ander vlees'⁴⁵ Dus de twee acties, hoereren en ander vlees nagaan, staan weliswaar in relatie tot elkaar, maar zijn te onderscheiden.⁴⁶ 2 Petrus 2, deels gebruik makend van Judas 7, spreekt van *den ontuchtigen wandel der gruwelijke mensen*. Gods oordeel is *allermeest over degenen die naar het vlees in onreine begeerlijkheid wandelen*.

In één van de visies die Ganzevoort naast elkaar zet wordt de zonde van Sodom beperkt tot de schending van het gastrecht.⁴⁷ Echter, de verwijzing naar Ezechiël 16:49-50, Jesaja 3:9-15 en Mattheus 10:14-15 met de stelling dat de zonde bestond uit ongastvrijheid is onvolledig. Zowel Jesaja 1:9-10, Ezechiël 16:48-50 en Judas vers 7 laten twee hoofdstromen zien als het gaat over de interpretatie van de zonde van Sodom. Een hoofdstroom die focust op de sociale ongerechtigheid of gastvrijheid en een tweede hoofdstroom die focust op seksuele immoraliteit. Het is onjuist om alleen de eerste hoofdstroom, namelijk de sociale ongerechtigheid beschrijven, te interpreteren alsof de tweede hoofdstroom geen rol speelt.⁴⁸

Homoseksualiteit is *een gruwel*, een zonde die met alle kracht wordt veroordeeld in de geschiedenis van Sodom en Gomorra.

Leviticus 18

De voorschriften beschreven in Leviticus 18 bezitten een samenhang. Dit gedeelte benadrukt namelijk het belang van het gezin en van het huwelijk. Om ervoor te zorgen dat deze instellingen stabiliteit bezitten, heeft God grenzen gesteld aan het seksuele verkeer. De Kanaänieten en de Egyptenaren zijn, blijkens de tekst, de volkeren van de dood, waar sociale samenhang afbrokkelt door hun gebruiken. Zij zullen onder Gods oordeel vallen.⁴⁹ De lijnen die in Leviticus 18 zijn aangegeven, worden in het Nieuwe Testament doorgetrokken. Evenals in het Oude Testament ligt daar grote nadruk op het huwelijk en op de reinheid van

⁴³ Gagnon, *The Bible and homosexual practice*, p. 83

⁴⁴ Voor תועבה gruwelijkheid (ev) zie Leviticus 18:22 en 20:13. Voor תועבות gruweligheden (mv) zie Leviticus 18: 26, 27, 29, 30

⁴⁵ J.C. Bette e.a., *SBNT Hebreeën tot en met Judas*, Veenendaal²2000, P. 831

⁴⁶ Gagnon, *The Bible and homosexual practice*, p. 87

⁴⁷ Ganzevoort, *Adam en Evert*, p. 110

⁴⁸ Gagnon, *The Bible and homosexual practice*, p. 89

⁴⁹ Paul, *Leviticus*, p.209

het huwelijksbed.⁵⁰ Iedere vorm van seksuele onreinheid moet afwezig zijn in de gemeente van Christus.⁵¹ De principes die in het Oude Testament ten aanzien van homoseksualiteit zijn geformuleerd, worden in het Nieuwe Testament bevestigd. Homoseksuele handelingen worden afgewezen als iets tegennatuurlijks.^{52, 53}

Waarom schrijft Leviticus niet expliciet over het verbod op vrouwelijke homoseksualiteit? Het gebruiken van de penetratie voor het definiëren van seksuele geslachtsgemeenschap kan deels verklaren waarom Leviticus niet spreekt over lesbische seksuele relaties. Bij lesbische seksuele relaties is geen sprake van penetratie van het mannelijk geslachtsorgaan en geen overdracht van zaden. Een soortgelijke redenering kan verklaren waarom bij het verbod op seks met dieren zowel mannen als vrouwen worden benoemd. Blijkbaar werd er bedacht dat vrouwen zouden kunnen worden gepenetreerd door mannelijk dieren. Wellicht was lesbianisme onbekend in Israël en/of bij de Kanaänieten, en was er daarom geen reden om het te verbieden.⁵⁴ Een ander argument kan zijn dat de ethische theologie van de Mozaïsche wetgeving gebaseerd is op bezitsverhoudingen. Omdat seksuele geslachtsgemeenschap (huwelijks)bezit concretiseert, en vrouwen geen bezit namen maar bezit waren, valt de groep wellicht buiten de Mozaïsche wetgeving.⁵⁵ Uiteindelijk weten we niet waarom Leviticus lesbianisme niet specifiek benoemd. Wat we wel weten is dat Paulus, als hij in Romeinen 1:26 spreekt over homoseksualiteit, hij de verboden uit Leviticus interpreteert met een expliciet verbod op vrouwelijke homoseksualiteit.⁵⁶

In het slot van Leviticus 18 wijst God de Israëlieten erop dat Hij de Kanaänieten zal verjagen omdat ze de zonde bedrijven die in Leviticus 18 beschreven staan, waaronder incest en homoseksuele geslachtsgemeenschap. Kanaänitische neiging van homoseksuele verkrachting wordt gesuggereerd in Genesis 10:19 en 20. Het land is zo erg door de ongerechtigheden van de Kanaänieten verontreinigd dat het land er misselijk van wordt, en zijn bewoners uitspuugt.⁵⁷

Vrijwel alle overtredingen in Leviticus (met name 18-21) hebben te maken met daden die de coherentie binnen een groep bedreigen. In sommige gevallen is de consequentie voor de betrokkene, dat zij verwijderd worden uit de gemeenschap, waardoor de interne coherentie hersteld kan worden.⁵⁸

Ganzevoort schrijft over Leviticus 18:22 en Leviticus 20:13 dat traditionele uitleggers geloven dat deze morele wetten nog steeds van toepassing zijn, ondanks het feit dat ze allerlei andere wetten uit hetzelfde verband niet tijdloos verklaren.⁵⁹ De alternatieve uitleg aan de andere kant dat de homoseksualiteit van Leviticus 18:22 en 20:13 vooral ziet op heidense tempelpraktijken, lost ook niet alles op. We weten niet precies, aldus Ganzevoort, in welke context ze ontstonden of waar ze precies betrekking op hadden.⁶⁰

Deuteronomium 23

Volgens Gagnon is de uitdrukking *וְהַיִּיר כְּלָב* *hondengeld* uit Deut. 23:18 duidelijk en houdt ze direct verband met prostitutie. De mannelijke *קְדִישׁ* *gewijde* en zijn vrouwelijke tegenhanger *קְדוּשָׁה* *gewijde* enerzijds en de

⁵⁰ Mattheus 5:27,28; Hebrëen 13:4

⁵¹ Handelingen 15:29; 1 Korinthe 5:11; Galaten 5:16-21.

⁵² Romeinen 1:26,27

⁵³ Paul, *Leviticus*, p.211

⁵⁴ Lesbianisme wordt ook niet vermeld in ander materiaal van het vroege Nabije Oosten, zie Gagnon, *The Bible and homosexual practice*, p. 145

⁵⁵ Naar aanleiding van een monderling overleg met Professor Ganzevoort op 06-05-2015.

⁵⁶ Gagnon, *The Bible and homosexual practice*, p. 145

⁵⁷ M.J. Paul e.a., *StudieBijbel Oude Testament, Bijbelcommentaar, Leviticus | Numeri | Deuteronomium*, Veenendaal 2005, p.209

⁵⁸ Willien van Wieringen, *Seksualiteit*, p. 377

⁵⁹ Ganzevoort, *Adam en Evert*, p. 111

⁶⁰ Ganzevoort, *Adam en Evert*, p. 112

כָּלָב *hond* en זֹנָה *hoererij* anderzijds.⁶¹ De scheldnaam 'hond' werd toegepast op de assinnus, de 'mannen-vrouwen' die in devotie tot Ishtar hun uiterlijk hadden aangepast, waarschijnlijk castratie ondergingen, en die zich voor een vergoeding anaal lieten penetreren door andere mannen.⁶²

Voor Paul echter, is de uitdrukking onduidelijk. Vanuit het verband is vermoedelijk de opbrengst van mannelijke prostitutie bedoeld (homoseksueel of heteroseksueel). De ontdekking van een grote hondenbegraafplaats in Askelon, uit de Perzische tijd, heeft tot de suggestie geleid dat honden een belangrijke rol kunnen spelen in heidense rituelen.⁶³ Er is discussie over de vraag of dit prostitutie in het algemeen is, of met een religieuze betekenis, verbonden met een heiligdom. De term 'cultische prostitutie', die jarenlang gebruikt is, lijkt echter niet meer houdbaar en het is het best om aan ontucht in het algemeen te denken. Het is mogelijk dat prostitutie vaak in de buurt van tempels plaatsvond, omdat daar veel mensen bij elkaar kwamen.⁶⁴ Het is ook mogelijk dat daar beloften gedaan werden dat bij succes een deel van de opbrengst afgestaan zou worden. Micha heeft het over beelden die van hoerenloon gemaakt zijn.⁶⁵

De gruwelijken ἐβδελυγμένοις uit Openbaring 21:8 houden verband met *de honden* κύνες uit Openbaring 22:15. Het woord ἐβδελυγμένων gebuikt de LXX in Leviticus 18:30 als het gaat om de *gruwelijke praktijken* van de Kanaäniet inclusief incest en homoseksuele geslachtsgemeenschap. De LXX gebruikt dit woord ook bij de vertaling van הַזָּכָה in Leviticus 18:22 en 20:13. Daarom is de meer waarschijnlijke interpretatie de term 'hond', in Openbaring 22:15 primair de gecastreerde mannelijke tempel prostitués, zonder daarmee een wijdere referentie naar een ieder die zich met homoseksuele praktijken bezig houdt uit te sluiten.⁶⁶ Openbaring 22:15 *Maar buiten zullen zijn de honden (κύνες), en de tovenaars, en de hoereerders (πόρνοι), en de doodslagers, en de afgodendienaars, en een iegelijk, die de leugen liefheeft, en doet.* 'Hond' was een bekend scheldwoord in de oudheid.⁶⁷ Met een beroep op Mattheus 7:6, waar Jezus zegt, 'Geeft het heilige den honden niet (...)' is wel gesuggereerd dat honden een meer algemene term is voor verachtelijke mensen, of een term voor heidenen. Honden kan echter, volgens Gagnon, niet staan voor heidenen omdat Openbaring 7:9 spreekt van *een grote schare (...) uit alle natie, en geslachten, en volken (...)*⁶⁸

Richteren 19

In Richteren 19:22-28 wordt een aangrijpend verhaal beschreven, de verkrachting van de vrouw van de Leviet in Gibeon. Deze geschiedenis vertoont sterke parallellen met het verhaal over Sodom en Gomorra. Zowel de gastheer uit Richteren 19 als Lot zijn vreemdelingen die door uitzinnige burgers gedwongen worden hun gast uit te leveren om verkracht te worden. Het grote verschil tussen beide geschiedenissen is de ontkenning.

De eis van de Gibeonieten in Richteren 19 heeft de dimensie van homoseksuele gemeenschap, waarop de doodstraf staat.⁶⁹ Voor westerse begrippen is het onbegrijpelijk dat een groepsverkrachting van een vrouw minder erg wordt gevonden dan van een man en er dus maar een vrouw in de plaats van een man wordt aangeboden. De volgende elementen moeten echter hierbij in overweging genomen worden. Het feit dat de eis uitgaat naar de man en niet naar zijn bijvrouw, wijst erop dat het hier eerder om vijandschap gaat

⁶¹ Gagnon, *The Bible and homosexual practice*, p. 102

⁶² Gagnon, *The Bible and homosexual practice*, p. 103

⁶³ Paul, Deuteronomium, p. 1035

⁶⁴ Vergelijk Hosea 4:14

⁶⁵ Micha 1:7. Zie Paul, Deuteronomium, p. 1035

⁶⁶ Gagnon, *The Bible and homosexual practice*, p. 105

⁶⁷ David E. Aune in Gagnon, *The Bible and homosexual practice*, p. 104. Zie ook Fil. 3:2

⁶⁸ Gagnon, *The Bible and homosexual practice*, p. 105

⁶⁹ Lev. 18:22; 20:13

dan om seksuele misdadigheid. Een man heeft meer rechten dan zijn bijvrouw en staat bij de gastheer hoger aangeschreven. Hemzelf als slachtoffer uitkiezen, is vijandiger en brutaler, het vereist grover geweld en meer agressie dan een vrouw tot doelwit te nemen, wat de misdaad een meer seksuele dimensie zou geven. De Gibeonieten willen de gast treffen door hem te mishandelen, niet alleen uit homoseksuele drang – ze nemen immers uiteindelijk evengoed genoeg met een vrouw – maar ook uit vijandigheid. Het gebeuren in deze hoofdstukken beschrijven het absolute dieptepunt in de morele verwording van de Israëlieten.⁷⁰ Verkrachtingen en ontelingen worden in onze tijd als individueel vergrijp berecht. In de Bijbel staan deze vergrijpen echter nooit op zichzelf, maar brengen ze steeds een escalatie van geweld teweeg.⁷¹

Nissinen stelt dat het opvalt dat homoseksualiteit wel veroordeeld wordt door de beschrijving van homoseksualiteit in Sodom en Gomorra, maar dat heteroseksualiteit niet veroordeeld wordt door het verhaal over de verkrachting te Gibeon.⁷² Met andere woorden, mensen trekken niet de conclusie uit één verhaal dat heteroseksualiteit verkeerd is, waarom zouden we dan wel uit één verhaal de conclusie trekken dat homoseksualiteit verkeerd is? In eerste instantie klinkt dit logisch, maar Nissinen gaat voorbij aan de notie dat in Richteren 19, zowel voor de oude man, als voor de Leviet, de dreiging van homoseksuele geslachtsgemeenschap wel degelijk aanwezig was. De woorden uit Richteren 19:22 *Breng de man die in uw huis gekomen is, naar buiten, zodat wij gemeenschap met hem kunnen hebben* heeft wel degelijk de claim in zich van homoseksuele geslachtsgemeenschap. Deze oproep van de Israëlieten te Gibeon onderstrepen hun perversiteit.⁷³

Het feit dat de mannen van de stad overgegaan tot het verkrachten van de concubine wekt de indruk dat de oorspronkelijke vraag om seks te hebben met de Leviet niet bestond uit exclusieve homoseksuele passies. Verkrachting is duidelijk een daad die te maken heeft met agressie, dominantie, controle, en de vernedering van een ander. Hoe dan ook, de verteller hier houdt zich bezig met het beschrijven van slechte daden, niet met psychologisering van de motieven van de daders van deze verachtelijke daad.⁷⁴

Richteren 19 begint met *'in die dagen, als er geen koning was in Israël'* en eindigt in hoofdstuk 21 met *'in die dagen was er geen koning in Israël; een iegelijk deed, wat recht was in zijn ogen'*. Volgens Ackerman geeft de editor het signaal af dat de hier beschreven gebeurtenis een wereld toont waarin het schromelijk mis gegaan is.⁷⁵ Nissinen stelt: De schrijver beeldt de onteerde Leviet niet uit als een onschuldig slachtoffer maar als een lafaard. De harde acties van de Leviet overschrijden alle vrouwonvriendelijk tendensen die we kunnen vinden in het OT.⁷⁶ De schrijver van Richteren 19 lijkt de gebeurtenis te beschrijven als een uiterst betreuwenswaardig en gruwelijke misdaad; als een wrede en laf gedrag van de Leviet in de richting van zijn bijvrouw.⁷⁷

1 Koningen 14

Bij de *schandknappen* uit 1 Kon. 14:24 gaat het om het gebruik van seksualiteit in rituelen, die de vruchtbaarheid bevorderen moeten.⁷⁸ Het woord קָדָשׁ wat hier gebruikt wordt wijst op mannelijke prostitués.⁷⁹ Deze mannelijke prostitués (heteroseksueel of homoseksueel) hoeven niet per se verbonden

⁷⁰ Paul, Richteren, p. 525

⁷¹ Paul, Richteren, p. 529

⁷² Gagnon, *The Bible and homosexual practice*, p. 95

⁷³ Gagnon, *The Bible and homosexual practice*, p. 95

⁷⁴ Gagnon, *The Bible and homosexual practice*, p. 97

⁷⁵ Gagnon, *The Bible and homosexual practice*, p. 99

⁷⁶ Gagnon, *The Bible and homosexual practice*, p. 99

⁷⁷ Gagnon, *The Bible and homosexual practice*, p. 100

⁷⁸ Martin Noth, (*BKAT*) *Könige 1*, Neukirchen-Vluyn 1968, p.330

⁷⁹ Paul, *1 Koningen*, p. 515

te zijn met een heiligdom. Er hoeft geen verbinding te zijn met afgoderij, want die is altijd al verboden.⁸⁰ De opmerking in 1 Kon. 14:24 dat de mensen uit Juda ‘deden overeenkomstig alle gruweldaden *הַתּוֹעֵבֹת* van de heidenvolken’ lijkt sterk op Lev 18:24-30 waar met name de homoseksuele geslachtsgemeenschap als een gruwel *תּוֹעֵבָה* beschreven wordt.⁸¹ Hoewel in 1 Kon. 14:24 wel de meervoudsvorm gebruikt, kan deze ook verwijzen naar voorafgaande handelingen.⁸²

Ringgren stelt dat *קָדַשׁ* en de vrouwelijke vorm *קָדְשָׁה* moet verstaan worden als ‘gewijde’.⁸³ Hoewel de twee termen *קָדַשׁ* en *קָדְשָׁה* doorgaans geassocieerd worden met cultische prostitutie, bieden de Bijbelse passages geen ondubbelzinnig bewijs daarvan. De complexe Bijbel laat het niet toe om eenduidige conclusies over de cultische prostitutie in Israël te trekken. Van dergelijke activiteiten wordt ook geen melding gemaakt in Ugaritische bronnen, en de Griekse getuigen zijn deels onzeker en wellicht met lokaal beperkt perspectief beschreven. Passages zoals Jeremia 2: 20,25 3:2; 13:27 kunnen daarbij ook figuurlijk zijn bedoeld. Men kan alleen met zekerheid zeggen dat deze ‘gewijden’ een vreemde cultus vertegenwoordigen.⁸⁴

2 Koningen 23

2 Koningen 23:7 verhaalt dat koning Jozua *de verblijven van de schandknappen* *הַקְּדָשִׁים* afbrak, in het huis van de HEERE, waar de vrouwen gewaden voor de Asjera weefden.. Volgens Gagnon is dit een zeer specifieke beschrijving, namelijk een activiteit in de tempel zelf en dus niet ergens op een heuvel in het land. Dit afbreken van de verblijven van de schandknappen *הַקְּדָשִׁים*, was onderdeel van een groter pakket maatregelen die Jozua in 622 voor Christus nam nadat de hogepriester Hilkia *het wetboek in het huis des HEEREN gevonden had*.⁸⁵ De meeste wetenschappers identificeren dit *gevonden wetboek* met Deuteronomium 12-26. Dat zou betekenen dat Jozua’s acties tegen de *schandjongens* *הַקְּדָשִׁים* van het tempel terrein een direct resultaat waren van de wet in Deuteronomium 23:17-18 over de *gewijde* *קָדַשׁ* en de *hond* *כָּלֵב*.⁸⁶ Paul is minder stellig en stelt dat Jozua de verblijven van de gewijde mannen afbreekt, omdat lokale erediensten zich vermengden met onaanvaardbare praktijken. Een verbinding met (gewijde) prostitutie is mogelijk maar niet noodzakelijk.⁸⁷

Job 36

In Job 36:14 worden de *בְּקָדָשִׁים* beschreven als goddelozen. *קָדָשִׁים* wordt meestal vertaald als ‘mannelijke tempelprostituees’ (vgl. 2 Kon. 23:7). Zij leefden een miserabel bestaan dat vaak leidde tot een vroege dood.⁸⁸ Goddelozen sterven vaak jong, een teken van ongenade. Gagnon ziet een direct verband tussen de *קָדָשִׁים* en hun korte leven. Het punt van vergelijking van de *קָדָשִׁים* en hun korte leven is niet primair het moreel afkeuren van mannelijke tempelprostituees, maar houdt eerder verband met de schadelijke effecten van de mannelijke tempelprostituees die de kwaliteit en de lengte van het leven beïnvloeden.⁸⁹ Paul daarentegen stelt voor om de interpretatie van de LXX te volgen, want die leest *קָדָשִׁים* ‘heilige wezens’ en vertaalt: ‘zij worden verwond door een engel’, wellicht met het oog op Job 5:1 en Job 15:15. In Job 33:22 heeft Elihu immers al gewaarschuwd voor de *מַמְתִּים* ‘degene die doden’, wat vermoedelijk verwijst naar doodsengelen die het doodsvonnis over de mens voltrekken (vgl. 2Sam.24:16; 2Kon.19:35; 1Kr.21:15;

⁸⁰ Paul, Deuteronomium, p. 1035

⁸¹ Gagnon, *The Bible and homosexual practice*, p. 103

⁸² Zie over de bespreking *enkelvoud* en *meervoud* Ezechiël 16:48-50 op pagina 8 en 9 van dit paper.

⁸³ Ringgren *קָדַשׁ* in G.J. Botterweck, *Theological Dictionary of the Old Testament*, Cambridge 2003, p. 542

⁸⁴ Ringgren *קָדַשׁ*, p. 543

⁸⁵ 2 Koningen 22:8

⁸⁶ Gagnon, *The Bible and homosexual practice*, p. 106

⁸⁷ Paul, SBOT 2 Koningen, p. 889

⁸⁸ Gagnon, *The Bible and homosexual practice*, p. 103

⁸⁹ Gagnon, *The Bible and homosexual practice*, p. 103

Ps.78:49). We kunnen de LXX volgen zonder de consonanten te moeten wijzigen en krijgen zo een lezing die veel meer in de lijn ligt van het betoog van Elihu.⁹⁰

Het zwijgen van Jezus

Tegenstanders van het accepteren van homoseksuele geslachtsgemeenschap stellen dat Jezus in zijn redevoeringen niets positiefs zegt over homoseksuele geslachtsgemeenschap.⁹¹ Voorstanders van het accepteren van homoseksuele geslachtsgemeenschap draaien de argumentatie om, en stellen dat Jezus geen kritiek zou hebben gegeven op verantwoorde en liefdevolle uitingen van homoseksuele en lesbisch gedrag.⁹²

Inderdaad staan er van Jezus geen expliciete of directe uitspraken over homoseksualiteit in de Evangeliën opgeschreven, net als over andere belangrijke dingen geen uitspraken opgeschreven zijn.⁹³ Hij sprak bijvoorbeeld ook niet over andere seksuele aangelegenheden zoals incest, seks met beesten, maar het is erg moeilijk om te geloven dat hij ook hierover een neutrale mening zou hebben gehad.⁹⁴ Het is daarbij onwaarschijnlijk dat Jezus ten opzichte van de Mozaïsche wetgeving een fundamenteel gewijzigd standpunt over homoseksuele geslachtsgemeenschap zou voorstaan, zeker gezien de uitspraken van Jezus over de Mozaïsche wetgeving. Daarbij maakt het feit dat Jezus een beroep doet op Genesis 1:27 en 2:24 bij de discussie over echtscheiding (Markus 10:1-12) duidelijk, dat hij de in Genesis beschreven scheppingsorde van exclusieve heteroseksualiteit en monogamie bevestigt.⁹⁵ Volgens hem was het huwelijk door God ingesteld: *'Maar vanaf het begin van de schepping heeft God hen mannelijk en vrouwelijk gemaakt'*⁹⁶ De scheppingswoorden autoriseren slechts één type van seksuele eenheid.⁹⁷ Het punt dat Jezus wil maken in Markus 10:1-12 is niet dat de wetgeving van de Thora opgebroken en verbreedt kan worden tot alternatieve vormen van seksualiteit, maar juist het verder inperken en duiden van de bedoeling van de seksuele ethiek in de Thora.⁹⁸

Hoewel Jezus nergens expliciet refereert aan homoseksuele geslachtsgemeenschap is er wel een indirecte referentie. In Markus 7:21 zegt Jezus: *Want van binnenuit, uit het hart van de mensen, komen voort kwade overwegingen, alle overspel (πορνείαι), (...)*. Geen enkele Jood in de 1^e eeuw kan spreken over πορνείαι (meervoud!) zonder in gedachte de lijst uit Leviticus 18 en 20 voor zich te hebben, namelijk incest, vreemd gaan, homoseksuele geslachtsgemeenschap en seks met dieren.

Het is mogelijk dat Jezus niet de doodstraf beval voor bepaalde seksuele overtredingen zoals overspel en prostitutie, hoewel hij wel duidelijk vast hield aan zijn afkeuring van dergelijk gedrag. Echter, nergens laat Jezus een verbod of straf uit de Thora vervallen, ook niet het verbod op homoseksuele geslachtsgemeenschap waar de doodstraf op stond.⁹⁹

Het probleem van de verschillende visies over het zwijgen van Jezus met betrekking tot homoseksualiteit is dat ze geen doorslaggevende argumenten op tafel kunnen leggen waarop dit zwijgen gebaseerd zou zijn,

⁹⁰ Paul, *Job*, p. 717

⁹¹ Gagnon, *The Bible and homosexual practice*, p. 32, zie voor 'droefheid' ook 2 Corinthiërs 7:8-10

⁹² Ganzevoort, *Adam en Evert*, p. 118

⁹³ Gagnon, *The Bible and homosexual practice*, p. 187

⁹⁴ Gagnon, *The Bible and homosexual practice*, p. 228

⁹⁵ Gagnon, *The Bible and homosexual practice*, p. 187

⁹⁶ Markus 10:6

⁹⁷ Gagnon, *The Bible and homosexual practice*, p. 194

⁹⁸ Gagnon, *The Bible and homosexual practice*, p. 194

⁹⁹ Gagnon, *The Bible and homosexual practice*, p. 190

stelt Ganzevoort.¹⁰⁰ Toch is het nog maar de vraag of er inderdaad geen doorslaggevende argumenten zijn. Jezus spreekt nergens over het laten vervallen van een Thora-verbod op immoreel seksueel gedrag. Hij heeft ook nergens gezegd dat de seksuele ethiek van de Thora, al dan niet in relatie tot het komende Koninkrijk van God, aan belang of gezag zou hebben ingeboet.¹⁰¹ Om Jezus af te schilderen als een Jood uit de 1^e eeuw die open stond voor homoseksuele praktijken is eenvoudig onverenigbaar met de historische context.¹⁰² Omdat Jezus de wet in ere liet¹⁰³, is zijn zwijgen over homoseksualiteit niet anders te verstaan dan zijn instemming over het in de wet beschreven verbod en de straf op homoseksuele geslachtsgemeenschap.¹⁰⁴

Romeinen 1

Romeinen 1:24-27 is vaak gezien als een cruciaal Bijbelgedeelte over vrouwelijke en mannelijke homoseksuele praktijken. De context is dat *“allen onder de zonde zijn”*¹⁰⁵ De presentatie van de boodschap van Paulus in Romeinen heeft een sociaal-ethische rand.¹⁰⁶ Hij betoogt dat sterke (liberale) christenen in Rome die denken dat het geoorloofd is om alle vleessoorten te eten en alle dagen gelijk te achten, niet moeten neerzien op de ‘zwakke’ (conservatieve) christenen. Zij dienen elkaar te respecteren *opdat u eensgezind, met één mond, de God en Vader van onze Heere Jezus Christus verheerlijkt. Daarom, aanvaard elkaar zoals ook Christus ons aanvaard heeft, tot heerlijkheid van God.*¹⁰⁷ De context dat allen onder de zonde zijn, en de oproep dat sterke en zwakke christenen eensgezind moeten zijn, is soms zo opgevat dat Paulus hiermee ook stelt dat christenen moeten ophouden met het veroordelen van homoseksuele geslachtsgemeenschap. Echter dit is een onjuiste interpretatie van Paulus. Als Paulus zijn lezers in hoofdstuk 14 en 15 oproept om te stoppen met het veroordelen van elkaar, dan benadrukt hij dat onderlinge verdraagzaamheid de juiste aanpak is voor bijzaken zoals dieet en tijden. Echter, deze houding neemt Paulus zeker niet aan ten opzichte van homoseksuele geslachtsgemeenschap.¹⁰⁸ Homoseksuele praktijken waren voor Paulus zeker geen ‘bijzaak’ waarover men van mening mocht verschillen. Juist het tegenovergestelde, voor Paulus komt homoseksualiteit onder de noemer *κόιταις verdorven seksualiteit*¹⁰⁹ waarvan hij schrijft *ἀποθώμεθα laten wij afleggen.*¹¹⁰

Ganzevoort spreekt in dit verband van een geloofwaardiger tegenwerping. Die geloofwaardige tegenwerping is dat het begrip ‘tegen de natuur’ in Romeinen 11:24 niet in een negatieve context gebruikt wordt.¹¹¹ Een redenering die hieruit kan volgen is dan: omdat homoseksualiteit in de natuur zit, zou het juist tegen de natuur zijn als de homoseksueel zou vechten tegen homoseksuele geslachtsgemeenschap. Maar er zijn velen menselijke emoties, zoals boosheid, jaloezie, en die kunnen ook niet worden goedgesproken om het enkele feit dat ze in de natuur gevoeld worden.¹¹²

Een andere interpretatie die Ganzevoort beschrijft is dat Paulus homoseksualiteit hier alleen maar als een voorbeeld gebruikt en aansluit bij hoe mensen er toen over dachten zonder daar direct een normatieve

¹⁰⁰ Ganzevoort, *Adam en Evert*, p. 117

¹⁰¹ Gagnon, *The Bible and homosexual practice*, p. 227

¹⁰² Gagnon, *The Bible and homosexual practice*, p. 228

¹⁰³ Mattheus 5:17-18

¹⁰⁴ Gagnon, *The Bible and homosexual practice*, p. 191

¹⁰⁵ Romeinen 3:9

¹⁰⁶ Gagnon, *The Bible and homosexual practice*, p. 241

¹⁰⁷ Romeinen 15:6 en 7

¹⁰⁸ Vergelijk Romeinen 14:1-15:13 met 13:12-14

¹⁰⁹ Romeinen 13:13

¹¹⁰ Romeinen 13:12

¹¹¹ Ganzevoort, *Adam en Evert*, p. 115

¹¹² Gagnon, *The Bible and homosexual practice*, p. 264

uitspraak te willen doen.¹¹³ Echter, de afwijzing van homoseksueel gedrag in Romeinen 1:24-27 en van andere zonden zoals beschreven in Romeinen 1:28-31 is voor Paulus juist een opstap naar de verdediging van de morele eisen van het evangelie.¹¹⁴ Want in Romeinen 1:18-3:20 beeldt Paulus uit wat het leven was voordat men in Christus geloofde en voordat men de Geest had ontvangen. Maar *nu* is dat fundamenteel gewijzigd voor hen die in Christus zijn. In Paulus gedachte vereist een omkering van de zonde naar Christus ook een omkering van 'het eigen ik' naar Christus; rechtvaardiging en ethiek zijn onlosmakelijk verbonden.¹¹⁵

Het doel van Paulus is om te laten zien dat Gods vonnis rechtvaardig is. De heidenen kunnen namelijk goed weten dat homoseksuele geslachtsgemeenschap fout is. Dit kunnen ze ook weten zonder dat ze de regels van de Thora kennen. Volgens Paulus vonnist God hen niet voor hun onwetendheid, maar voor het handelen in strijd met de kennis die ze hebben. Paulus wijst op de majesteit, kracht, schoonheid en orde van Gods schepping als een duidelijk bewijs van Gods ontzagwekkendheid.¹¹⁶ Volgens een Jood uit de 1^e eeuw, kon de schepping van de kosmos niet het werk zijn van mensenhanden. Een heiden die een afgod eert onderdrukt bewust de waarheid dat Gods grootheid zich manifesteert in de geschapen orde.¹¹⁷ Paulus betoogt dat Gods toorn zich al in deze tegenwoordige tijd manifesteert tegen hen "*die de waarheid in ongerechtigheid onderdrukken*".¹¹⁸ Het is absurd om de Schepper in te wisselen voor een schepsel (afgod) en daarom heeft God hen overgegeven tot het absurde wisselen van de natuurlijke seksuele relatie tot de tegennatuurlijke seksuele relatie. Omdat deze mensen hiermee God de rug toekeren, keert God hen de rug toe. Het "*Hij heeft hen overgegeven*" παρέδωκεν αὐτοῦς komt drie keer voor in Romeinen 1.¹¹⁹ God '*geeft hen over*' aan hun eigen destructief gedrag.¹²⁰ Het verachten van God leidt tot het onderling verachten van elkaar(s lichaam).¹²¹

Galaten 3 en 1 Korinthe 7

Galaten 3:26-28 wordt vooral gebruikt door uitleggers die homoseksualiteit accepteren. Er wordt niet langer onderscheid gemaakt tussen Jood en niet-Jood, slaaf of vrije, mannelijk of vrouwelijk. De alternatieve uitleggers¹²² trekken de lijn door en stellen dat ook het onderscheid tussen homo en hetero wegvalt en dat beiden in het geloof in Jezus gelijkwaardig kunnen participeren.¹²³ Natuurlijk is het zo dat homo en hetero beiden in het geloof in Jezus gelijkwaardig kunnen participeren, maar wel in het afleggen van de zonde. *De nacht is ver gevorderd en de dag is nabij gekomen. Laten wij dus de werken van de duisternis afleggen en de wapens van het licht aandoen. Laten wij, als op klaarlichte dag, op een gepaste wijze wandelen, niet in zwelgpartijen en dronkenschappen, niet in slaapkamers en losbandigheden, niet in ruzie en afgunst. Maar bekleed u met de Heere Jezus Christus, en verzorg het vlees niet om begeerten op te wekken.* (Romeinen 13:12-14). In 1 Korinthe 7 spreekt Paulus echter over de gave van de onthouding. Hij komt tot de conclusie: Als je seks wilt, moet je trouwen. Ben je niet getrouwd, dan moet je je onthouden.

¹¹³ Ganzevoort, *Adam en Evert*, p. 115

¹¹⁴ Gagnon, *The Bible and homosexual practice*, p. 245

¹¹⁵ Gagnon, *The Bible and homosexual practice*, p. 246

¹¹⁶ Paulus zou daarmee zakken voor het tentamen Godsdienstwijsbegeerte van de VU te Amsterdam, want Professor Van de Merwe stelt hiervan volgende: *Kijk eens naar de wetten in de natuur, we zien inderdaad orde en harmonie. Waar komt dat vandaan? Er moet toch wel een eerste oorspronkelijke wetgever zijn. Maar er zijn ook veel chaos en disharmonie in de wereld. Als je deze eigenschappen meeneemt, met welke oorspronkelijke wetgever zit je dan. Een evil genius?* College VU Amsterdam 2014.

¹¹⁷ Gagnon, *The Bible and homosexual practice*, p. 247

¹¹⁸ Romeinen 1:18

¹¹⁹ Romeinen 1:24; 1:26; 1:28

¹²⁰ Gagnon, *The Bible and homosexual practice*, p. 251

¹²¹ Gagnon, *The Bible and homosexual practice*, p. 253

¹²² Blijkbaar een omschrijving bij Ganzevoort van: uitleggers die homoseksualiteit accepteren

¹²³ Ganzevoort, *Adam en Evert*, p. 118

Iedereen heeft hoe dan ook de opdracht om zijn of haar seksuele gevoelens te beheersen en onder controle te houden, of je nu getrouwd bent of niet.¹²⁴

De kracht van het argument van Paulus ligt in haar eenvoud: Als iemand zowel het boek Leviticus negeert, als de aanwijzingen die de Schepper in de natuur heeft gelegd, dan nog zou die persoon door de menselijke anatomie en de functie van voortplanting de eenduidige aanwijzingen van de goddelijke intentie voor seksuele omgangsvormen kunnen weten.¹²⁵ Zowel afgoderij als homoseksuele geslachtsgemeenschap hebben volgens Paulus een zelfvernederend karakter.¹²⁶ Paulus beklemtoont niet (tenminste niet in de brieven die we van hem hebben) dat voortplanting het belangrijkste zou zijn bij geslachtsgemeenschap. Zijn verwachting dat Christus spoedig zou terugkomen zorgde er juist voor dat hij de voordelen van de alleenstaande als model nam. Paulus beval het huwelijk primair om seksuele immoraliteit te voorkomen.¹²⁷

Bijbelse bronnen – Evaluatie en Deelconclusie

In de Bijbel gaat het bijzondere en concrete voorop. Dat is kenmerkend voor het Joodse denken.¹²⁸ Gods gebod is bijzonder door het actuele spreken van God. Het Bijbelse gebod wordt nooit een standaardregel, nooit een algemeen principe. Het staat altijd in relatie tot het spreken van God.¹²⁹ Toch zijn er maar een paar Bijbelteksten die direct over homoseksualiteit spreken. Maar we moeten wel oppassen dat we frequentie niet met belangrijkheid verwarren. Er zijn meerdere vormen van seksueel gedrag die in de Bijbel worden verboden en weinig aandacht krijgen zoals seks met dieren en prostitutie.¹³⁰ Een argument kan zijn dat homoseksualiteit verhoudingsgewijs weinig voorkwam en daarom minder expliciet door de Bijbelschrijvers beschreven werd. Als het gaat over seksualiteit in het algemeen, krijg je in de Bijbel juist de indruk dat het een onderwerp is dat er voor God veel toe doet. Van Wijngaarden kan zich dan ook nauwelijks voorstellen dat God homoseksualiteit een onbelangrijk onderwerp zou vinden.¹³¹

De Bijbelse teksten limiteren hun verbod op homoseksualiteit nergens tot bepaalde vormen. Er zijn blijkbaar geen uitzonderingen. Want als homoseksualiteit alleen fout zou zijn als het om *het uitbuiten van de ander* gaat, waarom zou bijvoorbeeld Leviticus 20:13 dat dan niet specificeren in plaats van beide de doodstraf op te leggen? Paulus gebruikt in 1 Cor. 6:9 de term ἀρσενοκοῖται 'een ieder die zichzelf geeft aan homoseksuele geslachtsgemeenschap'.¹³² Als Paulus het verbod op homoseksualiteit wilde limiteren tot pederastie waarom heeft hij dan niet het specifieke Griekse woord voor pederastie παιδεραστής gebruikt? Paulus stelt, in navolging van Leviticus, dat beide partijen schuldig zijn aan het Goddelijk oordeel.¹³³

De Bijbel legt de focus niet op de motieven van seksuele verlangens, maar veel meer op wat de individu daarmee doet, zowel in gedachte als in daden.¹³⁴ Er is in de Bijbel spraken van normerende uitspraken over seksualiteit. De reikwijdte van deze uitspraken kent twee 'lagen', namelijk het immanente niveau en het transcendente niveau. Het immanente niveau is het horizontale vlak, de relatie tussen mensen onderling. Hierbij zijn het verleden (geslachtslijsten), heden (regulering van seksuele omgang) en toekomst van het

¹²⁴ van Wijngaarden, 'Oké, ik ben dus homo', p. 49-51

¹²⁵ Gagnon, *The Bible and homosexual practice*, p. 264

¹²⁶ Gagnon, *The Bible and homosexual practice*, p. 266

¹²⁷ Gagnon, *The Bible and homosexual practice*, p. 272

¹²⁸ Prosman, *Homoseksualiteit tussen Bijbel en actualiteit*. p. 147

¹²⁹ Prosman, *Homoseksualiteit tussen Bijbel en actualiteit*. p. 148

¹³⁰ Gagnon, *The Bible and homosexual practice*, p. 433

¹³¹ van Wijngaarden, 'Oké, ik ben dus homo', p. 35

¹³² Gagnon, *The Bible and homosexual practice*, p. 325

¹³³ Gagnon, *The Bible and homosexual practice*, p. 349

¹³⁴ Gagnon, *The Bible and homosexual practice*, p. 38

volk aan de orde.¹³⁵ Het transcendente niveau, dat wat verticaal gedacht kan worden, heeft te maken met de relatie tussen God en mens. Hiervoor zijn bepalingen rond ontwijding en onreinheid exemplarisch.¹³⁶

In de wereld van de Bijbel is, in tegenstelling tot de wereld van de 21^e eeuw, seksualiteit geen primair individuele kwestie. Het individuele belang, dat in de hedendaagse maatschappij voorop staat, is ondergeschikt aan het sociale en het religieuze belang.¹³⁷ De bepalingen in de Tien Geboden staan in het transcendente teken van de verhouding van Israël tot de HEERE hun God die hen uit Egypteland, uit het slavenhuis, heeft bevrijd. Elk gebod heeft zo rechtstreeks te maken met de verticale relatie tussen God en mens, ook voor die relaties die zich op het intermenselijk, immanente vlak afspelen.¹³⁸

Zoals we hebben gezien wijst het Oude Testament homoseksuele praktijken af. Tijdgenoten van Jezus wezen homoseksuele praktijken ook af. Jezus sprak niet expliciet over homoseksualiteit, maar hij hield in alles vast aan de Thora en daarmee ook aan diens afwijzing van homoseksuele praktijken. Paulus voorzag de vroege kerk van duidelijke instructies omtrent homoseksuele praktijken.¹³⁹ In de Bijbel heeft uiteindelijk alle seksuele omgang van doen met God.¹⁴⁰ De Bijbel biedt geen ruimte om homoseksuele gevoelens te uiten in een seksuele relatie, ook niet in een relatie van liefde en trouw.¹⁴¹ Er is een helder, sterk, en kredietwaardig bewijs dat de Bijbel ondubbelzinnig homoseksuele relaties afwijst.¹⁴²

¹³⁵ Willien van Wieringen, *Seksualiteit*, p. 383

¹³⁶ Willien van Wieringen, *Seksualiteit*, p. 376

¹³⁷ Willien van Wieringen, *Seksualiteit*, p. 376

¹³⁸ Willien van Wieringen, *Seksualiteit*, p. 377

¹³⁹ Gagnon, *The Bible and homosexual practice*, p. 229

¹⁴⁰ Willien van Wieringen, *Seksualiteit*, p. 383

¹⁴¹ van Wijngaarden, *'Oké, ik ben dus homo'*, p. 38-39

¹⁴² Gagnon, *The Bible and homosexual practice*, p. 37

Hoofdstuk 2, Buitenbijbelse bronnen

Buitenbijbelse bronnen

Dat de geschiedenis van Sodom en Gomorra geïnterpreteerd werd met een expliciete verwijzing naar homoseksualiteit blijkt ook uit belangrijke Buitenbijbelse bronnen zoals Flavus Josephus: *en de engelen kwamen naar de stad van de sodomieten (...) toen nu de sodomieten zagen dat de engelen een buitengewoon mooi gezicht hadden, en dat ze bij Lot intrek namen, besloten zij om deze prachtige jongens onder dwang en geweld te genieten.*¹⁴³ Zowel bij Josephus als bij Philo was homoseksualiteit het meest expliciete en schandelijke voorbeeld van zondige uitspattingen.¹⁴⁴

Hoewel in Buitenbijbelse bronnen uit het oude nabije oosten sprake is van homoseksualiteit kan men niet spreken van uniforme goedkeuring of uniforme afkeuring.¹⁴⁵ Op het best bewaarde tablet A van de in spijkerschrift overgeleverde *Middle Assyrian Laws*¹⁴⁶ wordt met betrekking tot homoseksuele gemeenschap gesproken in termen van 'liggen met'. Het gaat dan om de beschrijving van een man die een andere man in zijn natuur degradeert door hem anaal te penetreren. Bekend staan als een man die door andere mannen is gepenetreerd kon zeer schadelijk zijn voor het aanzien van de persoon binnen de leefgemeenschap. Op het vals beschuldigen daarvan stonden forse straffen:

Tablet A, 18: *Als een man stiekem geruchten verspreidt over zijn vriend, en zegt: "Iedereen sodomized hem"¹⁴⁷ of in publiekelijke ruzie tot hem zegt: "Iedereen sodomized jou" en verder "ik kan de aanklacht tegen jou bewijzen" maar hij is niet in staat de aanklacht te bewijzen en hij bewijst de aanklacht niet, dan zal men die man 50 roedeslagen geven, hij zal de koning dienen voor één volle maand, men zal zijn haar afscheren en hij zijn 3.600 loden shekels betalen.*¹⁴⁸

Op de homoseksuele verkrachting stond castratie als straf.¹⁴⁹

Tablet A, 19: *Als een man zijn vriend sodomized, en zij bewijzen de aanklacht tegen hem en hij wordt schuldig bevonden, dan zullen zij hem sodomizen en hem tot een eunuch maken.*¹⁵⁰

De *Middle Assyrian Laws* stelt vrijwillige homoseksuele praktijken niet strafbaar. Wellicht was het zelfs geoorloofd om een man van lager sociale status, of een man die niet tot de leefgemeenschap behoorde, homoseksueel te verkrachten.¹⁵¹ In tegenstelling hiermee stelt de Levitische wet niet alleen homoseksuele verkrachting strafbaar maar ook het gedrag van beide partners bij vrijwillige homoseksuele geslachtsgemeenschap. Beide begaan een gruwelijke daad. Waar in de *Middle Assyrian Laws* de maximale straf voor beschuldiging van homoseksuele en homoseksuele verkrachting bestond uit castratie, boete en

¹⁴³ Vrije vertaling van Josephus, *Jewish Antiquities* Book 1, (200), zie William Whiston transl., *Josephus, The New Complete Works of*, Grand Rapids 1999, p 64

¹⁴⁴ Gagnon, *The Bible and homosexual practice*, p. 91

¹⁴⁵ Mesopotamia, Middle Assyrian Laws, Magical Texts, Myth and Ritual Practice, The Gilgamesh Epic; Egypt; The Hittite Empire (Anatolia) en Ugarit/Western Semites/Canaan. Zie Gagnon, *The Bible and homosexual practice*, p. 43-54

¹⁴⁶ Een aantal spijkerschrift tabletten, opgegraven in de Assyrische hoofdstad Assur, bevatten thematische verzamelingen van wetten. De tabletten zijn te dateren tot ongeveer de elfde eeuw voor Christus, maar zijn kopieën van composities die waarschijnlijk dateren uit de veertiende-eeuw. De taal is het Midden-Assyrisch dialect. Martha Roth, 'The Middle Assyrian Laws' in, William W. Hallo, *The Context of Scripture*, Leiden 2003, Volume II, p. 353

¹⁴⁷ *Sodomized*: letterlijk 'heeft sex met', zie Martha Roth, 'The Middle Assyrian Laws', p. 355

¹⁴⁸ Martha Roth, 'The Middle Assyrian Laws', p. 355

¹⁴⁹ Gagnon stelt dat zowel beschuldiging van homoseksualiteit als het homoseksueel verkrachten beide castratie als straf hebben. Ik lees dat niet in de vertaling door Martha Roth van The Middle Assyrian Laws, maar ik lees een verschillende straf, zoals hierboven beschreven. Zie Gagnon, *The Bible and homosexual practice*, p. 55

¹⁵⁰ Martha Roth, 'The Middle Assyrian Laws', p. 355

¹⁵¹ Gagnon, *The Bible and homosexual practice*, p. 55

een periode van gedwongen arbeid stelt Leviticus de doodstraf voor beide partners, zowel wel de passieve partner als de actieve partner. Het niveau waarop de wetten uit Leviticus alle homoseksuele geslachtsgemeenschap veroordelen, gaat veel verder dan alles wat wij op dit moment kennen aan wetgeving in het oude Nabije Oosten.¹⁵²

In het oude Nabije Oosten ging het volgens Ganzevoort niet zo zeer om de homoseksuele handeling als zodanig maar om het degraderen, het aantasten van de eer en mannelijkheid in de maatschappelijke positie. Het ging om de verticale machts- en gezagsverhoudingen. In de Mozaïsche wetgeving daarentegen ging het meer om de bezitsverhoudingen. Gij zult niet ... dat van uw *naaste* is.¹⁵³

Volgens Gagnon is er goed bewijs van homoseksuele cultus prostitutie in Israël ten tijde van de periode van het twee stammen rijk. Gagnon definieert שְׂדֵדָה als mannelijke tempel prostitués. Het zou gaan om mannen op cultusplaatsen die betrokken zijn bij homoseksuele prostitutie.¹⁵⁴ Paul stelt dat dat niet perse hoeft. De uitdrukking שְׂדֵדָה wordt vaak opgevat als 'geheiligden' of 'gewijden', maar het is riskant alleen op de woordafleiding af te gaan; bij de buurvölker zijn geen officiële aan ontucht gewijde cultusfunctionarissen bekend. Prostitutie bij heiligdommen kwam wel voor, maar dan als bron van inkomsten voor de tempels, niet om een heilig huwelijk uit te beelden of de vruchtbaarheid van land en volk te bevorderen.¹⁵⁵ Köhler & Baumgartner geven voor שְׂדֵדָה twee hoofdbetekeningen, 1 een onzedelijk persoon, 2 een Israëliet die een vrouwelijke slaaf trouwt.¹⁵⁶ De Ugaritische equivalent $\text{𐎧𐎠𐎲𐎠𐎲𐎠𐎲} \text{ } \text{𐎧𐎠𐎲}$ *qdšm* is een cultisch personeelslid, een priesterklasse, meestal genoemd samen met $\text{𐎧𐎠𐎲𐎠𐎲𐎠𐎲} \text{ } \text{𐎧𐎠𐎲}$ *khn* priesters.¹⁵⁷ Echter $\text{𐎧𐎠𐎲𐎠𐎲𐎠𐎲} \text{ } \text{𐎧𐎠𐎲}$ heeft geen duidelijk gedefinieerde rol of verbinding met seksuele handelingen.¹⁵⁸

Buitenbijbelse bronnen – deelconclusie

Hoewel prostitutie bij heiligdommen voorkwam, zien we in de Buitenbijbelse bronnen uit het oude Nabije Oosten geen uniforme goedkeuring of uniforme afkeuring van homoseksualiteit. Het manier waarop de wetten uit Leviticus alle homoseksuele geslachtsgemeenschap veroordelen, gaat verder dan alles wat wij op dit moment kennen aan wetgeving in het oude Nabije Oosten.

¹⁵² Gagnon, *The Bible and homosexual practice*, p. 56

¹⁵³ Ganzevoort, mondeling overleg 06-05-2015

¹⁵⁴ Gagnon, *The Bible and homosexual practice*, p. 101

¹⁵⁵ Paul, Deuteronomium, p. 1035

¹⁵⁶ Köhler & Baumgartner, 1075

¹⁵⁷ Köhler & Baumgartner, 1075

¹⁵⁸ Aldus Nissinen in Gagnon, *The Bible and homosexual practice*, p. 103

Hoofdstuk 3, Hedendaagse bronnen

Als we het Bijbelse spreken over homoseksualiteit doorvertalen naar vandaag, dan komt dat spreken vanzelf in aanraking met de huidige gegevens over homoseksualiteit. Daarom is het van belang om na te gaan in hoeverre de Bijbelse uitspraken op gespannen voet zouden staan met de huidige stand van de wetenschap. Het valt buiten het bereik van dit paper om alle hedendaagse bronnen van medische en wetenschappelijke gegevens te behandelen. Ik beperk me tot de selectie die door Gagnon is gemaakt, en vergelijk deze informatie met eventuele opmerkingen van Ganzevoort.¹⁵⁹

Simon LeVay deed in 1991 een studie naar de lengte van hypothalamus¹⁶⁰ INAH3¹⁶¹. De INAH3 is bij heteroseksuelen twee keer zo lang als bij homoseksuelen zo concludeert hij. Er zijn echter nogal wat problemen met zijn onderzoek. Er was maar één onderzoeker. De onderzoeksgroep was te klein om wetenschappelijke conclusies te kunnen trekken. Simon LeVay bepaalde zelf of iemand al dan niet homoseksueel geaard was. Een meer zorgvuldig uitgevoerde nieuwe test gaf niet hetzelfde resultaat als bij Simon LeVay. Daarbij is er geen bewijs dat INAH3 iets van seksuele gedrag of oriëntatie bij zich zou dragen. En zelfs al zou, ondanks alle bezwaren, de conclusie gevolgd worden dan nog zegt dat niets over de vraag of en in hoeverre INAH3 de bepalende factor is of dat er ook andere factoren van na de geboorte een rol spelen in de door Simon LeVay onderzochte groep.¹⁶² LeVay heeft zelf ook toegegeven dat zijn studieresultaten niet kunnen bewijzen dat de lengte van de INAH3 in een persoon de oorzaak of consequentie van iemands individuele oriëntatie is.¹⁶³

De wetenschapper Dean Hamer vond in 1993 het *gay-gen*. Althans, zo werd de ontdekking in de media aangeprezen. Wat claimden Hamer en zijn collega eigenlijk precies? Hamer gebruikte voor zijn onderzoek 40 paren van homoseksuele broers. Deze broers hadden tevens homoseksuele familieleden aan de kant van hun moeder. De redenering is dan als volgt: Omdat in deze groep de homoseksuele geaardheid blijkbaar in de genen van de moeder zit, moet deze wel op het X chromosoom zitten, en is er 50% kans op homoseksuele geaardheid van haar kinderen. Een vrouw heeft namelijk de chromosomen XX en de man de chromosomen XY. Xq28, de specifiek genetische volgorde in het gebied op het X-chromosoom, bleek echter in 83% van de gevallen overgeërfd te zijn, en niet de verwachte 50%. De conclusie van Hamers' team is dat Xq28 blijkbaar met voorkeur via de moederlijn genetisch is doorgegeven. Bijna onmiddellijk kwam op dit onderzoek bezwaar vanuit wetenschappelijke hoek. Hamers' team had bijvoorbeeld in zijn onderzoek geen controle groep van heteroseksuelen meegenomen. Een tweede studie van Hamer kwam uit op fors lagere percentages, en in een studie in 1999 van *Science* lukte het niet om de bevindingen van Hamer te herhalen.¹⁶⁴ Hamer zegt er zelf van: "*We have not found the gene – which we don't think exists – for sexual orientation.*" "*There will never be a test that will say for certain whether a child will be gay. We know that for certain.*"¹⁶⁵

Eeneiige tweelingen zijn monozygoot, dat wil zeggen, ze komen van één eikel en één zaadcel. Als homoseksualiteit vanuit de genen gedetermineerd zou zijn, dan zouden we verwachten dat eeneiige tweelingen ofwel 100% homoseksueel zijn ofwel 100% heteroseksueel. In 1990 zijn vier grote studies

¹⁵⁹ Daarbij zal er een empirische en interdisciplinaire vervolgstudie plaatsvinden naar de hedendaagse bronnen o.l.v. Ganzevoort.

¹⁶⁰ Een gedeelte van de hersenen verboden met seksueel gedrag.

¹⁶¹ Interstitiële Nucleus van de Anterior Hypothalamus

¹⁶² Gagnon, *The Bible and homosexual practice*, p. 397-398

¹⁶³ Gagnon, *The Bible and homosexual practice*, p. 399

¹⁶⁴ Gagnon, *The Bible and homosexual practice*, p. 401

¹⁶⁵ Voor de bron van het citaat, zie Whitehead, *Gene*, 135, 146-47, in Gagnon, *The Bible and homosexual practice*, p.400

gepubliceerd over homoseksualiteit bij eenige tweelingen.¹⁶⁶ Bailey en Pillard rapporteerde dat als één van de twee eenige tweelingen homoseksueel was, in 52% van de gevallen de andere tweeling ook homoseksueel was. Dit was slechts in 22% het geval als er sprake was van twee-eiige tweelingen.¹⁶⁷ Een groot punt van kritiek op deze studie was dat de tweelingen niet willekeurig waren geselecteerd. Via advertenties in Gay bladen werden vrijwilligers verworven. Toen Bailey deze fout in een later onderzoek corrigeerde was er een veel lagere mate van overeenstemming. Nu was in 11% van de gevallen, waarvan één van beide homoseksueel was, de andere eenige tweeling ook homoseksueel. Dit was in 0% het geval bij twee-eiige tweelingen. Bailey zelf gaf daarop toe dat de resultaten uit eerdere studies onjuist bleken door vooringenomenheid van de onderzochte groep.¹⁶⁸ Belangrijker dan de nuancering van Bailey is de overweging dat de tweelingen uit de studie van Bailey zijn opgegroeid in hetzelfde huisgezin. Dus van de 11% zullen nog de invloeden van hetzelfde huisgezin in mindering gebracht moeten worden. In een studie uit 1991 rapporteert Bailey dat, in geval een homoseksuele zoon en een geadopteerde zoon, een relatief hoog percentage van de geadopteerde zonen ook homoseksueel is. En dat terwijl de geadopteerde zoon biologisch gezien niet gerelateerd is aan de homoseksuele zoon. Het grootgebracht worden in hetzelfde milieu kan slechts verklaren waarom geadopteerde zonen in dit verband vier keer zoveel kans hebben om homoseksueel te zijn dan het gemiddelde.¹⁶⁹ Onderzoeken bij tweelingen gaf inzicht in hun sterk kopie gedrag. Tweelingen hebben twee keer zoveel kans om ongetrouwd te blijven. Al deze factoren kunnen inderdaad bijdragen aan het ontwikkelen van een homoseksuele oriëntatie.¹⁷⁰

Volgens een psychoanalytische theorie leren kinderen zich te gedragen overeenkomstig hun geslacht door interactie met hun ouder van hetzelfde geslacht en later van leeftijdgenoten van hetzelfde geslacht. Als een goede relatie met de ouder van hetzelfde geslacht of met leeftijdgenoten van hetzelfde geslacht verstoord is, dan is de vorming van een seksuele identiteit in het kind eveneens verstoord.¹⁷¹ Sommige studies hebben aangetoond dat een slechte emotionele hechting met de ouder van hetzelfde geslacht een significant hoger percentage van homoseksuelen geeft dan heteroseksuelen. Sommige psychiaters geven ook een secundaire rol aan de ouder van tegenovergestelde geslacht. Bijvoorbeeld, een te hecht bindende of veeleisende moeder kan gehechtheid van haar zoon aan zijn vader of aan leeftijdgenoten van hetzelfde geslacht aantasten. Of zij kan de pogingen van de zoon om zich te laten gelden en uit te breken, smoren door haar primaire invloed. Voor meisjes kan het verlies van een vader door de dood of echtscheiding, of een alcoholist als vader, of een boos of gewelddadige vader, of het wantrouwen van meisjes in mannen in het algemeen, van invloed zijn op latere lesbische ontwikkeling. Let op, we hebben hier te maken met de perceptie van het kind. Het kan goed zijn dat deze perceptie niet de realiteit of de intentie van de ouders is.¹⁷²

In de levensverhalen van veel homoseksuelen zitten vroege jeugdherinneringen over 'verboden gevoelens' met betrekking tot de leden van hetzelfde geslacht. Er is consensus in de wetenschappelijke literatuur dat kinderen die in hoge mate een geslacht afwijkend gedrag vertonen homoseksualiteit ontwikkelen in hun volwassen levensfase. Bij dit geslacht afwijkend gedrag kan het bijvoorbeeld gaan om belangstelling voor

¹⁶⁶ Bailey en Pillard "A Genetic Studie of Male Sexual Orientation", King en McDonald "Homosexuals Who are Twins: A Studie of 46 Proband", Whitam en Martin "Homosexual Orientation in Twins – A Report of 61 Pairs and 3 Triplet Sets", Buhrich,, Baily en Martin "Sexual Orientation, Sexual Identity, and Sex-Dimorphic Behaviors in Mare Twins", zie Gagnon, *The Bible and homosexual practice*, p. 403 (Voetnoot)

¹⁶⁷ Gagnon, *The Bible and homosexual practice*, p. 403

¹⁶⁸ Gagnon, *The Bible and homosexual practice*, p. 404

¹⁶⁹ Gagnon, *The Bible and homosexual practice*, p. 406

¹⁷⁰ Gagnon, *The Bible and homosexual practice*, p. 406

¹⁷¹ Gagnon, *The Bible and homosexual practice*, p. 409

¹⁷² Gagnon, *The Bible and homosexual practice*, p. 410

speelgoed, spelletjes, activiteiten of kleding die geassocieerd wordt met het andere geslacht. Er is echter geen consensus over de oorzaak van geslacht afwijkend gedrag.¹⁷³

Hedendaagse bronnen – deelconclusie

Het gen van seksuele geaardheid is tot op heden niet gevonden. De wetenschappers denken dat het niet bestaat. Er zal nooit een test zijn die met zekerheid zal zeggen of een kind homoseksueel wordt.

In geval van een homoseksuele zoon en een geadopteerde zoon, blijkt een hoog percentage van de geadopteerde zonen ook homoseksueel te worden. Het grootgebracht worden in hetzelfde milieu en het sterke kopie gedrag kan verklaren waarom geadopteerde zonen vier keer zoveel kans hebben om homoseksueel te worden. Volgens een psychoanalytische theorie leren kinderen zich te gedragen overeenkomstig hun geslacht door interactie met hun ouder van hetzelfde geslacht en later van leeftijdgenoten van hetzelfde geslacht. Er is overeenstemming in de wetenschappelijke literatuur dat kinderen die in hoge mate een geslacht afwijkend gedrag vertonen homoseksualiteit ontwikkelen in hun volwassen levensfase. Er is echter geen consensus over de oorzaak van geslacht afwijkend gedrag. Het is buiten twijfel dat kinderen die opgroeien in een omgeving waar homoseksueel gedrag wordt afgekeurd, significant minder vatbaar zijn voor een homoseksuele oriëntatie in volwassen levensfase.

¹⁷³ Gagnon, *The Bible and homosexual practice*, p. 408

Hoofdstuk 4, Hermeneutiek

De taak van de Bijbelse hermeneutiek is om aan te geven waar en hoe het spreken van God in de Bijbel een spreken van God tot ons wordt.¹⁷⁴ Het spreken van God gaat aan alle contextualiteit vooraf¹⁷⁵, de Geest gebruikt daarvoor de Bijbel. Voor de hermeneutiek betekent dit dat we de teksten plaatsen op de weg die God met mensen gaat, oog hebben voor de canonieke benadering en letten op het heils-handelen van God.¹⁷⁶

Wat is de hermeneutische relevantie van het Bijbels getuigenis over homoseksualiteit voor de kerk van vandaag?¹⁷⁷ Dit zijn eigenlijk twee stappen. De eerste stap is de vraag of homoseksuele geslachtsgemeenschap van significantie betekenis is binnen het geheel van de Bijbelse boodschap.¹⁷⁸ De tweede stap is de vraag of het Bijbels getuigenis over homoseksuele geslachtsgemeenschap nog steeds van kracht is in de hedendaagse setting.

Wat is de reikwijdte van de Oud Testamentische teksten? Het is goed om duidelijk te stellen dat die God die Zijn wet op Horeb heeft gegeven dezelfde God is, die Jezus Christus later 'zijn Vader' noemt.¹⁷⁹ Wat is voor ons, als Christenen in de 21^e eeuw, de hermeneutische relevantie van het verbod op homoseksuele geslachtsgemeenschap in de Thora? We kunnen in ieder geval feitelijk vaststellen dat de meeste verboden uit Leviticus 18 over specifieke seksuele relaties nog steeds universele geldigheid hebben. Alleen het verbod op geslachtsgemeenschap tijdens menstruele onreinheid heeft geen universele geldigheid meer.¹⁸⁰ Daarmee is de vraag naar de autoriteit van de Levitische wetgeving in de hedendaagse samenleving echter niet simpel te beantwoorden. Het feit dat een wet in Leviticus staat, is op zichzelf nog geen reden om die ook vandaag zo toe te passen, omdat we ons niet meer in dezelfde context van de schrijver en beoogde lezers van Leviticus bevinden. Aan de andere kant zou het een fout zijn om te stellen dat de wetten in Leviticus merendeels bestaan uit verouderde irrelevante¹⁸¹ reinigingsvoorschriften.¹⁸² De focus op de reinheid in de priesterlijke wetten van de Thora, in het bijzonder die te maken hebben met geslachtsgemeenschap, kan gezien worden als een afspiegeling van de heersende morele overwegingen van die tijd. Dat de Oud Testamentische wetten zich bezig hielden met vraagstukken van zuiverheid en onreinheid, heiligheid en schaamte, signaleert een onwrikbaar moreel standpunt. Dat morele standpunt is zeker relevant voor het hedendaagse morele betoog.¹⁸³ Het is namelijk niet duidelijk waarom het morele standpunt van Israël, om zich te onthouden van homoseksualiteit van de omringende culturen, hermeneutisch niet doorvertaald zou kunnen worden naar vandaag.¹⁸⁴

De vraag naar de relevantie van de oudtestamentische wetgeving voor vandaag, staat doorgaans in nauw verband met de gedachte dat deze wetten *bevelen* van God zijn, die om God te behagen zijn opgelegd. Omdat Hij God is, mag Hij bepalen wat Hij wil, en Hij wil blijkbaar zo gediend worden. Deze gedachte lijkt

¹⁷⁴ Prosman, *Homoseksualiteit tussen Bijbel en actualiteit*, p. 145

¹⁷⁵ *Dit is niet objectief, er spelen intuïties een rol in deze benadering*

¹⁷⁶ Uit een college Hermeneutiek, VU Amsterdam 2013, Prof. V.d.Brink

¹⁷⁷ Een verkorte en vertaalde weergave van de "diagnostic checklist" die Richard Hays heeft ontwikkeld voor een verantwoord gebruik van de Bijbel in het hedendaagse ethische context, zie Gagnon, *The Bible and homosexual practice*, p. 342

¹⁷⁸ Voor wat betreft de eerste stap verwijst ik naar hoofdstuk waarin de significantie betekenis van homoseksuele geslachtsgemeenschap binnen de Bijbel is uitgewerkt.

¹⁷⁹ Gagnon, *The Bible and homosexual practice*, p. 120

¹⁸⁰ Gagnon, *The Bible and homosexual practice*, p. 113

¹⁸¹ Dat de wetten van de Thora bij nadere bestudering helemaal niet zo irrelevant zijn wordt op een toegankelijke manier beschreven door Drs. Ben Hobrink, *Moderne Wetenschap in de Bijbel, de Bijbel is de wetenschap 3500 jaar vooruit*, Hoornaar 2014.

¹⁸² Gagnon, *The Bible and homosexual practice*, p. 121

¹⁸³ Gagnon, *The Bible and homosexual practice*, p. 128

¹⁸⁴ Gagnon, *The Bible and homosexual practice*, p. 131

me in strijd met de woorden uit Deuteronomium 'opdat het u welga'¹⁸⁵ Dus niet opdat het Mij welga. Ik geloof dat de leefregels in Thora niet beschreven staan voor God, maar voor ons! God geeft zijn schepselen adviezen mee hoe het *hen wél kan gaan* in Zijn schepping. Het eten van varkensvlees, seks tijdens menstruatie¹⁸⁶, twee soorten zaden zaaien¹⁸⁷, krijgen daarmee een ander perspectief. Het gaat niet om de autoritair dwingende God die gehoorzaam wil worden, maar om leefregels / leef-adviezen u ten goede.¹⁸⁸ Deze leefregels weerspiegelen de liefde van God tot zijn schepping. Een liefde die om antwoord vraagt. In het kader van mijn onderzoek betekent dit dat ik de geboden van God over homoseksualiteit wil zien in het licht van 'opdat het u welga'. Omdat deze Schepper de welgelukzaligheid van Zijn schepping beoogt, zijn de leefregels van het Oude Testament wel degelijk relevant voor vandaag.

Bij zijn hermeneutiek gebruikt Prosman het apostelconvent in Handelingen 15 als een belangrijk scharnierpunt. Volgens Prosman haalt Handelingen 15 namelijk een streep door de Israëlitische wetgeving voor de heidenvolken.¹⁸⁹ Behalve de Tien Woorden blijven slechts vier kernpunten overeind staan: zich onthouden van afgodendienst, hoererij, het bloed en het verstikte.¹⁹⁰ De 'streep door heel de Israëlitische wetgeving' waar Prosman van spreekt betekent volgens hem niet het afschaffen daarvan, maar dat zij in het licht van de vervulling een andere betekenis kregen.¹⁹¹ Vervulling betekent dan *concentratie* en 'concentreert' zich op die geboden waar in het OT ook de vreemdeling zich aan moest houden.¹⁹² Echter, (contra Prosman) bij de instellingen van het Pascha lezen we ook dat de vreemdeling zich aan bepaalde wetten moest houden.¹⁹³ Ik ben het hartelijk oneens met Prosman dat Handelingen 15 een streep door de Israëlitische wetgeving zet, immers het zijn de leefregels van God, ons ten goede!¹⁹⁴ A.A. van Ruler, jarenlang hoogleraar dogmatiek te Utrecht, stelde dat er in Handelingen 15 slechts een beslissing van beperkte betekenis genomen is. Het besluit bevatte geen duidelijke richtlijn voor de toekomst van het Evangelie in Europa. Bovendien betrof het besluit alleen Antiochië, Syrië en Cilicië.¹⁹⁵ Volgens hem zochten de nieuwe Christenen uit de heidenvolken naar nieuwe Christelijke levensvormen. Inderdaad zijn er wetten exclusief voor Joden, daarom hebben de Joodse predikers in de Synagoge de taak dit aan hun broeders uit de volken te onderwijzen. Paulus helpt hen daar realistisch bij. Ze kunnen niet alles in één keer leren. In Handelingen 15 vers 20¹⁹⁶ staan de hoofdregels en in vers 21 staat dat ze Mozes (dat is de Mozaitische leefregels) vanzelf leren als ze ieder sabbat in de synagoge, in elke stad, onderwezen zullen worden. In dit perspectief hebben de Joden de wereldwijde opdracht om de wet van God te leren, om zo tot een zegen te zijn voor alle geslachten! Zie voor dit toekomstperspectief Jesaja 2 en Micha 4. Zo bezien kan de

¹⁸⁵ Deuteronomium 4:40, 5:16, 5:33, 6:3, 6:18, 12:25, 12:28, 22:7.

¹⁸⁶ Dat wij geen verbod meer handhaven op seks bij menstruatie wil niet zeggen dat het voor vrouwen niet beter zou zijn om een periode van lichamenlijk rust te hebben.

¹⁸⁷ Het zaaien van twee soorten zaden door elkaar is weliswaar niet langer verboden, maar uit de praktijk blijkt dat het kiemresultaat sterk vermindert als verschillende rassen door elkaar worden gezaaid. Schneider B.V. heeft diverse testen gedaan met verschillende soorten vaste planten zaden door elkaar te zaaien. Het bleek dat de zaden van verschillende rassen los van elkaar veel beter kiemden dan door elkaar. Zaden van hetzelfde ras kunnen zonder problemen door elkaar worden gezaaid. Proefresultaten zijn op te vragen bij Jacob Schneider.

¹⁸⁸ Toch stond op overtreding de doodstraf, omdat ongehoorzaamheid, op vele gebieden maar zeker ook op hygiënisch gebied, gevolgen zouden hebben die veel groter zijn dan de lokale samenlevingsgroepen zich destijds konden indenken.

¹⁸⁹ Prosman, *Homoseksualiteit tussen Bijbel en actualiteit*. p. 118

¹⁹⁰ Prosman, *Homoseksualiteit tussen Bijbel en actualiteit*. p. 97

¹⁹¹ Prosman, *Homoseksualiteit tussen Bijbel en actualiteit*. p. 98

¹⁹² Prosman, *Homoseksualiteit tussen Bijbel en actualiteit*. p. 98

¹⁹³ Exodus 12:19 *Zeven dagen lang mag in uw huizen geen zuurdeeg gevonden worden, want ieder die iets gezuurds zal eten, die persoon moet uit de gemeenschap van Israël uitgeroeid worden, of hij nu een vreemdeling is of een ingezetene van het land.*

¹⁹⁴ Maar, daarmee heb ik wel de uitdaging om duidelijker verantwoording af te leggen over de geldigheid van de OT wetgeving voor vandaag. Een mooie thema, maar ik moet me nu beperken tot homoseksualiteit.

¹⁹⁵ Prosman, *Homoseksualiteit tussen Bijbel en actualiteit*. p. 139

¹⁹⁶ Handelingen 15:20 en 21: *maar aan hen moet schrijven dat zij zich dienen te onthouden van de dingen die door de afgoden besmet zijn, van ontucht, van het verstikte en van bloed. Want Mozes heeft van oude tijden af in elke stad mensen die hem prediken, want hij wordt elke sabbat in de synagogen voorgelezen.*

Wirkungsgeschichte van het Jodendom ten opzichte van homoseksualiteit helemaal meegenomen worden in onze oriëntatie.

Volgens Loonstra gaat het om de *scopus* (het gezichtsveld van de schrijver) van de tekst. Vanuit die *scopus* trekken we dan de lijn naar de reikwijdte voor ons.¹⁹⁷ Als dat het uitgangspunt is, namelijk dat Schriftwoorden zich beperken tot de *scopus* van de schrijver, dan gaan we mijns inziens te veel voorbij aan de gedachte dat de Bijbel als geheel ook een theologie uitdraagt. De Bijbel is ons niet voor niets als een canon overgeleverd, en de specifieke woorden van Paulus staan daarmee in de context van de gehele schrift. Daarbij laat Paulus, door Leviticus uit de Griekse vertaling te citeren, wel degelijk de context van Leviticus in de Romeinenbrief doorklinken. Ook heb ik vragen bij het standpunt dat de reikwijdte van Schriftwoorden zich beperkt tot het gezichtsveld van de schrijver. Volgens mij openbaart God zich in de Bijbel als de Rechter van hemel en aarde, en zijn de verhalen die beschreven zijn te zien als Zijn jurisprudentie.¹⁹⁸ De beschrijving van het gesprek met Abraham, het redden van Lot, en het oordeel over Sodom en Gomorrah zijn dan te verstaan als een vroegere openbaring van het recht van God. Latere beslissingen zijn een nadere nuanceringen en verfijning daarvan, ook al zijn de situaties niet helemaal vergelijkbaar. Het gaat namelijk ook om rechtszekerheid. De bepalingen van het regelstelsel hebben bindende verwachtingen gecreëerd.¹⁹⁹ Lezers verwachten niet alleen dat de Rechter de wet respecteert, maar dat Hij zich ook conformeert aan de eerder genomen beslissingen. God openbaart zich als een betrouwbare rechter. Anderzijds is de Bijbel geen wetboek maar een narratieve openbaring. Echter, die culturele lezing van de Godsopenbaring hoeft de betrouwbaarheid van de rechtsregels niet tegen te spreken, maar zet ze wel in de context waarin ze ontstaan zijn.

Dat homoseksueel gedrag, dat voorkwam bij de bewoners van Kanaän, verboden was voor de Israëlieten heeft ongetwijfeld te maken met het feit dat de traditionele culturele waarden van de Israëlieten in conflict zouden komen met de Kanaänitische cultuur.²⁰⁰ In onze culture context denken wij dat bij het verbieden van mannelijke homoseksuele tempelprostitutie geen rekening is gehouden met liefdevolle homoseksuele relaties buiten de tempelprostitutie. Echter, in de culturele context van het vroege Midden Oosten klopt deze redenering niet; het verbieden van homoseksuele tempelprostitutie betekende het verbieden van alle homoseksualiteit. Als de auteurs van Leviticus 18:22 de intentie hadden om homoseksualiteit deels te verbieden dan hadden zij specifieker kunnen zijn, zoals bijvoorbeeld in Deuteronomium 23:17-18. Dat zij het echter zo formuleerden suggereert dat zij een bredere toepassing in gedachten hadden.²⁰¹

Soms wordt gesteld dat het verbod op homoseksuele geslachtsgemeenschap primair gericht was op het 'verliezen van zaad' wat daardoor niet kon leiden tot voortplanting. Daaruit zou volgen dat gesteld kan worden dat, omdat zowel in Joodse als Christelijke context condooms in gebruik zijn, het verbod op homoseksuele geslachtsgemeenschap irrelevant geworden is. Dit standpunt is echter moeilijk vol te houden omdat Leviticus 18 behalve homoseksuele geslachtsgemeenschap bijvoorbeeld ook geslachtsgemeenschap met beesten verbiedt.²⁰²

¹⁹⁷ Loonstra, *Hij heeft een vriend*, p. 24

¹⁹⁸ Jurisprudentie staat voor: rechterlijke uitspraken. Daarmee zijn dan bedoeld de afzonderlijke uitspraken, maar ook de 'leer', de algemene opvatting van de rechterlijke macht over een bepaald juridisch vraagstuk, zoals die leer uit de (verzamelde) rechterlijke uitspraken kan worden afgeleid. Zie P.A.M. Mevis, *Capita Strafrecht, Een thematische inleiding*, Nijmegen 2013, p. 50

¹⁹⁹ H.S. Taekema e.a., *Recht in de context, Een inleiding tot de rechtswetenschap*, Den Haag³ 2013, p. 69-71

²⁰⁰ Gagnon, *The Bible and homosexual practice*, p. 131

²⁰¹ Gagnon, *The Bible and homosexual practice*, p. 131

²⁰² Gagnon, *The Bible and homosexual practice*, p. 132

Loonstra gaat nog een stap verder door de stellen dat 'alle mensen zondaar zijn' en via de rechtvaardiging door God bevrijdt worden. In dit bevrijdde bestaan nemen wij onze seksualiteit echter wel mee.²⁰³ Dit is een opmerkelijke redenering, want de suggestie van deze redenering is dat homoseksualiteit, die door de Bijbel wordt afgekeurd, onveranderd 'bevrijdt' door de rechtvaardiging van God heen komt. Natuurlijk nemen we onze seksualiteit met ons mee, maar die zal steeds geheroriënteerd dienen te worden op Gods geopenbaarde wil. De worsteling van Luther was mijns inziens niet dat hij wilde blijven wie hij was, of dat hij bang was dat hij zichzelf moest verloochenen. Hij wilde rechtvaardig leven zoals God het vroeg, maar had desondanks het *geloof* nodig.²⁰⁴ Er is geen andere gerechtigheid dan die van de man of vrouw die zich aan het oordeel van God onderwerpt. Waar Gods trouw en het geloof van de mens elkaar ontmoeten, daar wordt zijn gerechtigheid geopenbaard. Daar zal de rechtvaardig leven.²⁰⁵

Volgens Ganzevoort is de grootste moeilijkheid bij de interpretatie van al de teksten over homoseksualiteit dat er een kloof van twintig tot dertig eeuwen ligt tussen het ontstaan van de tekst en onze tijd. De Bijbel ontstond in een cultuur die juist op het punt van relaties en seksualiteit sterk afweek van de onze. In die tijd dacht men bijvoorbeeld niet in termen van seksuele geaardheid, maar alleen van seksueel gedrag.²⁰⁶ Echter, zoals we zagen in de deelconclusie van de Buitenbijbelse bronnen gaan de wetten uit Leviticus veel verder dan alles wat wij op dit moment kennen aan wetgeving uit het oude Nabije Oosten. Dat wil zeggen dat de Bijbelse geschriften al direct bij het ontstaan botste met de heersende cultuur. Er zijn daarom geen geldige hermeneutische argumenten, zowel niet vanuit de algemene Bijbelse principes alsook niet vanuit de hedendaagse wetenschappelijke kennis, om de zeggingskracht van oude teksten van de Bijbel naar vandaag toe te wijzigen met betrekking tot dit onderwerp.²⁰⁷

Homohuwelijk bekend bij Paulus?

De vraag of de antieke wereld het zogenaamde homohuwelijk kende is van belang voor de exegese van de nieuwtestamentische teksten. Een bekend voorbeeld is keizer Nero (37-68 n.Chr.). Hij trouwde achtereenvolgens met twee mannen.²⁰⁸ Het homoseksuele aspect is als zodanig volledig geaccepteerd.²⁰⁹ Duurzame homoseksuele relaties, op basis van vrijwilligheid²¹⁰, waren in de wereld waarin het Nieuwe Testament ontstond wel degelijk bekend.²¹¹ Aristophanus, Xenophon, Plato, Aristoteles en Plutarchus maken allen melding van homoseksualiteit, waardoor we moeten concluderen dat deze in de samenleving op alle niveaus aanwezig was.²¹² Het ligt daarom voor de hand dat Paulus op de hoogte was van duurzame homoseksuele relaties.²¹³ Er is uit de Romeinse periode geen wet bekend die homoseksualiteit verbod. Pas in de derde eeuw na Christus werden maatregelen genomen tegen homoseksualiteit, primair om jongens te beschermen tegen verkrachting.²¹⁴

²⁰³ Loonstra, *Hij heeft een vriend*, p. 72

²⁰⁴ Luther vond gehoor bij de woorden: Maar de rechtvaardige zal uit zijn geloof leven. En niet 'de zondaar zal uit zijn geloof leven'. Het geloof in de volmaaktheid van God, Die rechtvaardigt wie gelooft.

²⁰⁵ Karl Barth, *De Brief aan de Romeinen*, transl. Mark Wilschut, Amsterdam ²2008, P. 17

²⁰⁶ Ganzevoort, *Adam en Evert*, p. 122

²⁰⁷ Gagnon, *The Bible and homosexual practice*, p. 37

²⁰⁸ Prosman, *Homoseksualiteit tussen Bijbel en actualiteit*. p. 162

²⁰⁹ Prosman, *Homoseksualiteit tussen Bijbel en actualiteit*. p. 163

²¹⁰ Al waren dat nooit gelijkwaardige relaties, maar die gelijkwaardigheid was er destijds in het huwelijk tussen man en vrouw ook niet.

²¹¹ Prosman, *Homoseksualiteit tussen Bijbel en actualiteit*. p. 164

²¹² Prosman, *Homoseksualiteit tussen Bijbel en actualiteit*. p. 160

²¹³ Prosman, *Homoseksualiteit tussen Bijbel en actualiteit*. p. 164

²¹⁴ Prosman, *Homoseksualiteit tussen Bijbel en actualiteit*. p. 161

Genetisch component bekend bij Paulus?

Heeft homoseksualiteit een genetisch component die de Bijbelschrijvers zich niet realiseerden?²¹⁵ Volgens Gagnon is er geen hedendaags wetenschappelijk onderzoek dat onderschrijft dat homoseksuele oriëntatie primair een genetische oorzaak heeft. Wat we maximaal kunnen zeggen is dat homoseksualiteit ontspringt vanuit een complexe wisselwerking tussen genen, intra-uteriene en post-uteriene biologische ontwikkeling, omgeving en keuzes. Genen, als ze al enig effect hebben op de aanleg tot homoseksualiteit, spelen indirect en gedeeltelijk een rol; geen dominante rol.²¹⁶ Eigenlijk bevestigt het huidige wetenschappelijk onderzoek dat wat de Bijbel al eeuwen eerder beschreef: menselijk gedrag is het resultaat van een complexe mix van biologisch gerelateerde verlangens, familie - en omgevingsinvloeden, menselijke psychologie en herhaalde keuzes.²¹⁷ Wetenschappers die de homoseksuele levensstijl willen onderschrijven stellen vaak dat Paulus geloofde dat homoseksueel gedrag iets is uit vrije keuze. Zij baseren dat voornamelijk op het drievoudig *μετήλλαξαν* (zij hebben veranderd) in Rom. 1:23, 25, 26. Maar Paulus tekent niet het beeld van de mens die kiest, maar drievoudig van God die hen heeft overgegeven, *παρέδωκεν αὐτοὺς ὁ θεὸς* in Rom 1:24, 26, 28.²¹⁸

Volgens Loonstra vallen Christenen, die tegen wil en dank homoseksueel georiënteerd zijn, buiten Paulus' gezichtsveld. Hun seksuele oriëntatie gaat als zodanig al in tegen de geschapen natuur. Bij hen is geen sprake van moedwillige overtreding van de natuurlijke orde, zoals bij de heidenen die Paulus op het oog heeft, maar van een tegennatuurlijke seksuele gerichtheid, die zij in goede banen proberen te leiden.²¹⁹ Gagnon daarentegen stelt dat voor Paulus alle zonde op een bepaalde manier zijn aangeboren. Volgens hem *vragen* mensen er niet om seksuele verlangens, of boosheid, of angst, of egoïsme te voelen, de mens voelt dat vanzelf, of ze dat nu wel of niet wil.

Uit antieke bronnen zijn er aanwijzingen dat men ook toen dacht dat homoseksuele verlangens deels aangeboren zijn. De mythe van de menselijke oorsprong, uiteengezet in Plato's Symposium lijkt een dergelijke opvatting te veronderstellen (zelfs als satire, het bouwt voort op argumenten voor aangeboren homo-erotische passie).²²⁰ Aristotelis speculeerde dat mannen die zich wilde laten penetreren door andere mannen zo waren voortgebracht door de natuur; als een fout of defect van de natuur. Aristotelis gebruikt dezelfde term als Paulus in Romeinen 1:26 *παρὰ φύσιν*.²²¹ Minimaal kan gesteld worden dat Paulus op de hoogte was van deze filosofische gedachtegangen en dat hij zich daartegen niet expliciet verzette.²²²

Hermeneutiek - deelconclusie

De focus van de Thora kan gezien worden als een afspiegeling van de heersende morele overwegingen van die tijd. Dat de Oud Testamentische wetten zich bezig hielden met vraagstukken van zuiverheid en onreinheid, heiligheid en schaamte, signaleert een onwrikbaar moreel standpunt. Dat morele standpunt is zeker relevant voor het hedendaagse morele betoog.

De verhalen in de Bijbel zijn te lezen als Gods jurisprudentie. Hij conformeert zich aan de eerder genomen beslissingen want Hij is een betrouwbare rechter. Er zijn geen geldige hermeneutische argumenten, zowel niet vanuit de algemene Bijbelse principes alsook niet vanuit de hedendaagse wetenschappelijke kennis,

²¹⁵ Gagnon, *The Bible and homosexual practice*, p. 395

²¹⁶ Gagnon, *The Bible and homosexual practice*, p. 38

²¹⁷ Gagnon, *The Bible and homosexual practice*, p. 430

²¹⁸ Gagnon, *The Bible and homosexual practice*, p. 430

²¹⁹ Loonstra, *Hij heeft een vriend*, p. 44

²²⁰ Gagnon, *The Bible and homosexual practice*, p. 384

²²¹ Gagnon, *The Bible and homosexual practice*, p. 384

²²² Over de opleiding van Paulus zie Handelingen 22:3

om de zeggingskracht van oude teksten van de Bijbel naar vandaag toe te wijzigen met betrekking tot het onderwerp van homoseksualiteit.

Paulus moet op de hoogte zijn geweest van duurzame homoseksuele relaties in zijn tijd. Uit antieke bronnen zijn er aanwijzingen dat men toen ook dacht dat homoseksuele verlangens deels aangeboren zijn. Als Paulus de huidige stand van de wetenschap zou horen, namelijk dat homoseksualiteit ten miste voor een deel al present is bij de geboorte, dan zou hij stellen dat hij dat prima kan volgen in zijn uiteenzetting in de Romeinenbrief.²²³

²²³ Gagnon, *The Bible and homosexual practice*, p. 431

Hoofdstuk 5, Ethiek

In de ethiek onderscheiden we vier typen. *Gevolgenethiek*; het streven naar maximalisatie van zintuiglijke genot. *Principe-ethiek*; een morele handeling is goed indien ze overeenkomt met een bepaald gebod of norm, onafhankelijk van de gevolgen. *Deugdenethiek*; richt zich vooral op de persoon die handelt. Niet zozeer de concrete beslissing die we nemen, dan wel wie we zijn voordat we een beslissing nemen. *Waardenethiek*; ons morele zijn. De kern van de zedelijkheid ligt daarbij niet in wetten en plichten, maar in de beleving van waarden.²²⁴ Vanuit onze hoofdvraag 'het Bijbelse spreken over homoseksualiteit doorvertalen naar vandaag' is de principe-ethiek de meest voor de hand liggende methode. Echter we dienen ons te realiseren dat deze methode in aanraking zal komen met de andere typen ethiek.²²⁵

Volgens Gagnon zijn er twee principes waarop iedere ethische beslissing gebaseerd zou moeten zijn: God liefhebben boven alles, en de naaste als jezelf.²²⁶ God liefhebben is de verticale dimensie van het menselijk bestaan.²²⁷ Te leven voor de ogen van onze Schepper, en beantwoorden aan het doel waartoe Hij ons heeft geschapen, namelijk om Hem lief te hebben. Het tweede, de liefde tot de naaste en tot jezelf, gaat over de horizontale dimensie van het menselijk bestaan. Ieder mens bestaat in relatie tot de ander. In de hedendaagse samenleving is het liefdesbevel aan de naaste vaak misvormd tot tolerantie en acceptatie. Maar het concept liefde is rijker dan dat. Echte liefde *verblijdt zich niet in de ongerechtigheid, maar zij verblijdt zich in de waarheid* (1 Kor. 13:6). Liefde en bestraffing zijn in dit licht gezien geen antitheses. Als iemand zijn naaste niet bestraft die bezig is zichzelf te beschadigen, kan niet gesteld worden dat hij zijn naaste echt lief heeft. Liefde betekent dat je niet alle vormen van gedrag bij jezelf en je naaste kan accepteren.²²⁸

Ganzevoort bespreekt in de ethische beoordeling homoseksualiteit en heteroseksualiteit als gelijkwaardige aan elkaar, en spreekt dan van de relatie seksualiteit en geloof.²²⁹ Ik denk dat dat geen juiste methode is, omdat de Bijbel heteroseksualiteit niet als gelijkwaardig aan homoseksualiteit beschrijft. Daarbij heeft Ganzevoort hier te weinig oog voor het specifieke van homoseksualiteit en het specifieke van heteroseksualiteit.

De kerk

Hoewel een uitgebreide bespreking van de ethiek rondom kerk en homoseksualiteit de reikwijdte van dit paper te boven gaat, wil ik in relatie tot de hoofdvraag enkele opmerkingen maken. Hoe kunnen we het Bijbels spreken over homoseksualiteit concreet doorvertalen naar vandaag? De uitdaging van de kerk is om elke dag opnieuw het gesprek aan te gaan over ware naastenliefde. Liefde die het onrecht in de ander, en daarmee het pad naar onheil van de ander niet kan verdragen. De pastorale dimensie, de dagelijkse betrokkenheid bij mensen wiens seksuele activiteiten zondig en ongezond zijn voor henzelf, voor de kerk en voor de samenleving als geheel.²³⁰

De kerk zou praktiserende homoseksuelen moeten benaderen als ieder ander, maar ook hen moeten oproepen tot bekering, oproepen tot de hogere gedragsstandaard.²³¹ *Komen zoals je bent* is niet hetzelfde als *blijven wie je bent*. De kerk roept in navolging van haar oprichter op tot geloof én bekering. Daar wordt

²²⁴ College Dr. P. Vos, VU Amsterdam 2014.

²²⁵ In de media worden de typen ethiek door elkaar heen gebruikt, en dat veroorzaakt snel discussies op verschillende golflengte.

²²⁶ Gagnon, *The Bible and homosexual practice*, p. 33

²²⁷ Deuteronomium 6:5 *Daarom zult u de HEERE, uw God, liefhebben met heel uw hart, met heel uw ziel en met heel uw kracht.*

²²⁸ Gagnon, *The Bible and homosexual practice*, p. 34

²²⁹ Ganzevoort, *Adam en Evert*, p. 129

²³⁰ Gagnon, *The Bible and homosexual practice*, p. 493

²³¹ Gagnon, *The Bible and homosexual practice*, p. 489

mijns inziens de hartelijke keuze gemaakt om met God te leven zoals Hij zich in Zijn Woord openbaart. Vandaar dat *leer en leven* in deze bij elkaar blijven. Er is een wezenlijk verschil of iemand in zonde valt of dat iemand stelt dat de zondige levensweg niet verkeerd is, en dat er geen bekering nodig is.²³² De kerk zal de onbekeerling als zodanig dienen te behandelen, en hem of haar, zolang hij/zij zich niet bekeert, dienen te weren van sacrament en ambt.²³³ Het Schriftwoord in Lukas 17:3 en 4 en Mattheus 18:21-22 is natuurlijk voor de kerk van grote betekenis. Het vergeven van een broeder die zeventig maal zeven maal zondigt is de opdracht van haar oprichter. Echter, het gaat wel om een broeder, een lid van geloofsgemeenschap; een broeder die berouw heeft, die zich bekeert en die inziet dat zijn daad zondig is. Dat is wat anders dan iemand die doelbewust, in leer en leven, afwijkt van de heilzame leefregels van God.²³⁴

Ten aanzien van het ambtelijk inzegenen van een huwelijke tussen twee mensen van hetzelfde geslacht, is het zoeken naar de juiste positie van de kerk onderwerp van het Bijbelse spreken over homoseksualiteit vandaag. Een vereniging van twee mensen waarbinnen van geslachtsgemeenschap logischerwijs sprake zal zijn, en gegeven het Bijbelse feit dat deze genoemde geslachtsgemeenschap in alle opzichten zondig is, kan deze vereniging niet ingezegend worden zonder de vorm van geslachtsgemeenschap in kwestie te bestraffen. Het argument dat de inzegening in dit geval alleen zou zien op niet-seksueel gerelateerde (liefdes) vormen van samenzijn is zwak. De potentiële zondige homoseksuele geslachtsgemeenschap laat zich niet verenigen met het Bijbels getuigenis.²³⁵ De kerkelijk inzegening is het opleggen van de zegenspreuk. De kerk *legt* de zegen op, God *zegt*.²³⁶ Omdat God niet kan zegenen wat Hij in zijn Woord verbiedt, is het opleggen van de zegenspreuk onjuist.

De kerk kan homoseksuele relaties met de potentie tot homoseksuele geslachtsgemeenschap niet accepteren. Tegelijkertijd zou er in de kerk geen belemmering moeten zijn voor het ambt of sacrament voor de homo²³⁷ die bewust kiest om in navolging van de Gods Woord af te zien van homoseksualiteit, en in celibaat leeft; iemand die zich in leer en leven verbonden weet aan de leefregels van God.²³⁸

Christenen in de samenleving

Christenen mogen werken aan een samenleving die homoseksueel gedrag niet bestraft maar ook niet bevordert. Juist positief gesproken, christenen kunnen er mede voor zorgen dat misdaden tegen homoseksuelen verminderen door deze misdaden expliciet af te keuren.

Eenzaamheid onder homoseksuelen blijkt een groot probleem.²³⁹ Maar het probleem wordt nog groter als die eenzaamheid *verborgen* moet worden.²⁴⁰ In een isolement leven is bijna niet te dragen.²⁴¹ Er zou al veel gewonnen zijn als dat isolement doorbroken zou worden. Homoseksualiteit is eigenlijk niet op te lossen is.

²³² Zie ook Romeinen 7:19

²³³ Dat weren gaat niet over de eredienst zelf. Niet alleen omdat de eredienst in Nederland een openbare aangelegenheid is, maar veel meer omdat onder de klanken van de Bijbelse boodschap bij uitstek de plaats en gelegenheid is om God te ontmoeten in Zijn Woord. Tevens zal het contact met andere kerkgangers van groot belang zijn om liefde te ervaren en gehoorzaamheid te leren.

²³⁴ Het accent in Mattheus 18:22 ligt op zeventig maal zeven keer vergeven. Wij zijn geroepen onophoudelijke te vergeven. In mijn redenering hier maak ik echter gebruik van de duiding het woord 'broeder' zonder het hoofdgedachte van de tekst onrecht aan te willen doen.

²³⁵ Gagnon, *The Bible and homosexual practice*, p. 491

²³⁶ Numeri 6:27

²³⁷ Waarom niet het woord 'homofiel'? Omdat dat de suggestie kan wekken van iemand die 'het wel is' (homofiel), maar 'er niks mee doet' (niet homoseksueel). Dat vindt Van Wijngaarden een onhoudbaar onderscheid. Ook iemand die geen homoseksuele geslachtsgemeenschap heeft 'doet' iets met zijn homo-zijn. Zie Van Wijngaarden, 'Oké, ik ben dus homo', p. 19

²³⁸ Gagnon, *The Bible and homosexual practice*, p. 491

²³⁹ Dit blijkt uit de gehouden interviews, die later in dit paper te lezen zijn.

²⁴⁰ Prosman, *Homoseksualiteit tussen Bijbel en actualiteit*. p. 211

²⁴¹ Prosman, *Homoseksualiteit tussen Bijbel en actualiteit*. p. 212

Maar het probleem van het isolement is wel op te lossen.²⁴² Voor de dialoog stelt Ganzevoort vier spelregels voor: 1) Begin met het verhaal van de ander en van jezelf. 2) Ga niet uit van eigen gelijk. 3) Alle vragen moeten omgedraaid kunnen worden. 4) Ondersteun elkaar.²⁴³

Christelijke heteroseksuelen dienen (al dan niet Christelijke) homoseksuelen te behandelen als een vriend of vriendin die zich, net als ieder ander, dient te (be)keren tot het pad van het leven, en niet te behandelen als vijand die onderweg is op het pad van de dood.²⁴⁴ Concreet betekent dit dat heteroseksuelen en homoseksuelen elkaars huizen bezoeken, met elkaar eten, met elkaar spreken over liefde in plaats van haat. Laat door daden de liefde zichtbaar worden, spreek met elkaar over heilzame geboden van God. Vermaan elkaar als iemand op de verkeerde weg gaat, verheug u als iemand zich bekeert en met God op de levensweg wil wandelen, en neem de bekeerling in blijdschap volledig op in de gemeenschap van het geloof.²⁴⁵

Homo & vriendschap?

Als er iets is wat 'dubbel' lijkt, dan is het wel: christen én homo zijn! Herman van Wijngaarden geeft een paar tips: Als eerste, accepteer dat je homo bent. Hoe het ook komt dat jij homoseksueel bent geworden, het is niet buiten Gods vaderlijke hand om gegaan. God weet er raad mee! Als tweede, kom ermee in het licht. Geloof dat je je homo-zijn uit genade in Gods licht kunt beleven. Drie, maak bewuste keuzes. Oké, ik ben dus homo... en ik wil ermee omgaan zoals U dat van mij verlangt.²⁴⁶ Geloof dat je de moeite waard bent om iemands vriend te zijn en ga je daarom niet anders voordoen dan je bent. Vraag ruimte om over jouw homo-zijn te praten, maar ga niet zeuren. Besef dat vrienden niet al jouw problemen kunnen oplossen. Neem zelf ook eens het initiatief om iets te gaan doen of even langs te gaan. Besef dat de ander ook belangrijke dingen heeft die hem of haar bezighouden. Claim niet alle tijd van de ander.²⁴⁷

Ethiek - deelconclusie

De uitdaging is om elke dag opnieuw het gesprek aan te gaan. Omdat homoseksuele geslachtsgemeenschap zich niet laat verenigen met het Bijbels getuigenis, is de enige begaanbare weg om bewust te kiezen om in navolging van de Gods Woord af te zien van homoseksualiteit. Omdat God niet iets kan zegenen wat Hijzelf verbiedt, is het opleggen van de zegen door de kerk geen optie.

Christenen kunnen er mede voor zorgen dat misdaden tegen homoseksuelen verminderen door deze misdaden expliciet af te keuren. Bezoek elkaar, spreek met elkaar, haal de homoseksueel uit zijn of haar isolement. Laat door daden de liefde zichtbaar worden, spreek met elkaar over heilzame geboden van God.

²⁴² Prosman, *Homoseksualiteit tussen Bijbel en actualiteit*. p. 213

²⁴³ Ganzevoort, *Adam en Evert*, p. 153-154

²⁴⁴ Gagnon, *The Bible and homosexual practice*, p. 227

²⁴⁵ Gagnon, *The Bible and homosexual practice*, p. 228

²⁴⁶ Herman van Wijngaarden, 'Oké, ik ben dus homo', *over homoseksualiteit en het volgen van Jezus*, Zoetermeer ²2013, p. 10-13

²⁴⁷ van Wijngaarden, 'Oké, ik ben dus homo', p. 57-58

Hoofdstuk 6, Evaluatie

Zowel Ganzevoort als Loonstra zoeken, op een eigen wijze, naar ruimte om in pastoraal opzicht homoseksuelen tegemoet te komen.²⁴⁸ In de verdieping van de belangrijke Bijbelteksten over homoseksualiteit gebruikt Loonstra regelmatig Gagnon als bron, hoewel de argumentaties van Gagnon hem niet geheel overtuigen.²⁴⁹ Hij komt dan ook tot andere conclusies. Volgens Loonstra geeft Paulus er nergens blijk dat homoseksualiteit zich binnen de Christelijke gemeente voordoet. De redenatie is dan als volgt: Omdat Paulus de homoseksualiteit ziet als een typisch heidens fenomeen, is het maar de vraag of, en zo ja in hoeverre, deze teksten van toepassing zijn op een duurzame relatie in dienende liefde. Loonstra komt daarop met twee antwoorden. Ten eerste dat overal waar de Bijbel over homoseksualiteit spreekt, dit gebeurt in afkeurende zin. Ten tweede dat de context waarin de Bijbel over homoseksualiteit spreekt zo zeer afwijkt van de nood van homoseksuelen in de gemeente, dat de betreffende teksten op hen niet zonder meer van toepassing verklaard kunnen worden.²⁵⁰ Het is geen sterk argument omdat Paulus nergens homoseksualiteit limiteert tot iets van buiten de gemeente. En als dat wel het geval zou zijn, waarom zou Paulus er dan überhaupt over moeten schrijven? Om zijn argument te kunnen handhaven moet Loonstra ook voorbij gaan aan het feit dat Paulus' gekozen woorden rondom homoseksualiteit intertekstualiteit met Leviticus laten doorklinken.

Het is niet genoeg om 'te bewijzen' dat de homoseksualiteit in de oudheid primair gedacht werd als pederasty²⁵¹ en dat moderne homoseksualiteit primair gedacht wordt als een genetisch gegeven. (Twee dubieuze claims overigens). Iemand zal dan ook moeten bewijzen dat de Bijbel homoseksualiteit verbiedt om het *enkele feit van pederasty*. Anders zou dit 'bewijs' slecht een kleine relevantie hebben met betrekking tot de vraag naar de opsomming in de Bijbelse redenen voor het veroordelen van homoseksueel gedrag, maar geen relevantie hebben ten aanzien van het Bijbels verbod op homoseksueel gedrag.²⁵²

Ook de misleidende oneliners zoals "God houdt van alle mensen" of "Jezus omarmt iedereen" of "God heeft me zo gemaakt" zijn geen steekhoudende argumenten. Want God houdt van alle mensen en Jezus omarmt iedereen, maar God roept alle mensen op tot berouw en bekering; tot een transformatie van hun leven. Veel, zo niet alle, aangeboren gevoelens staan lijnrecht tegenover Gods bedoelingen met de verlore mensheid, en dienen gebracht te worden onder de vernieuwende kracht van de Geest.²⁵³

Voorstanders van homoseksueel gedrag wijzen erop dat het wreed is om mensen die homoseksuele impulsen hebben te verbieden ooit te handelen naar hun seksuele behoeften. Echter, er zijn meer situaties waarin mensen geacht worden zich te weerhouden van hun seksuele behoeften. Denk bijvoorbeeld aan pedofielen die zich dienen te onthouden van hun seksuele behoeften, ook als dat zou betekenen dat ze hun hele leven in het celibaat blijven. Velen zullen beargumenteren dat homoseksualiteit iets goeds moet hebben omdat het in staat is liefdevolle relaties te bevorderen. Echter, een sfeer van wederzijdse liefde zegt niets over de legitimiteit van homoseksualiteit. Niemand zal beweren dat, omdat pedofielen hun liefde richting kinderen goed kunnen uiten, een seksuele relatie van de pedofiel en de kinderen legitiem is. Ook niet als de kinderen daarin zelf zouden toestemmen. Het is hier niet de bedoeling om homoseksualiteit en pedofilie als vergelijkbaar te zien, maar het is de bedoeling om het argument te verhelderen. Positief moreel gedrag in veel gebieden van iemands leven legitimeren niet *al* het gedrag in iemands leven. Er is op

²⁴⁸ Prozman, *Homoseksualiteit tussen Bijbel en actualiteit*, p. 57

²⁴⁹ Loonstra, *Hij heeft een vriend*, p. 13, 16, 17

²⁵⁰ Loonstra, *Hij heeft een vriend*, p. 17, 18

²⁵¹ Onder pederastie wordt een seksuele relatie verstaan tussen een volwassen man en een jongen. Een relatie veronderstelt gelijkwaardigheid. Die was bij pederastie niet aanwezig. Zie Prozman, *Homoseksualiteit tussen Bijbel en actualiteit*, p.26

²⁵² Gagnon, *The Bible and homosexual practice*, p. 346

²⁵³ Gagnon, *The Bible and homosexual practice*, p. 346

geen enkele wijze te stellen dat homoseksuele geslachtsgemeenschap, op zichzelf, een goed iets is.²⁵⁴ Volgens Loonstra gaat de vergelijking van pedofolie mank, omdat pedo-erotiek een ongelijkwaardige verhouding tussen de oudere en het kind impliceert.²⁵⁵ Ook de vergelijking met de heterovrijgezel gaat mank want de heterovrijgezel mag, zodra hij iemand gevonden heeft, met haar trouwen, maar de homovrijgezel niet. Het niet hebben van seks is voor de heterovrijgezel geen identiteitsberoving maar voor het niet *mogen* hebben van seks bij de homovrijgezel is het wel een identiteitsberoving.²⁵⁶ 'Je mag het wel zijn, maar je mag het niet doen' kan onoplosbare problemen opleveren.²⁵⁷

Seksualiteit en geloof hebben, volgens Ganzevoort, een ingewikkelde verhouding tot elkaar. Dat geldt nog sterker voor homoseksualiteit en geloof.²⁵⁸ Daarmee ben ik het oneens. Tussen het geloof en seksualiteit is geen sprake van een ingewikkelde verhouding tot elkaar. Sterker nog, seksualiteit in volle harmonie zoals God in zijn schepping beoogde, is juist een versterking van het geloof. Want, seksualiteit binnen de harmonie van het heteroseksuele monogame levenslange huwelijk is een tastbaar bewijs dat God de Schepper is. En zo versterkt seksualiteit het geloof. Hoewel dit in de praktijk vaak anders was en is onder gelovigen. Denk aan alle verborgen verdriet in huwelijken, alle moeite met het goed omgaan met seksualiteit, juist ook onder christenen. Denk ook aan de eeuwenlange verdachtmaking binnen onze Christelijke kringen als zou seksualiteit eigenlijk iets 'vies' zin.

Als het gaat om de strijd tegen homoseksualiteit dan is de opvatting die vaak wordt aangehangen dat het juist problematisch is om ertegen te strijden. 'Accepteer je seksuele identiteit' is dan het advies. Zonder zelfaanvaarding kan een mens geen vrede vinden. Maar hoe kan iemand bij de bestrijding van zijn drang tot homoseksueel gedrag toch zijn homo-zijn aanvaarden als een deel van zijn identiteit? De beroving van de identiteitsbeleving is een psychologisch probleem.²⁵⁹ Bij Paulus lezen we aan andere benadering. Bij hem vinden we niets terug van de gedachte dat de strijd tegen jezelf destructief van aard zou zijn.²⁶⁰

De Schriften presenteren slechts één keuze voor een seksuele relatie: Binnen het monogame heteroseksuele levenslange huwelijk. Daar heeft seks haar bijzondere plaats. Buiten het dit huwelijk is een seksuele relatie Bijbels niet mogelijk.²⁶¹ Hoewel we in de Bijbel ook lezen van Abraham, Jacob en David die meerdere vrouwen hadden. Dit is een praktijk die in het Nieuwe Testament verder wordt gecorrigeerd: *Maar om der hoererijen wil zal een iegelijk man zijn eigen vrouw hebben, en een iegelijke vrouw zal haar eigen man hebben.* (1 Kor 7:2).

De Bijbel limiteert haar afwijzing van homoseksuele geslachtsgemeenschap niet tot bepaalde vormen of specifieke omstandigheden.²⁶² Het Bijbels standpunt over homoseksuele geslachtsgemeenschap wordt ook niet verzwakt door een vermeend gebrek aan inzicht in de genetische of aangeboren oriëntatie van homoseksuelen. Want, enerzijds blijkt uit wetenschappelijke gegevens dat de genetische invloed verbleekt in vergelijking met milieu-invloeden, anderzijds erkent de Bijbel dat mensen een aangeboren karakter hebben om te zondigen.²⁶³ Ook vanuit het perspectief van gezondheid kan homoseksuele

²⁵⁴ Gagnon, *The Bible and homosexual practice*, p. 452

²⁵⁵ Loonstra, *Hij heeft een vriend*, p. 68

²⁵⁶ Loonstra, *Hij heeft een vriend*, p. 69

²⁵⁷ Loonstra, *Hij heeft een vriend*, p. 70

²⁵⁸ Ganzevoort, *Adam en Evert*, p. 132

²⁵⁹ Loonstra, *Hij heeft een vriend*, p. 68

²⁶⁰ Prosman, *Homoseksualiteit tussen Bijbel en actualiteit*. p. 219

²⁶¹ Gagnon, *The Bible and homosexual practice*, p. 432

²⁶² Gagnon, *The Bible and homosexual practice*, p. 485

²⁶³ Gagnon, *The Bible and homosexual practice*, p. 485

geslachtsgemeenschap niet beschouwd worden als een 'lichte' of relatief onschuldig zonde.²⁶⁴ Het gevolg hiervan is dat de gelovige, in liefde tot de naaste, homoseksuele geslachtsgemeenschap ondubbelzinnige dient af te wijzen.²⁶⁵

Op de vraag of de Bijbel ruimte biedt aan een duurzame relatie tussen homoseksueel gerichte mensen in dienende liefde geeft Loonstra aan dat er voor zulke relaties ruimte is als ze mogelijk zijn.²⁶⁶ Loonstra pleit uiteindelijk voor 'de optie die overblijft' namelijk het accepteren van een levenslange relatie waarin beide partners elkaar in liefde en trouw toebehoren. Seksualiteit mag er zijn maar dient een ondergeschikte plaats te hebben in overeenstemming met de plaats die seksualiteit naar Gods bedoeling heeft.²⁶⁷ Loonstra beroept zich daarvoor op het nieuwtestamentisch verstaan van Gods geboden. Alles is geoorloofd, maar niet alles is nuttig. De reikwijdte van Romeinen 1 wordt ingeperkt tot Paulus' veroordeling van heidense praktijken (van groepsverkrachtingen) en niet als een persoonlijk probleem binnen de Christelijke gemeente. Leviticus 18 en 20 worden hiervoor door Loonstra geplaatst binnen de context van heidense praktijken en tempelprostitutie²⁶⁸ waar Israël verre van moest blijven. Nieuwtestamentisch bezien bedoelt Leviticus te zeggen dat God vraagt om eerbied voor Hem en respect voor elkaar in de liefde die Hij werkt.²⁶⁹ Ik respecteer de wens van Loonstra om een bijdrage te leveren aan het gesprek over homorelaties in de Christelijke gemeente. Echter, vanuit de wens om homoseksualiteit ruimte te geven moeten nogal wat stappen genomen worden om het Bijbels getuigenis zo te kunnen verstaan, dat die ruimte ontstaat. De genomen stappen gaan mij te ver, en doen wat mij betreft geen recht aan de openbaring van God in het geheel van de Bijbel. En daarom doet het ook geen recht aan mensen die willen wandelen in Gods wegen en worstelen met homoseksualiteit.

²⁶⁴ Zie hoofdstuk 3

²⁶⁵ Gagnon, *The Bible and homosexual practice*, p. 486

²⁶⁶ Loonstra, *Hij heeft een vriend*, p. 50

²⁶⁷ Loonstra, *Hij heeft een vriend*, p. 73

²⁶⁸ Dat het in Leviticus 18 en 20 alleen zou gaan om tempelprostitutie is wetenschappelijk niet houdbaar.

²⁶⁹ Dat doet me aan het volgende denken. Moeder zegt tegen haar kind "je moet naar bed". Het kind redeneert dan: Moeder eigenlijk wil dat ik niet moe wordt. Maar van spelen wordt ik niet moe, dus moeder bedoelt eigenlijk blijf maar spelen. Bron: hoorcollege Ethiek/Dogmatiek, Prof. V.d.Brink VU Amsterdam 2012.

Hoofdstuk 7, Conclusie

Hoe kunnen we op een hermeneutisch verantwoorde manier het Bijbelse spreken over homoseksualiteit kunnen doorvertalen naar vandaag?

Gods leefregels zijn bijzonder door het actuele spreken van God. Hij conformeert zich aan de eerder genomen beslissingen want Hij is betrouwbaar. In de Bijbel gaat het bijzondere en concrete voorop. De Bijbelse teksten limiteren hun verbod op homoseksualiteit nergens tot bepaalde vormen. De Bijbel legt de focus niet op de motieven van seksuele verlangens, maar veel meer op wat de individuele mens daarmee doet, zowel in gedachten als in daden. Er is in de Bijbel spraken van normerende uitspraken over seksualiteit. In de wereld van de Bijbel is, in tegenstelling tot de wereld van de 21^e eeuw, seksualiteit geen primair individuele kwestie, het gaat om het welzijn van het volk als geheel.

Het Oude Testament wijst homoseksuele praktijken af. Jezus sprak niet expliciet over homoseksualiteit maar hij hield in alles vast aan de Thora en daarmee ook aan diens afwijzing van homoseksuele praktijken. Paulus was zowel op de hoogte van duurzame homoseksuele relaties uit zijn tijd als bekend met de gedachte dat homoseksuele verlangens deels aangeboren zijn. De Bijbel biedt geen ruimte om homoseksuele gevoelens te uiten in een seksuele relatie, ook niet in een relatie van liefde en trouw. De focus op de reinheid in de priesterlijke wetten van de Thora kan gezien worden als een afspiegeling van de heersende morele overwegingen van die tijd. Dat morele standpunt is zeker relevant voor het hedendaagse morele betoog. Het niveau waarop de wetten uit Leviticus alle homoseksuele geslachtsgemeenschap veroordelen, gaat veel verder dan alles wat wij op dit moment aan kennis bezitten over van de wetgeving in het oude Nabije Oosten.

Er is overeenstemming in de wetenschappelijke literatuur dat kinderen die in hoge mate een geslacht afwijkend gedrag vertonen homoseksualiteit ontwikkelen in hun volwassen levensfase. Er is echter geen consensus over de oorzaak van geslacht afwijkend gedrag. Het is buiten twijfel dat kinderen die opgroeien in een omgeving waar homoseksueel gedrag wordt afgekeurd, significant minder vatbaar zijn voor een homoseksuele oriëntatie in volwassen levensfase. Het Bijbels standpunt over homoseksuele geslachtsgemeenschap wordt niet verzwakt door een vermeend gebrek aan inzicht in de genetische of aangeboren oriëntatie van homoseksuelen. Want, enerzijds blijkt uit wetenschappelijke gegevens dat de genetische invloed verbleekt in vergelijking met milieu-invloeden, anderzijds erkent de Bijbel dat mensen een aangeboren karakter hebben om te zondigen. Het is de enige begaanbare weg om bewust te kiezen om in navolging van de Gods Woord, ondanks alle strijd, af te zien van homoseksualiteit.

Zoals we zagen in de Buitenbijbelse bronnen gaan de wetten uit Leviticus veel verder dan alles wat wij op dit moment kennen aan wetgeving uit het oude Nabije Oosten. Dat wil zeggen dat de Bijbelse geschriften al direct bij het ontstaan botsten met de heersende cultuur. Dat morele standpunt is zeker relevant voor het hedendaagse morele betoog. Het is namelijk niet duidelijk waarom het morele standpunt van Israël, om zich te onthouden van de homoseksualiteit van de omringende culturen, hermeneutisch vertaald zou moeten worden als hedendaagse irrelevantie. Er zijn geen geldige hermeneutische argumenten, zowel niet vanuit de algemene Bijbelse principes als vanuit de hedendaagse wetenschappelijke kennis, om de zeggingskracht van oude teksten van de Bijbel naar vandaag toe te wijzigen met betrekking tot homoseksualiteit. Omdat deze Schepper de welgelukzaligheid van Zijn schepping beoogt, zijn de leefregels van de Bijbel wel degelijk relevant voor vandaag.

Als iemand zijn naaste niet bestraft die bezig is zichzelf te beschadigen, kan niet gesteld worden dat hij zijn naaste echt lief heeft. Christenen kunnen er mede voor zorgen dat misdaden tegen homoseksuelen

verminderen door misdaden tegen hen expliciet af te keuren. Bezoek elkaars, spreek met elkaar, haal de homoseksueel uit zijn of haar isolement.

Liefde betekent dat je niet alle vormen van gedrag bij jezelf en je naaste kan accepteren. Laat door daden de liefde zichtbaar worden, spreek met elkaar over heilzame leefregels van God.

Bibliografie

- Barth, Karl, transl. Mark Wilschut, *De Brief aan de Romeinen*, Amsterdam ²2008
- Bette, J.C. e.a., *SBNT Hebreëën tot en met Judas*, Veenendaal ²2000
- Bordreuil, Pierre and Dennis Pardee, *A Manual of Ugaritic. Linguistic Studies in Ancient West Semitic, Volume 3*, Indiana 2009
- Botterweck, G.J., et.al, *Theological Dictionary of the Old Testament*, ed. and transl. D.W. Stott, vol. 8, Grand Rapids 1997
- Brink, G. van den, e.a., *StudieBijbel, Woordstudies en Concordantie*, Veenendaal 2003
- Gagnon, Robert A. J., *The Bible and homosexual practice, Texts and hermeneutics*, Nashville 2001.
- Ganzevoort, Ruard, e.a., *Adam en Evert, De spanning tussen kerk en homoseksualiteit*, Kampen 2011
- Hallo, William W. *The Context of Scripture, Volume II Monumental Inscriptions from the Biblical World*, Boston 2003
- Hobrinc, Drs. Ben, *Moderne Wetenschap in de Bijbel, de Bijbel is de wetenschap 3500 jaar vooruit*, Hoornaar ¹⁴2014.
- Josephus, Jewish Antiquities Book 1, (200), transl., William Whiston *Josephus, The New Complete Works of*, Grand Rapids 1999.
- Koehler, L., et W. Baumgartner, *The Hebrew and Aramaic lexicon of the Old Testament*, ed. and transl. M.E.J. Richardson, Leiden 2001
- Koorevaar Hendrik et Mart-Jan Paul, *Theologie van het Oude Testament, De blijvende boodschap van de Hebreeuwse Bijbel*, Zoetermeer 2013
- Loonstra, Dr. Bert, *Hij heeft een vriend, Homorelaties in de Christelijke Gemeente*, Zoetermeer 2005
- Mevis, P.A.M., *Capita Strafrecht, Een thematische inleiding*, Nijmegen 2013
- Noorda, Dr. Sijbolt, e.a. *Tanach, Sja'ar | NBG, Heereveen* ²2007
- Paul, M.J., e.a., *StudieBijbel Oude Testament, Bijbelcommentaar* Veenendaal 2005 – 2015
- Prosman, Dr. Ad, *Homoseksualiteit tussen Bijbel en actualiteit, Een poging tot verheldering*, Heerenveen 2013
- Spronk, K., et A. van Wieringen, *De Bijbel theologisch, Hoofdlijnen en thema's*, Zoetermeer 2011
- Taekema, H.S., e.a., *Recht in de context, Een inleiding tot de rechtswetenschap*, Den Haag ³2013
- Westermann, C., *Genesis 1-11 (Biblischer Kommentar Altes Testament)*, Neukirchen-Vluyn 1976
- Wijngaarden, Herman van, *'Oké, ik ben dus homo', over homoseksualiteit en het volgen van Jezus*, Zoetermeer ²2013

Bijlage 1

Uitspraken Voorstanders

- Homoseksualiteit is onderdeel van Gods goede schepping.²⁷⁰
- De fout die de gereformeerde gezindte veel maakt is het wezensprobleem vernauwen tot een keuzeprobleem.²⁷¹
- In Athene was prostitutie van mannen niet verboden, maar wel onverenigbaar met het burgerschap van de stad.²⁷²
- Een homorelatie blijft een noodoplossing, die enerzijds veel goeds kan brengen voor beide betrokkenen, maar die anderzijds de vervulling van het huwelijk mist.²⁷³
- Seksualiteit is onderdeel van iemands leven, omdat ieder mens een lichaam heeft. Dat lichaam ontwikkelt zich, gaat geslachtskenmerken vertonen, raakt op drift, komt tot rust, wordt oud en sterft.²⁷⁴
- Er bestaan wel ‘reparatieve therapieën’ die gericht zijn op het omvormen van een homoseksuele gearedheid, maar die zijn zeer omstreden als het gaat om hun werkzaamheid en ze veroorzaken mogelijk psychologische schade.²⁷⁵
- De vraag naar de oorzaak van homoseksualiteit is een weg die niets oplevert. Het is slechts de wens om het afwijkende te verklaren en te veranderen, omdat de heteroseksueel homoseksualiteit ziet als een afwijking.²⁷⁶
- In de gereformeerde theologie worden alle goede daden aan God toegeschreven en alle verkeerde handelingen aan de mensen. Dit kan mogelijk verklaren waarom bij homoseksuelen meer depressies, schuldgevoel en zelfdoding voorkomt.²⁷⁷
- Het principe van de niet-wetenschappelijke blik van de Bijbel. Elke vorm van wetenschappelijke kennis valt buiten het blikveld van de Bijbel.²⁷⁸
- Als we de lijn van de hedendaagse denkers volgen, namelijk dat zowel heteroseksualiteit als homoseksualiteit niet als norm gesteld moet worden, dan moet de norm elk ogenblik herzien kunnen worden. Hedendaagse seculiere denkers stellen met nadruk dat niets vastligt, dat niets onveranderlijk is.²⁷⁹
- Waarschijnlijk lijkt de man-vrouw verhouding in conservatieve delen van de Arabische wereld meer op de Bijbelse situatie dan onze moderne visie.²⁸⁰

²⁷⁰ Gagnon, *The Bible and homosexual practice*, p. 31

²⁷¹ Dat schrijft een homoseksueel gemeentelid aan de kerkenraad van de Gereformeerde Gemeente. Zie Ganzevoort, *Adam en Evert*, p. 144

²⁷² Paul, Deuteronomium, p. 1035

²⁷³ Dr. Bert Loonstra, *Hij heeft een vriend, Homorelaties in de Christelijke Gemeente*, Zoetermeer 2005, p. 50

²⁷⁴ Willien van Wieringen, *Seksualiteit*, p. 374

²⁷⁵ Ganzevoort, *Adam en Evert*, p. 39

²⁷⁶ Ganzevoort, *Adam en Evert*, p. 41

²⁷⁷ Ganzevoort, *Adam en Evert*, p. 58

²⁷⁸ Prosman, *Homoseksualiteit tussen Bijbel en actualiteit*, p. 149

²⁷⁹ Prosman, *Homoseksualiteit tussen Bijbel en actualiteit*, p. 188

²⁸⁰ Ganzevoort, *Adam en Evert*, p. 123

Bijlage 2

Uitspraken – Tegenstanders

- De ruimte om in vrijheid te spreken tegen homoseksueel gedrag is uit onze samenleving aan het verdwijnen.²⁸¹
- De homoseksuele praktijk vormt een niet te verontschuldigen opstand tegen het beoogde ontwerp van de geschapen orde.²⁸²
- Het huwelijk, als bron van het leven, is niet zomaar een gebeuren binnen de samenleving, maar het fundament waar de hele samenleving op rust.²⁸³
- De kern van het huwelijk is het feit dat God twee mensen samenvoegt.²⁸⁴
- Hoe te reageren op gedrag waarvan het voor de meesten duidelijk is dat je op grond van de Bijbel, daar nooit op een positieve manier over kunt spreken?²⁸⁵
- De frustratie is dat het homoseksuele gemeentelid vaak meer verlangt dan begrip namelijk instemming en goedkeuring.²⁸⁶
- Achter een botsing van meningen zit niet altijd liefdeloosheid of onwil, maar het gevoel niets anders te kunnen. Een soort gemeenschappelijke onmacht van de beide gesprekspartners.²⁸⁷
- Het is inconsequent dat men enerzijds bij homoseksualiteit wil teruggrijpen op het biologische van de geaardheid, en anderzijds bij heteroseksualiteit de biologische verschillen wegedeneert omdat deze vanuit de cultuur zouden zijn ingekleurd.²⁸⁸
- Seksualiteit is wezenlijk voor onze identiteit, maar onze identiteit valt er niet mee samen. Er kan zo massief over seksualiteit gesproken worden dat je de indruk krijgt dat dit het enige is waardoor de identiteit bepaald wordt.²⁸⁹
- Sommige homo's vinden zichzelf zo 'zielig' dat ze geen enkele kritiek van anderen – of zelfs van God – kunnen verdragen. 'Je moest eens weten hoe moeilijk ik het heb.'²⁹⁰
- Een genetische invloed op homoseksualiteit is, als het al bestaat, relatief zwak in vergelijking met familiale en maatschappelijke beïnvloeding.²⁹¹
- De gevolgen van homoseksuele praktijken omvatten thema's over gezondheid, zoals ziektes en kortere levensverwachting. Kortstondige - niet-monogame relaties zijn eerder regel dan uitzondering.²⁹²
- In de moderne tijd bestaat geen gemeenschappelijke basis voor een zinvol gesprek omdat de normen van de één niet de normen van de ander zijn.
- We spreken nu van 'maatschappelijk draagvlak', maar dat draagvlak is altijd in beweging. De moderne samenleving verkeert in een voortdurende identiteitscrises.²⁹³

²⁸¹ Gagnon, *The Bible and homosexual practice*, p. 35

²⁸² Gagnon, *The Bible and homosexual practice*, p. 37

²⁸³ Prosman, *Homoseksualiteit tussen Bijbel en actualiteit*. p. 198

²⁸⁴ Prosman, *Homoseksualiteit tussen Bijbel en actualiteit*. p. 204

²⁸⁵ Prosman, *Homoseksualiteit tussen Bijbel en actualiteit*. p. 210

²⁸⁶ Prosman, *Homoseksualiteit tussen Bijbel en actualiteit*. p. 210

²⁸⁷ Prosman, *Homoseksualiteit tussen Bijbel en actualiteit*. p. 210

²⁸⁸ Prosman, *Homoseksualiteit tussen Bijbel en actualiteit*. p. 150

²⁸⁹ Prosman, *Homoseksualiteit tussen Bijbel en actualiteit*. p. 245

²⁹⁰ van Wijngaarden, 'Oké, ik ben dus homo', p. 31

²⁹¹ Gagnon, *The Bible and homosexual practice*, p. 401

²⁹² Gagnon, *The Bible and homosexual practice*, p. 37

²⁹³ Prosman, *Homoseksualiteit tussen Bijbel en actualiteit*. p. 186

Bijlage 3

1e reactie Professor v.d. Brink (21-05-2015)

Inmiddels is het dan zover dat ik je paper heb kunnen lezen. Ik heb er veel waardering voor. Je paper is goed gestructureerd en vertoont een heldere opbouw. Je hebt je grondig verdiept in de lastige vragen die er rondom je thema binnen (en buiten) de chr. gemeente leven. Daarbij ga je op een zelfstandige manier met de literatuur om, telkens afwegend wat je wel en wat je niet wilt overnemen (en je geeft daar ook argumenten bij). Mooi vind ik ook dat je steeds met deelconclusies afsluit, en die dan uiteindelijk samenbrengt in de definitieve conclusie.

Wat minder positief ben ik over het talige niveau van het paper. Er staan relatief veel verschrijvingen in (bijv. allerlei t's en d's die niet goed staan). Heb je je paper nog even uitgedraaid en van begin tot eind rustig doorgelezen voorafgaand aan verzending? Dat is altijd goed om te doen. Maar ik weet dat er ook dan nog vaak veel foutjes in blijven staan. Soms lijkt het ook of je processor woorden automatisch aanvult, en dat dat dan soms verkeerd manier gaat. Lees bijvoorbeeld eens je voetnoot 26. Daar kon ik maar moeilijk soep van koken (wat is een omen tekst - bedoel je 'omen' hier in de zin van voortekenen? - en gaat het in deze buitenbijbelse bronnen ook over Cham of over iemand anders?, etc.). Ook een zin als "Ten aanzien van het ambtelijk inzegenen van twee mensen van hetzelfde geslacht, is de juiste positie van de kerk onderwerp van het Bijbelse spreken over homoseksualiteit vandaag" moest ik wel drie keer lezen en dan snap ik hem nog niet goed. Wat wil je hier nu precies zeggen? Verder: niet alle titels die je noemt, zijn in de literatuurlijst aan het eind terechtgekomen (bijv. om welke tekst van Van Wieringen gaat het?). En je verwijst regelmatig naar auteurs zonder de bronnen te noemen waarop je je baseert (m.n. als je uit de tweede hand citeert, zoals bij Van Ruler - ik was benieuwd waar de betreffende opmerkingen van hem te vinden zijn - Nissinen e.a.). Op het punt van taalgevoel en het voorkómen van slordigheden moet je dus denk ik echt nog een slag maken. Overigens ziet de bladspiegel er in het algemeen wel goed uit (goede alinea-indeling, goede verhouding hoofdtekst - voetnoten etc.). Een nieuw hoofdstuk zou ik in principe op een nieuwe pagina beginnen, net zoals dat in een boek gebeurt. En de titel op het voorblad met een hoofdletter. Nu ja, dit zijn zo maar wat voorbeelden waar je hopelijk iets aan hebt voor je thesis straks.

Dan een paar inhoudelijke opmerkingen. Ik vind het mooi om te zien hoe je te werk gaat, en al schrijvend en argumenterend bij wat ik nu maar even noem het klassieke standpunt uitkomt (ik was hier persoonlijk wel benieuwd naar, je wekte af en toe de indruk dat je misschien wel ergens anders zou uitkomen). Ik heb daar veel begrip en sympathie voor, denk zelf ook wel langs deze lijnen. Je baseert je in hoofdlijnen op Gagnon, en ik denk inderdaad dat je bij hem de meest intelligente en grondig uitgewerkte recente verdediging van het klassieke standpunt kunt vinden. Maar ik snap iemand als Loonstra ook wel.

Ik denk dat er vooral twee lastige vragen zijn die aan jou gesteld kunnen worden. De eerste geldt specifiek jou, de tweede de klassieke positie in het algemeen. Ten eerste: heel verrassend vond ik wat je schrijft over het doel van de geboden: niet om God te behagen, maar 'opdat het *u* welga'. Dat is een prachtige insteek, waar denk ik bijbels gezien ook veel inzit. Maar als je nu zo start, ligt het dan niet voor de hand om van daaruit juist te pleiten vóór de mogelijkheid van duurzame homoseksuele relaties? Gaat het immers niet om een groep mensen die vaak verteren van eenzaamheid en verlangen, terwijl het veel beter met hen zou gaan als ze een bij hen passende partner zouden mogen zoeken en vinden? M.a.w.; houd je je uitgangspunt ('opdat het *ú* welga') wel consequent vol? De tweede vraag die je denk ik op een of andere manier moet beantwoorden is deze (en daar zal Ganzevoort je vast ook wel mee geconfronteerd hebben, of dat anders nog gaan doen): als je dan pleit voor de blijvende relevantie van het bijbels verbod op homoseksuele

omgang, zou je dan om consequent te zijn ook niet moeten pleiten voor handhaving van de bijbelse strafmaat op het overtreden van dat verbod - de doodstraf? Nu, dat laatste doet natuurlijk vandaag niemand meer (hooguit misschien radicale moslims), maar hoe valt dat eigenlijk te verdedigen als je vindt dat het bijbelse spreken over deze dingen onverminderd relevant is? Daar zul je je toch op een of andere manier rekenschap van moeten geven.

Reactie Jacob Schneider (23-05-2015)

Geachte Professor Van den Brink,

Hartelijk dank voor het lezen van mijn paper, en voor de omvangrijke reactie. Graag neem ik uw reactie en mijn antwoord als bijlage op in het verslag. De opmerkingen bij het verslag zelf moet ik nog verder nalezen. Ik vind zelf ook dat het paper duidelijker verwoord had moeten worden. Dit kwam door vaak lastige Engelse zinnen die ik heb vertaald van Gagnon. Daarbij had ik naast Gagnon een ander zwaargewicht moeten meenemen, en niet alleen de boeken zoals van Ganzevoort, die (bewust) van een ander niveau zijn.

In reactie:

Ik denk dat er vooral twee lastige vragen zijn die aan jou gesteld kunnen worden. De eerste geldt specifiek jou, de tweede de klassieke positie in het algemeen. Ten eerste: heel verrassend vond ik wat je schrijft over het doel van de geboden: niet om God te behagen, maar 'opdat het u welga'. Dat is een prachtige insteek, waar denk ik bijbels gezien ook veel inzit. Maar als je nu zo start, ligt het dan niet voor de hand om van daaruit juist te pleiten vóór de mogelijkheid van duurzame homoseksuele relaties? Gaat het immers niet om een groep mensen die vaak verteren van eenzaamheid en verlangen, terwijl het veel beter met hen zou gaan als ze een bij hen passende partner zouden mogen zoeken en vinden? M.a.w.; houd je je uitgangspunt ('opdat het ú welga') wel consequent vol?

Het afwijzen van duurzame homoseksuele relaties gaat niet in tegen het uitgangspunt 'opdat het u welga'. In relatie tot God voldoet het (duurzame homoseksuele relaties) namelijk niet aan Zijn leefregels en beantwoordt het daarmee niet in liefde aan de Schepper. In relatie tot de personen zelf betekent het leven in homoseksualiteit een toename van serieuze gezondheidsproblemen. Ziektes zoals HIV/AIDS, hepatitis, rectale kanker, drugsmisbruik, psychische aandoening zoals depressie en suïcide pogingen; en als gevolg hiervan een aanzienlijke verlaging van de levensverwachting. (Gagnon 488). In relatie tot de gemeenschap is het een combinatie van de uitwerkingen van de relatie tot God en de relatie tot de persoon zelf. 'Opdat het u welga' is niet op te vatten als 'opdat wij er ons wel bij voelen' maar veeleer storende leefregels die ons als schepping op een hoger (heils)plan wil zetten.

De tweede vraag die je denk ik op een of andere manier moet beantwoorden is deze (en daar zal Ganzevoort je vast ook wel mee geconfronteerd hebben, of dat anders nog gaan doen): als je dan pleit voor de blijvende relevantie van het bijbels verbod op homoseksuele omgang, zou je dan om consequent te zijn ook niet moeten pleiten voor handhaving van de Bijbelse strafmaat op het overtreden van dat verbod - de doodstraf? Nu, dat laatste doet natuurlijk vandaag niemand meer (hooguit misschien radicale moslims), maar hoe valt dat eigenlijk te verdedigen als je vindt dat het Bijbelse spreken over deze dingen onverminderd relevant is? Daar zul je je toch op een of andere manier rekenschap van moeten geven.

De doodstraf zoals in de Bijbel beschreven blijft zeggingskracht houden, maar past niet binnen de huidige Nederlandse wetgeving. Hoewel bijna een meerderheid van de Nederlandse bevolking voor de invoering van de doodstraf is. Zonder zo direct een bron uit het hoofd te kunnen citeren, werd

van het sanhedrin verwacht dat zij slechts in hoge uitzonderingen de doodstraf werkelijk zou toepassen. Daarnaast geeft de Bijbel ook duidelijk aan hoe men diende om te gaan met de wetten over de doodstraf. OT werd de doodstraf in bijna alle gevallen in een geldsom omgezet. Er moesten twee getuigen zijn, en een rechter moest uitspraak doen. Zie o.a. het verhaal van Jezus en de overspelige vrouw. Ook opmerkelijk is Romeinen 3:21 waar de wet - als enige getuige - buiten werking wordt gezet, en de Wet en de Profeten (2 getuigen!) de rechtvaardigheid van God openbaren.

2^e reactie Professor v.d. Brink (25-05-2015)

Hartelijk dank voor je reactie, fijn dat je nog even op m'n vragen ingaat. Bij de gezondheidsproblemen die je opsomt in reactie op mijn eerste vraag: gaat het hier niet grotendeels om risico's die samenhangen met *promiscuïteit*, dus het van de ene man of vrouw naar de andere gaan? T.a.v. HIV/Aids staat dat wel vast, maar ik denk ook van een aantal andere dingen die je noemt. Daarbij geldt dat heteroseksuele promiscuïteit natuurlijk soortgelijke gezondheidsrisico's met zich meebrengt als homoseksuele. Waar we over nadenken is de situatie waarin iemand die ontdekt een homoseksuele 'aanleg' te hebben en er vervolgens voor kiest om een duurzame relatie aan te gaan met één eveneens monogame partner. Zijn die gezondheidsrisico's er dan ook? Wat depressie en suïcidaliteit betreft: de kans daarop is veel groter, lijkt me, wanneer men als homoseksueel zich vanwege het geloof "gedwongen" voelt om alleen (en daarmee vaak ook: eenzaam) te blijven. Lost het aangaan van een duurzame relatie dit probleem in bepaalde situaties niet enigszins niet op? In elk geval: ik geloof niet dat je kunt zeggen dat het aantoonbaar beter is voor een homoseksueel om alleen te blijven. Wat iemand wel kan zeggen is natuurlijk dit: als God wil dat ik alleen blijf, dan kán dat uiteindelijk alleen maar beter voor me zijn, ook al begrijp ik niet hoe. Want het is nooit goed om tegen Gods wil in te gaan. Ik denk dat de meeste christen-homo's die afzien van een relatie het inderdaad min of meer zo beleven. (Ik denk bijv. aan iemand als Herman van Wijngaarden, die ik goed ken en wiens boek je terecht ook gebruikt hebt).

Wat de doodstraf betreft: ook al is er denk ik best veel voor te zeggen dat die vanuit bijbels c.q. Christelijk oogpunt in bepaalde gevallen toegepast zou mogen of zelfs moeten worden, dan nog denk ik dat er (gelukkig!) maar weinig mensen zijn die vinden dat dat ook zou moeten gebeuren zodra iemand homoseksueel geslachtsverkeer heeft gehad... Het probleem met jouw overwegingen is dat ze suggereren: er zijn allerlei praktische problemen en complicaties waardoor het niet kan, maar eigenlijk zou het wel moeten... Ik denk dat we moeten zeggen: ook al zouden die praktische problemen er niet zijn, dan nog zouden we het absoluut niet moeten willen. Hier moeten we denk ik de bijbelse strafmaten - met hermeneutische fijngevoeligheid - zien als samenhangend met de toenmalige cultuur, en niet gezaghebbend voor ons vandaag.

Nu, tot zover nog even mijn reactie op wat je schreef, ter nadere overweging. Je mag er gerust nog weer op reageren maar dat hoeft niet wat mij betreft, een gedachtewisseling moet immers ook weer een keer stoppen. Zie maar.

Hartelijke groet,

GvdBrink

Bijlage 4

Reactie Professor Ganzevoort (13-06-2015)

Ik zie dat je in de slotversie het een en ander (maar niet alles) uit ons gesprek hebt verwerkt. Ik bemoei me niet met de beoordeling van dit werkstuk, maar houd fundamentele bezwaren tegen de eenzijdige, selectieve en suggestieve weergave van de “Hedendaagse bronnen”.

Reactie Jacob Schneider (15-06-2015)

Wat betreft uw fundamenteel bezwaar tegen de weergave van de hedendaagse bronnen: Uit de voetnoten blijkt dat mijn bronnen hier uit Gagnon komen. Gagnon is correct geciteerd, maar het is maar één bron. Dit paste m.i. binnen de reikwijdte van de opdracht van 6EC. Maar ik begrijp uw bezwaar in deze.

Inleiding Verslag Interviews

Het doel van dit verslag is om mensen zelf aan het woord te laten over hun persoonlijke ervaringen in de pastorale begeleidingspraktijk. Om deze reden zie ik af van het maken en beantwoorden van een hoofdvraag, en kies ik om eenvoudig te luisteren naar datgene wat de geïnterviewden te vertellen hebben.

In 2015 heb ik een 5 tal interviews gehouden over de persoonlijke ervaringen van homoseksuelen binnen de kerk. Ruben is een jonge man van ongeveer 25 jaar en David, predikant in de PKN, is ongeveer 50 jaar. Esther is ongeveer 50 jaar en Ruth is ongeveer 25 jaar. Allen zijn ze kerkelijk meelevend, en hebben ze de wens om God te dienen in hun leven. Het vijfde interview is met de ouders van Ruben, waarmee we een inkijk krijgen hoe ouders van homoseksuelen de pastorale begeleidingspraktijk ervaren. Ruben is nog bezig met zijn studie aan de informatica. Esther en Ruth zijn beide bezig met een bachelor studie theologie.

We behandelen een viertal vragen. Waar ervaart u de omgang met God het meeste? Hoe ervaart u de pastorale begeleidingspraktijk? Hoe ziet u de Bijbelse zeggingskracht over homoseksualiteit voor vandaag? Wat zijn consequenties voor u en anderen? Het valt op dat de vragen verschillend beantwoord worden. Soms lijkt het erop dat de geïnterviewde meer hun verhaal willen vertellen, dan precies op de vraag antwoord willen geven. Dat heb ik bewust laten staan, om de lezer meer inkijk te geven in de leefwereld van de geïnterviewde. Om dezelfde reden is het antwoord zo letterlijk mogelijk op papier gezet, en wordt pas aan het eind een korte samenvatting gegeven. Deze samenvatting leg ik naast de oratie van Gerrit Glas over de christelijke filosofie, om daarna te komen tot een denkbeeldig gesprek tussen de vijf geïnterviewde en Gerrit Glas. Ik sluit af met enkele opmerkingen.

De namen van de geïnterviewde zijn geanonimiseerd. Daarbij hebben de geïnterviewde vooraf inzage gehad in de hieronder vermelde tekst. Zij allen hebben de intentie om met dit interview mee te helpen aan een betere pastorale begeleidingspraktijk binnen de Nederlandse kerken.

Ervaring van omgang met God

Ruben: Nu heb ik dat vooral bij het avondmaal, in deze kerk. Dat doen ze daar uitgebreider dan ik oorspronkelijk gewend ben. Het is het voor mij een stuk meer waardevol nu. Als het avondmaal begint, dan loop je naar het middenschip. Daar sta je dan met z'n allen en dan loop je met elkaar naar voren toe. Daar krijg je een stuk brood en de beker. Er zijn geen tafels. Je zit niet maar je loopt achter elkaar aan. Op de achtergrond hoor je orgelspel. Dat doet mij altijd heel wat. En gewoon dat echt iedereen welkom is. Ook als je geen belijdenis hebt gedaan maar wel gelooft ben je welkom. Ik voel in deze gemeente geen afwijzing als ik aan het avondmaal ga. Toevallig zijn we met beroepingswerk bezig, en één van de vragen die uit de gemeente kwam is of mensen van hetzelfde geslacht ook mee doen. De beroepen predikant zei dat die zeker welkom waren, en dat hij hen ook niet zou verhinderen om te trouwen.

Moeder van Ruben: Bij het bidden. En als ik in de kerk zit, en ergens mee zit, dat ik dan toch geraakt wordt en denkt dat de dominee het tegen mij heeft. Nu is dat wel minder, maar in het begin voelde ik me niet netjes als ik aan het Heilig Avondmaal ging. Of het niet aan mij lag, want ik heb heel lang mezelf de schuld gegeven. Wat heb ik eraan gedaan, had ik het kunnen veranderen? Het hebt het gevoel dat ze je nakijken als 'daar heb je de moeder van'. **Vader van Ruben:** Je denkt dat ze dat denken. Dat is bijna erger dan dat ze het hardop zeggen.

Esther: De meeste verbondenheid ervaar ik bij orgelspelen. Daarin beleef ik mijn religie. Maar ook stille tijd; je eigen tijd met God. Ik weet niet welke van de twee het belangrijkste is, ze wisselen elkaar af, ze vullen elkaar aan. Andere religieuze praktijken zoals Bijbelstudie en zingen zijn ook altijd wel belangrijk geweest. Wat betreft de sacramenten in de gemeente, ik weet uit ervaring, en vanuit de reformatorische context, dat het avondmaal een grote nadruk krijgt. Voor mij zijn het diensten die mij het minste zeggen raar genoeg. En ik weet niet zo goed hoe dat komt. Misschien wel door het gewicht wat eraan gegeven wordt. Ik ga wel graag naar die diensten, maar het zijn voor mij niet de hoogtepunt diensten. Ik heb heel bewust gekozen om met een lange broek naar de kerk te gaan. En later om met een lange broek aan het avondmaal te gaan. Ik weet dat dit (nog steeds) reacties oplevert, hoewel ik ze zelf nooit gehoord heb. Er is niemand dat mij daar ooit over heeft aangesproken. De andere kant, de wetenschap dat ik daar kon komen zoals ik ben, ook van binnen, voerde altijd de boventoon. Dat hele menselijke gedoe daaromheen, daar had ik niet altijd veel last meer van. Maar de keuze om trouw te zijn aan mezelf, dat voelde veel beter dan te schikken naar de goegemeente en weten dat ik dan mezelf ontrouw zou zijn. De relatie met God – voor zover dat van mij afhangt – is voor mij een belangrijke graatmeter.

Ruth: Als het gaat om mijn persoonlijke ontwikkeling dan vind ik mijn directe relatie met God heel belangrijk. Ik zorg dat ik minstens één keer per dag persoonlijk contact heb met God. Zo begin ik mijn dag en zo eindig ik mijn dag ook. Maar ik vind het ook fijn om mijn geloof te delen met vrienden. Ik heb het geluk dat ik veel vrienden heb die in de gemeente zitten. We doen samen Bijbelstudies. Het Woord en het bidden dat vind ik twee belangrijke zaken. Ik denk dat homoseksualiteit in de weg gaat staan in je persoonlijke contact met God. De gemeente kan of meewerken of tegenwerken. Maar ik denk dat het van de persoon afhangt ... Ik vind het erger als ik het idee zou hebben dat God het niet accepteert. Dat is ook trouwens de reden dat ik gescheiden ben, omdat ik het gevoel kreeg dat God het niet goed vond, niet alleen het gevoel maar de overtuiging dat God het niet goed vond.

Je hebt dan of de kerk die zegt 'dat kan je niet zijn want dat mag niet van God' of een groep homoseksuelen, (dat vind ik ook een religie eigenlijk), die zeggen 'kom bij ons, bij ons is het leuk'. En geen van beide groepen zoekt eigenlijk goed uit of er misschien meer aan de hand is dan dat wat jij zegt. In mijn geval; mijn moeder heeft er drie jaar niet over gesproken. Die was behoorlijk overstuurd. En mijn vader ging

erg te keer, maar kwam na tien minuten naar boven en zei: je bent mijn dochter en ik hou nog steeds evenveel van je.

David: Ik ben wel een erg kerkmens, ik ga altijd naar de kerk, ook als ik niet preek. Ik wil twee keer naar de kerk, dat moest niet, maar ik wil het wel. Ik vind het zingen altijd erg fijn, maar ook wel de voorbede. Ik heb daar veel dingen van gezien in mijn ambtelijke bediening. Er gebeuren erg mooie dingen door de voorbede. Ik geloof dat het niet één gebed is maar een gebed van vele. Ja ik zing heel graag, dus dat doe ik hier ook wel. Ik heb op een mannenkoor gezeten. Verder heb ik een brede interesse. Ik kan genieten van een Psalm op hele noten, maar ik ga ook rustig naar een gospelconcert. En mijn handen in de lucht doe ik dan ook nog. En ik heb ze hier ook leren klappen, want dat durfde ze niet. Want wij klappen alleen voor mensen. Homoseksualiteit zit niet in de weg. De kerk zit in de weg! Het instituut zit in de weg. De Kerk niet, 'hoe lief heb ik Uw Huis o Heer', maar het instituut zit in de weg. Ik moet er niet te veel over nadenken want dan wordt ik onpasselijk.

Homoseksualiteit speelt geen enkele rol bij mijn deelname aan het Heilig Avondmaal. Ik dacht vroeger wel dat voor alles vergeving is maar niet voor homoseksualiteit. Alleen omdat in bepaalde tradities Avondmaal het sjibbolet is; maar het probleem kan natuurlijk ook op andere plekken gaan zitten. Als je niet welkom bent aan het avondmaal, dan zou ik in zo'n gemeente niet kunnen functioneren. Ik hoor van mensen via Contrario die al 12 jaar van het Avondmaal geweerd worden. Dan zeg ik op mijn beurt, je bent er wel zelf bij. Je laat je ook weren. Ga dan naar een gemeente waar je welkom bent, en ga niet de martelaar uithangen. Dat is een beetje te gemakkelijk. De keerzijde van homo's tegenhouden van het Avondmaal is dat ze zich martelaar gaan voelen.

Pastorale begeleidingspraktijk

Ruben: Ik vond dat de kerk waar ik eerst was eigen voorwaarde oplegde en niet echt luisterde. Dus niet hoe ik het ervaaarde, maar 'wij denken dat het zo is'. Verder was er ook niets mogelijk. Dat snap ik ook wel, maar het was gelijk vanaf het begin al van 'wij vinden dat het niet kan'. Geen luisterend oor. In de gemeente waar ik nu ben is geen onderscheid, iedereen is hetzelfde. Ik kreeg meer zelfvertrouwen. Want ik had momenten dat ik dacht, wat heeft het allemaal nog voor zin om te geloven. Maar nu ga ik weer met plezier naar de kerk. Het is wel een kerk met meer dynamiek, maar dat is niet de hoofdreden.

Moeder van Ruben: Ik heb veel steun van een gespreksgroep van ouders die er ook mee te maken hebben. Want die hebben allemaal hetzelfde meegemaakt. Als je daar voor het eerst komt en je vertelt je verhaal dan weten die mensen precies 'dat hebben wij ook meegemaakt.' **Vader van Ruben:** Er moet duidelijk verteld worden dat er gespreksgroepen zijn. Ze zijn er! Ds. J.J. Verhaar uit Krimpen aan de IJssel die regelt zo'n gespreksgroep samen met een maatschappelijk werker. En dan zit je met 10 tot 15 mensen. Het is gericht op ouders. Er zijn meerdere predikanten die zoiets opzetten. Deze gespreksgroep is wel interkerkelijk. **Moeder van Ruben:** Dan merk je toch dat je met z'n allen hetzelfde voelt. En dan ben je nu wel een jaar verder, en ben je er wat rustiger onder, maar als je dan een nieuw stel krijgt en hun verhalen dan weet je dat die mensen er nog helemaal doorheen moeten. Vanuit onze kerk kwam de pastoraal medewerker ermee dat er een echtpaar was die bij deze gespreksgroep zat. De pastoraal medewerker heeft ons wel gewezen op die groep, maar verder heeft hij ons helemaal laten zitten. Hij is er helemaal klaar mee. Toen Ruben trouwde, daar zaten wij natuurlijk ook vreselijk mee, dat zat me tot hier, toen kwam ik tegen, toen zei hij: 'Ja ik heb het gehoord, als je me nodig heb dan kun je me bellen'. **Vader van Ruben:** Maar zo werk dat niet, je gaat niet iemand bellen en zeggen 'ik heb je nodig'. Met dit onderzoek en interview zou je vooral daar een stap in kunnen zetten. **Moeder van Ruben:** Het is mij best meegevallen dat we opgevangen zijn. We worden niet met de nek aangekeken. Maar pastoraal meeleven door de pastoraal medewerker of de predikant, dat is er eigenlijk niet. De predikant adviseerde Ruben in eerste instantie een bepaalde cursus om er weer vanaf te komen. Dat is het ergste wat ze kunnen aangeven! Die predikant wist er gewoon geen raad mee. **Vader van Ruben:** Hij had gewoon een luisterend oor moeten hebben, dat was al voldoende geweest. Praktische begeleiding is ook moeilijk. Ook al weet je wel hoe het moet. Je hoeft ook geen oplossing aan te geven, maar je kan wel een richting aangeven. Dat was niet aanwezig. Dus een richting, waar je je verhaal kwijt kan. De pastoraal medewerker had een goede tip omdat hij iemand kende die in die praatgroep zat. Maar hij wist niet van de praatgroep zelf.

Esther: Hoe men in het pastoraal met mij omgaat? Niet.... Men gaat er niet mee om. Ik heb de euvele moed gehad om het met een huisbezoek een keer te noemen, en, arme broeders zou ik bijna zeggen, want ze wisten er echt geen raad mee. In een volgend huisbezoek heb ik het nog een keertje geprobeerd, en kreeg dezelfde verlegen reactie. Daarna heb ik het nooit meer besproken, en ik ga het ook nooit meer doen. Dat heeft te maken met de verlegenheid. Er is zo veel verlegenheid omheen, dat ik me ook verlegen ga voelen. Dat is wat er gebeurt. Wat ik op pastoraat tegen heb dat is dat als je pastoraat bedrijft vraag dan hoe je relatie is met God en wat je daarin in de weg staat. Mijn lesbisch zijn beïnvloed mijn bidden, mijn bijbellezen, mijn gesprek met God, of Gods gesprek met mij door Zijn Woord. Dat gesprek zou ik heel graag in het pastoraat voeren. Niet gelijk beginnen over wat niet mag. De kerk is de enige plek waarin je kan praten over je leven met God. Over homoseksualiteit kan ik ook met de huisarts praten, of met de buurvrouw. De kerk heeft de legitimatie om te praten over de vraag hoe het dan zit met jou relatie tot God over dit onderwerp. En dat doet de kerk niet, en het pastoraat niet. Ik had geen pastoraat. Ik heb het altijd in m'n eentje uitgevogeld. Één keer heb ik iemand gevraagd, en tegen hem heb ik gezegd dat ik met hem wil nadenken over de vraag of homoseksualiteit nu een variant is op Gods schepping – of dat het een

consequentie van de zondeval is. Ik zei tegen hem dat hij alle boeken dicht moest laten, en dat we samen bijbelstudie zouden doen over de eerste 3 hoofdstukken van Genesis. Dat hebben we gedaan, en dat, die bijbelstudie, die avonden hebben mij alle rust gebracht die er nu nog steeds is. Sinds dien weet ik dat het erom gaat dat God mijn schepper is, dus staat Hij boven mij, dus mag Hij dingen in mijn leven zeggen. En aan mij de roeping om hem te gehoorzamen. Dat is voor mij een heel cruciale avond geweest. De boel is toen wel recht gezet.

Ik vind dat de kerk en het pastoraat soms heel onbarmhartig omgaan met homoseksuelen en niet ontspannen mee denken met de gebroken werkelijkheid. Die bereidheid mis ik echt ten ene male. Iedereen schiet in de kramp, omdat we dealen hebben met de Bijbelteksten waarin het heel kraakhelder is. Ik vind het nog steeds ingewikkeld om teksten over homoseksualiteit te verstaan als tempelprostitutie. Over de concrete Bijbelteksten, daar ben ik nog steeds niet zo over uit.

Ruth: Ik had eerst wel het idee dat de beide predikanten mijn homoseksualiteit accepteerde, totdat ik ging trouwen. Toen was het opeens een groot probleem, en werd er een synode over geraadpleegd. En ik schrok zelf van de impact die een simpel huwelijk, mijn huwelijk, teweeg had gebracht. Ik had aangegeven te willen trouwen, maar dat konden de predikanten voor hun geweten niet. Dat konden ze niet aan God doorverkopen voor hunzelf. Dat accepteerde ik, en vroeg iemand van een andere gemeente die dat wel prima vond. Totdat ik echt ging trouwen in de kerk. Toen ging het toch niet goed. Dat heb ik als heel naar ervaren, dat zou ik een ander niet toewensen. Ik had liever gehad dat ze vanaf het begin heel duidelijk waren geweest. Als predikant zou ik van het begin af duidelijk zijn in wat ik zou doen of niet zou. Tip: zet een gesprek achteraf op papier. Het ging zo ver, dat ik volgende gesprekken maar ging opnemen omdat voor mij het vertrouwen weg was. Nu ben ik gescheiden, en nu willen ze wel weer praten, maar zo werkt het natuurlijk niet.

Er is nu, na mijn scheiding, een andere groep die me weer leuk vindt en accepteert. Want ook een paar homoseksuele vrienden, al heb ik er niet zo veel, die hebben gezegd: O Ruth heeft haar relatie uitgemaakt? Dan hoort ze niet meer bij ons. Alles is een groep. Zodra je afwijkt... voor mij was het een les om de norm van God aan te houden, omdat je eigenlijk nooit ergens bij hoort. Gelukkig heb ik nog een vaste groep die me altijd wel leuk vindt en accepteert, maar je hebt natuurlijk een verschuiving in de kerk. Ik ben ook wel eens gebeld, met de opmerking, o je bent genezen! Nee, zo simpel is het niet. Het is vreselijk hoe christenen andere pijn kunnen doen met het oordeel. Ook over vragen over homoseksualiteit. Wat homoseksuelen zien en wat de kerk ziet is helemaal niet zo verschillend.

David: Collega's en gemeenteleden prima, maar kerkenraden erg rood licht. In mijn geval, hoe collega's met mij omgingen (vooral gingen) in de eerste tijd, en ook het één-op-één pastoraat in de gemeente zelf. Maar kerkenraden die maken er wat van, daar heb ik me over verbijsterd. Die denken dat zij namens de gemeente spreken, terwijl het eigenlijk alleen zo is dat ze zelf tegen zijn. Er zijn 30 gemeentes waar ik altijd gepreekt hebt, en nu zijn we vier jaar verder, en ik hoor nooit iets van die kerkenraden. En als het dan zo slecht met mij gesteld is, dan zou het toch hoog tijd worden dat ze tegen mij zeggen, David zou je niet eens terugkomen van die dwaalweg. Maar je bestaat niet meer, dat vind ik het allerergste. Alsof ik nooit bestaan heb. Het was altijd fijn onder je gehoor, maar nu nemen we afscheid. Of ze zeggen, het is voor u beter... dan zeg ik, wie bepaalt dat? En wie zeg er dat ik geen strijdbaar stukje wil. Ik ben pittig genoeg, zeker nu. En ik krijg de kans niet om iets uit te leggen.

“liever een homostel dan iemand die overspel pleegt”, maar dan denk ik ‘wat een vergelijking...’. Wordt ik daarmee vergeleken, is dat het? Net iets minder erg? Nee, dat geeft mij wel heel veel moeite, en heeft me echt verdriet gedaan. Ik wil in die gemeentes best wel een keer komen en uitleggen wat er gebeurd is, en

dat het niet anders kon. Maar ik heb nergens de gelegenheid gekregen. Dus er is veel angst. Want wat gaat er dan gebeuren? Maar ik denk dat opening van zaken altijd de beste oplossing is.

In allerlei situaties is Mattheus 18 toch wel het uitgangspunt, dus dat je met iemand gaat praten en met nog twee of drie broeders. En, als het over homo's en seksualiteit gaat dan zou het ook zo moeten, ook als het om een dominee gaat. De enige die naar mij omkeek was de gemeente waar ik begonnen ben. Die bedreven pastoraat. Zij waren de enige. Ik kan we wel voorstellen dat het moeilijk te begrijpen is. Ben ik nu wel of niet dezelfde dominee als eerst? Maar dan zou je dat toch gewoon moeten ondervinden. Ga luisteren wat hij nu te zeggen heeft. Ze denken soms dat je soort COC evangelie hebt. Zondag was er een gezin in de kerk wat per ongeluk in deze kerk zat, ze moesten eigenlijk elders zijn. Ze hebben die dienst als erg positief ervaren. Dat was voor mij goed om te horen, want je denkt soms na over de vraag of je nu anders bent gaan preken of niet. Ik heb een 'eigen' ouderling die mij coacht. Dat is fijn. Hij bid voor mij. Ik heb op zich in mijn eigen gemeente wel goed pastoraat.

Mijn omgang met God is niet veranderd, eerder beter. Persoonlijker. Toen ik preekte, was ik een soort toppertje in de confessionele hoek, maar ik had genoeg aan mezelf. Ik heb er nooit op gepoetst maar ik was wel een gevierde dominee. En er is maar weinig nodig om je van zo'n voetstuk af te halen. Je hoeft alleen maar eerlijk te worden, en je hebt het gedaan. De gedachte dat er straks voor de rechterstoel een heel onaangenaam boekje van David zou opengaan ging mij steeds meer drukken. Ik bad ook op de kanseltrap over deze druk. Ik preekte als 30er in de confessionele hoek over 'ik ellendig mens' of 'ik de grootste der zondaren'. Nu denk ik wel eens, waarom heeft nooit iemand mij gevraagd waarom ik over zo'n tekst preek? Want dat was bij ons helemaal niet zo gewoon. Maar het waren voor mij allemaal uitlaten. Dat nare gevoel ben ik nu kwijt, dus ik sta nu met veel meer vrijmoedigheid als daarvoor. Het gaat me ook makkelijker af, in de goede zin.

De Bijbel

Ruben: Weten of vertrouwen? Weten is één ding, maar het ervaren dat God er is, dat is veel belangrijker. De persoonlijke relatie. Dat de Bijbelse teksten homoseksualiteit nergens tot bepaalde vormen limiteren is niet helemaal waar. Ik heb juist het idee dat wat de bijbel verboden wordt, het handelen uit lust betreft. En dat is een heel verschil met het echte liefhebben. Normerende uitspraken zijn dezelfde verboden en geboden voor heteroseksuelen.

Moeder van Ruben: Bepaalde verhalen, zoals Sodom en Gommora, waarvan je niet anders geleerd had dan dat het met homo's te maken had, maar het blijkt toch anders te zijn. Echt anders. En dan de tekst dat als twee mannen bij elkaar zijn dat het gruwel in Gods ogen is, maar een tekst verder op zie hetzelfde van twee kledingstukken. Moet je nu echt alleen op deze zonde kijken? Er zijn veel meer dingen die verkeerd zijn.

Vader van Ruben: het is niet meer zwart-wit. **Moeder van Ruben:** Ik ben er ook altijd op tegen geweest. Maar als het bij jezelf komt dan denk je o help, het is niet waar. Ik denk dat het trouwen een vlucht van hem was. Want is hij nu echt gelukkig? Maar ik weet het echt nog niet goed hoor, en dat weet Ruben ook, maar het is wel mijn zoon. Wij hebben hem toch laten dopen? Hij heeft belijdenis gedaan omdat hij echt gelooft. Hij gelooft toch! Als God met hem begonnen is moeten wij hem dan veroordelen? God houdt hem vast.

Weten of vertrouwen? **Moeder van Ruben:** Vertrouwen. Ruben ging in de Bijbel zoeken waarom het wel mocht, maar ik zei Ruben omdat ik van je hou kan ik het niet zomaar ineens goedvinden. Ik moet het loslaten, als God hem maar vasthoud. Daar heb ik vertrouwen in. God die vergeeft toch ook. Dan kan je toch niet te klein denken van God? Ik hoorde ook van een iemand die aids gekregen had, en God om vergeving gebeden had. Toen dacht ik, ik moet het loslaten, God vergeeft het. Psalmvers 'maar de HEER zal uitkomst geven'. **Vader van Ruben:** Ik ben meer van weten.

Esther: Als Gods schepping goed was, dat geloof en belijd ik, hoe verhoud zich dan het ene tot het ander? Hoe lees je dan de bijbel en bid je dan? En dan is het weer universeel. Met wat je meedraagt staan we, in eerste instantie, gelijk als Christenen onderling. Dat zegt voor mij ook alles over mijn staan tegenover God. Ik heb God niet gemaakt, God heeft mij geschapen dus Hij is mijn schepper. Dat denken over God als schepper en ik als zijn schepping zegt hoe de zaken liggen. Ik ben geroepen om hem gehoorzaam te zijn, simpelweg omdat Hij mijn schepper is. Dat heeft de diepste indruk gemaakt op mij. Wat mij helder is geworden over de schepping en over God. Ik kom er niet onderuit dat God man en vrouw bedacht heeft. Het huwelijk, zo heeft God het bedacht. Ik lees alle normerende uitspraken over seksualiteit met name van het perspectief hoe het was. Zo heeft God het bedacht in de schepping, dan strookt dat met elkaar. Wat ik nog steeds ingewikkeld vind is dat in alle omstandigheden van de maatschappij we niet meer leven met het ideale plaatje – er was geen dood in de schepping. En daarin hebben we moeten leren te anticiperen in alle mogelijke dingen van het alledaagse leven. En daar is in de Bijbel ook ruimte voor, dat de dingen niet gaan zoals ze horen te gaan zonder dat dat direct wordt afgeschreven als fout – maar als het gaat over homoseksualiteit dan ineens dan is die mildheid er niet meer zo. Ik bedoel van het er mee leren omgaan, gewoon omdat het een gegeven is sinds de zondeval. Of ook Efeze 1. Daarin staat wat God in Jezus Christus voor ons heeft gedaan, dat zijn zeven dingen. Hij heeft ons vol liefde, voor de grondlegging van de wereld uitgekozen, Hij zal ons bewaren naar Zijn toekomst, Hij heeft ons liefgehad, onze zonden vergeven, ons in genade aangenomen. Hij zal ons rein en onberispelijk bewaren tot de toekomst.

Weten of vertrouwen? Geloof als weten! Vanuit mijn opvoeding, en in de relatie met mijn ouders is vertrouwen moeilijk, echt heel moeilijk, en dat is nog altijd zo. Ik kan beter weten als het om God gaat dan vertrouwen.

Ruth: Het verhaal van de bloedvloeiende vrouw. De wanhoop dat je het niet meer weet, dat je zo ziek bent, en op het moment dat je het niet meer weet, dat zijn de momenten dat je je volledig overgeeft. Al je eigen kennis is gewoon weg. Je eigen wijsheid is weg. De wanhoop in het verhaal, dat zij als laatste daad van geloof Zijn mantel aanraakt, dat vind ik een prachtig verhaal. En zo voelde het ook voor mij, dat ik het niet meer wist. En ik werd maar zieker en zieker, en allerlei vreemde dingen met mijn gezondheid, en het is allemaal goed geweest om over mezelf na te denken. Ik ben altijd bezig met wat dan ook, en als je ziek bent dan kun je gewoon niets meer. Alle afleiding, verleiding en misleiding is dan weg. Dan moet je wel naar jezelf gaan kijken, dan moet je wel onderzoek gaan doen. Dan leer je jezelf ook kennen, en moet je het bij God zoeken, want je weet het zelf gewoon niet meer. Je hoeft alleen maar je hart open te stellen, dat is zo belangrijk. Het Woord van God is belangrijk, maar ik hecht veel waarde aan de persoonlijke ervaring met God. Ik geloof dat als wij daarom vragen, en als we in onze diepste aanbidding gaan, dat Hij daar antwoord aan geeft. Ik heb het zelf ervaren dus ik vertel het niet vanuit de Bijbel maar vanuit ervaring. Ik weet dat het bestaat. En ik ben vrij nuchter, want ik ben een analist geweest, maar ik heb ervaren dat God bestaat. Niet alleen maar gehoord of gelezen in de Bijbel.

Weten of vertrouwen? Ik weet dat Hij er is. Ik denk dat de Bijbel heel erg duidelijk is over homoseksualiteit. En dat begint al bij Genesis. Maar ik denk dat men in staat moet zijn om er open naar te kijken. Dus niet tegen of voor, maar gewoon objectief naar de Bijbelteksten kijken. God heeft man en vrouw geschapen, met een reden. Dat komt biologisch bij elkaar en dan heb je de voortplanting. Tot op heden zijn mensen niet in staat geweest om hetzelfde biologisch te creëren met 2 vrouwen of 2 mannen. Jezus zegt zelf dat Hij niet gekomen is om de wetten af te schaffen, maar om ze in vervulling te brengen. Ik vind wel dat mensen in hun argumenten tegen homoseksualiteit de teksten soms uit hun verband halen. Zoals de tekst in Romeinen waar het gaat om de afwezigheid van God in het Romeinse rijk. Het Romeinse rijk was bekend om afgoderij – beelden, enz. en door de afwezigheid van God vervielen ze in homoseksualiteit. Maar op het moment dat je door afwezigheid van God vervalt in homoseksualiteit, dat zegt al heel veel voor mij. Het is voor mij een kerntekst. Ook al staat er niet letterlijk man-man en vrouw-vrouw, maar als de afwezigheid van God ervoor zorgt dat je vervalt in een bepaald immoreel seksueel gedrag, dan is dat voor mij een heldere tekst. En Leviticus, een heldere tekst. De manier waar er mee om wordt gegaan past bij de tijdgeest van toen, zoals er met elke zonde om werd gegaan. Ik geloof dat zonde zonde is. En we kunnen vaak zeggen dat Jezus niet sprak over homoseksualiteit, maar Hij sprak over heel veel zonden niet. Maar Jezus zegt wel dat Hij niet is gekomen om de Schrift af te schaffen. Jezus hoefde niet specifiek te spreken over homoseksualiteit. Zonde is zonde. En om nu elke zonde te gaan specificeren. En er ontstaan in deze nieuwe tijd ook nieuwe zonden. De Bijbel spreekt over homoseksualiteit, en geeft aan dat het niet geoorloofd is. God geeft het Zelf aan door de wetgeving in Leviticus, en Jezus bevestigt dat nog eens. En de brieven van de apostel Paulus zie ik veelal als een advies en geschiedschrijving. Desalniettemin is het voor mij wel helder. Ik heb geprobeerd om er veel over te filosoferen en mijn eigen interpretatie ervan te maken, maar ik vind dat het dat met het Woord gewoon niet moet doen. Als iets er staat, dan staat het er. En ik merk dat toen ik pas tot bekering kwam, op mijn 18^e, dat ik toen echt een band met God wilde aangaan. En toen leek het alsof ik het Woord al in mijn hart had, voordat ik het eigenlijk had gelezen. Dus toen ik het echt ging lezen, was het veelal een bevestiging. Je kan het Woord ook zo mooi toepassen in de tijdgeest van nu, maar we moeten er dan wel voor open staan. Daar mag de Heilige Geest ook niet in ontbreken. Ik denk dat dat je overtuiging moet zijn. En ik zou het niet durven om dan mijn eigen interpretatie te gaan maken. Wat ik belangrijk vind is hoe ik het moet toepassen.

De Bijbel spreekt over hemelse gewesten, die wereld is echt! Die wereld bestaat echt wel. Ik was een nuchtere scheikunde en natuurkunde nerd, maar ik heb het zelf ervaren. En we moeten zo bewust zijn elke dag van de keuzes die we maken, en de dingen die we uitspreken met onze mond, onze gedachtes alleen al.

Gedachtes beïnvloeden je emoties en je gedragingen. Gedragingen worden gewoontes, gewoontes worden patronen, en zo gaat het maar door. En uiteindelijk kom je bij de eindbestemming waar je niet wil wezen. En dat begon allemaal met een simpele gedachte.

David: Je wordt vanuit je achtergrond verweten dat je de Bijbel niet meer als Gods Woord leest, en dat je helemaal veranderd ben, omdat je over bepaalde teksten een andere visie hebt. En het is maar de vraag hoe groot dat stuk is. Dus voor onze gereformeerde gezindte achtergrond is het zo groot dat het bijna het heil zelf is. Mijn ex denkt dat ik naar de hel gaat, dat gelooft ze vast. Want ik ben zondig en zo. Dan denk ik kind kind je hebt er nog weinig van begrepen van dat wat je je hele leven gehoord hebt. In de bevindelijke kringen, waar ik ben opgegroeid, daar hoefde je niet zoveel over een ander te zeggen dan had je er genoeg aan wie je zelf bent. Ik merk wel vaker, dat mensen zeggen dat ik helemaal veranderd ben. En dat heeft dan als gevolg dat je er niet meer bij hoort, dat je niet meer bij de bijbelgetrouwe christenen behoort, wat dat dan ook moge zijn.

Mijn roepingsteksten toen waren 'Ga heen in deze uw kracht' van Gideon, niet beseffend wat je dan ontvangt. En dan ook de vraag of je er wel zo blij mee moet zijn. Er was ooit een predikant die tegen mij zei: 'David je moet de barricades op', niet wetend over welke barricades het nu precies zou gaan. Mijn intredetekst was 'Kom, nu is het de tijd'. Maar ik had natuurlijk niet bedoeld de tijd om uit de kast te komen. Je neemt je zoiets niet voor, maar het gebeurt. Maar door die woorden heen is je leven wel geleid, het is allemaal geen toeval. Dat zie je later.

Soms bepaalde teksten. Ik heb hier ook zo'n tekst op een bordje staan. 'Wacht op de HEERE en houdt u aan Zijn weg'. Daar kan ik wel lang van genieten van zo'n tekst. Waar hang je je uitgangspunt in de ethiek? Vanuit onze achtergrond komen we snel bij 'God schiep man en vrouw' – dat is ook waar. Maar je zou ook kunnen zeggen, God zei voor het eerst dat iets niet goed was met de woorden: 'Het is niet goed dat de mens alleen is'. Dat is een ander uitgangspunt. En dat geeft wat meer ruimte. En die flauwekul van 'je kan dan niet voorplanten' dan zeg ik gelijk: zeg je dat ook tegen mensen die geen kinderen kunnen krijgen? Dat vind ik zo kinderachtig. Het is de vraag hoeveel de Bijbel over homoseksualiteit zegt, en ik denk niet zo veel. En dan hoor ik mensen over drie teksten een hele ethiek maken. Dat vind ik wel knap maar ...

Ik denk dat je sowieso een Bijbeltekst in zijn context moet lezen en dan is die context niet alleen de verklaring, maar die doet wel mee. Dus heel het gedoe over Sodom en Gomorra, dat gaat volgens mij veel meer over het gastrecht wat geschonden. En de teksten in Leviticus, daar moet je het woord gruwel toch wel breder uit het boek zelf halen. Daar is het eten van schaaldieren ook een gruwel in de ogen des HEEREN. Dat wordt net zo zwaar aangezet. Ik lees die teksten helemaal niet als een verbod op homoseksualiteit, maar als een verbod op perverse homoseksualiteit. Want in al die teksten gaat het totaal niet over liefde. Het is gewoon lust. In mijn visie komt een duurzame relatie van liefde en trouw in de Bijbel niet voor. Moeilijk te verklaren is de vriendschap tussen David en Jonathan. De liefde was meer dan die van de vrouwen. Geestelijk? Er worden toch wel veel woorden aan gewijd. Ik denk dat de bijbel minder over homoseksualiteit zegt dan wij denken, en dat we ook niet moeten willen dat de bijbel er meer over zegt. Maar als de Bijbel er zo weinig over zegt, dan kan ik me ook voorstellen dat er mensen zijn die daarom zeggen dat er geen ruimte is voor homoseksualiteit. Als het zo fundamenteel was, dan was er ons wel iets over gezegd. Volgens mij is God tegen alle vulgaire en perverse seks. En voor alle seksualiteit in liefde en trouw. Dat is natuurlijk een andere standpunt dan jij hebt.

Consequenties

Ruben: Er zijn niet echt consequenties die daardoor ontstaan. Ik zou niet weten waarom. Doe wat je gelooft. En doe wat je ervaart in je relatie met God. Als het niet goed is, dan wordt je vanzelf weer op het goede pad terug gezet. Ik zou ze het boek van Adam en Evert aanraden. Als ik in mijn huidige kerkelijke gemeente was opgegroeid dan was er helemaal geen probleem geweest.

Vader van Ruben: Ik vond goed dat de kerkenraad in het gesprek met Ruben een standpunt ingenomen heeft. Of het standpunt nu correct was of niet, dat is even niet belangrijk, maar zij hadden een standpunt en daar bleven ze bij. Terwijl ze toch het gesprek aangingen met Ruben. De kerk moet helder zijn. In de ene kerk zal homoseksualiteit wel mogen en in de andere niet, dat maakt even niet uit, de kerk waar hij thuis was had een standpunt. Kijk, dat hij het er niet mee eens is dat is wat anders. **Moeder van Ruben:** In het begin kwam ik in opstand. Het kan niet het mag niet, ik wil dit niet. Je ging naar bed met het idee, morgen word ik wakker en het is niet meer zo. En in de kerk dacht ik, hoe moet het allemaal? Totdat je gaat leren dat je het moet loslaten. En gewoon blijven bidden natuurlijk. Dat is het enige wat je voor je zoon kan doen. Je hoefde maar naar hem te kijken, en je zag dat hij het moeilijk had. **Vader van Ruben:** toch was het een verademing toen hij het gezegd had. Toen dachten we eerst, hij wordt anders. Maar nee, hij kon eindelijk zijn eigen leven gaan leiden. Onze tip? Ga naar een gespreksgroep! Dat is het belangrijkste advies. Je kunt je verhaal kwijt. Ze maken allemaal hetzelfde mee.

Esther: Ik weet niet of ik er zelf aan heb moeten wennen dat ik lesbisch ben, maar in ieder geval is het iets waartoe je je moet gaan verhouden. In het begin dacht ik wel vaak 'sorry, dat ik je met dit probleem opzadel'. Nu zeg ik, dit is wat ik ben, en ik ben er ook wel trots op. Ik heb veel levenslessen geleerd, en het mag ook gewoon bestaan. Dat loopt parallel met het denkproces wat ik heb doorgemaakt. Ik ben een denker. Van 'onzeker over mijn eigen identiteit' ben ik er nu wel trots op. Ik ben anders maar mag er ook zijn. Ik snap wel dat mensen het er moeilijk mee kunnen hebben, maar dat brengt mij niet meer van mijn stuk.

Ik heb een tijd gehad, mijn overtuiging is daarin niet echt verandert, dat ik geloof dat God van mij vraagt om een celibatair leven te leiden en dat ik mijn hele leven alleen blijf. En de consequentie daarvan is dat het gros van gelovig Nederland, van evangelisch tot reformatorisch, klappt. Die vindt die keuze fantastisch. Je bent een voorbeeld. Dat vond ik op een bepaalde manier prettig, het bevestigt je keus. Alles is dan kraakhelder. Je hoeft dan niet meer na te denken over bijbelteksten. Nu denk ik zelf wel eens erover of ik een move gemaakt heb om met Gerda te leven. Mensen die geen vragen durven te stellen, vullen zelf vaak de antwoorden voor ons in. En er is de uitgesproken afwijzing. Die hebben we alle twee geïncasseerd. Dat vind ik nog steeds heel moeilijk, dat omdat ik lesbisch ben en gelovig. Op het moment dat ik alleen leefde geloofde mensen dat je oprecht christen ben. Nu ik samen met Gerda onder één dak woon en wij samen ons leven delen, wordt daar een vraagteken achter gezet.

Ik ken twee homoseksuele vrouwen die allebei getrouwd zijn en hebben gaandeweg de bijbel en geloof in God laten verwateren, en het verdunt. Zij hebben omwille van hun identiteit en omwille van het willen leven zoals ze zijn. Als ik een advies zo mogelijk geven dan zou ik zeggen dat het verdraaid ingewikkeld is om trouw te zijn aan de God van de bijbel en trouw te zijn aan jezelf. Maar als ik aan advies mag geven, ga dan dat gevecht aan want het is het meer dan waard.

Ruth: Tegenslagen? Wat haal je eruit? Boosheid en bitterheid of geloof en vertrouwen? Ik weet dat als er iets op mijn pad komt dat Hij daar een bedoeling mee heeft. Ik bid ook nooit of God de tegenslagen wil weghalen, ik vraag als val: help mij om weer op te staan. Ik probeer ook steeds sneller weer op te staan. Ik

vind het herstel belangrijk, en daar vraag ik om. Herstel van de tegenslag. Ik vraag niet waarom, maar wat Hij wil dat ik hieruit leer. En hoe sneller ik dat inzie, hoe sneller ik ook weer herstel. Het heeft geen zin om, in een wereld waar wij op het territorium van het kwaad zijn, tegen tegenslagen te bidden. Want ik geloof dat de vijand een realiteit is. Het is een werkelijkheid, die alles zal doen om ons van ons pad af te halen. Dus ik vind het belangrijk om te weten welke geestelijke wapenen ik moet inzetten om hiervan te herstellen. En los van de vijand hebben we ook de keuzes van mensen. In situaties waar we mee te maken hebben, en die keuzes hebben consequenties. Ook mijn keuze heeft een consequentie. Als wij tot geloof komen, dan willen we soms niet dealen met de consequenties. Maar je hebt een zonde begaan, en die zonde heeft een consequentie. En daar moet je het mee doen. Dat is een gevolg van jouw keuze. God keert het wel ten goed en Hij heeft meestal wel een nooduitgang, het groene bordje waar je naar toe kunt lopen, maar dat wil niet zeggen dat je niet de consequentie moet dragen. Ik heb veel financiële consequenties die ik nu moet dragen vanwege de scheiding. En dan kan ik heel boos worden op God, waarom ik?, maar het is de consequentie van mijn eigen keuze.

Homoseksualiteit was voor mij een verwijdering van God. Ik merk nu dat de leegte die er was opgevuld is door God, en hoe dichtbij Hij eigenlijk is. En hoe ver Hij toen weg was. Dat is voor mij een consequentie. Dat is eigenlijk het enige. Homoseksualiteit heeft de consequentie van een moeilijke familieband. Vooral mijn moeder, en die beschadiging blijft. Je hoort je het veiligst te voelen bij je moeder, en daar is het dan ineens onveilig. De Bijbel is gewoon waarheid. En als je op een bepaalde manier leeft in een homoseksuele levensstijl probeer je toch wel eruit te halen wat voor jou werkt. En dat betekent dat je ook aan de haal kan gaan met woorden, met teksten. Dus het kan ook een stuk verwarring veroorzaken voor jezelf. Jezus zegt heel treffend dat je licht niet zet onder een korenmaat. Ik vind wel dat Hij er wel bij kan zeggen dat licht ook pijn kan doen in je ogen. En ik denk dat het licht dat uit God Woord voortkomt, het Licht dat God voortbrengt, die kan de duisternis niet ontvangen. Het is heel pijnlijk, en mensen kunnen heel heftig reageren, waaronder de homoseksuele bewegingen in de kerk. Die heftige reacties begrijp ik wel, maar het is ook een deel Licht dat je pijn doet. Sommige vrienden zijn boos op mij, omdat door mijn keuze, zij nu naar zichzelf moeten kijken. Zondigen is een keuze, en ik kies daar niet meer voor. En dat kan voor veel mensen confronterend en pijnlijk zijn. Als ik alleen al binnen loop, en nog niets gezegd heb... maar ik begrijp het wel. Welke keuze zou ik anderen adviseren? Ga op onderzoek uit wie je bent. Wat jouw identiteit is. Hoe God jou ziet. Ga op onderzoek uit wat je familiegeschiedenis is. En als je dat allemaal hebt gedaan en je bent nog steeds homoseksueel, dan mag je terug komen en dan ben je homoseksueel. Ik denk niet dat homoseksualiteit genetisch is, maar meer geestelijk. Maar ik geloof dat zoals het in het Oude Testament staat dat familieleden, zoals ouders, keuzes kunnen maken die van invloed zijn op de volgende generatie. Daar staan mensen eigenlijk niet bij stil. Ik heb God om genade gebeden om de cirkel bij mij te stoppen. Ik heb ook homoseksuele mensen in mijn familie, en gevraagd: Ik heb deze zonde begaan, alstublieft wees genadig voor mijn kinderen en kleinkinderen. Ik ben me van deze zonde bewust, ik heb dat aan Hem beleden, en geloof dat Hij het ook echt stopt.

David: Mijn leven van daarvoor is afgesneden, dat bestaat niet meer. Daar ben ik het meeste van kwijt. Ik ben al mijn vrienden kwijt. Mijn gemeentes ben ik kwijt, ik mag daar nergens meer preken. Dus dat is heel heftig. Alsof ik nooit bestaan heb. De grote consequentie voor mij was om standvastig te blijven, en om te blijven bidden. Niet los te laten, en niet op te geven. Ik heb ook goede dingen meegemaakt, en dat bevindelijke geloof is me ook nog steeds kostbaar en dat laat ik me niet afnemen. Jullie kunnen mij dan misschien niet meer willen, maar ik wil het geloof helemaal nog niet kwijt. Dus dat hou ik vast, en het wordt vastgehouden. Voor mij ligt het zo: Ik wil niet dat straks iemand moet zeggen: David zei dat het voor mij niet kon – of – David zei dat het zomaar kon. Daar ligt het voor mij.

Ik zou niet wachten tot de kinderen groot zijn, want dat is mijn grootste ellende. Mijn ex wist het al twaalf jaar maar mijn kinderen wisten het niet. En het is zo moeilijk om dat rond je 20^e nog te integreren. Als het kind klein is, dan gaat het daar veel soepeler mee om. Maar als je 18 of 19 bent, dan ben je in het eigen pubertijd, en dan is het heel lastig om tegen je vrienden te zeggen: 'Mijn vader is tegenwoordig homo, en hoe dat nu ineens kan dat weet ik ook niet.' Dat is natuurlijk vreselijk voor hen. Dus ik neem ze ook niks kwalijk. Ik zou adviseren om eerlijk te zijn. Ik ben blij dat jongeren van 18 of 20 tegenwoordig al uit de kast durven te komen, ook in de gereformeerde gezindte. Ik kan niet zeggen dat ik spijt heb van mijn huwelijk, en kan ook niet zeggen dat ik haar belazerd heb. Het was toen echt niet zo. Maar, ik heb nu wel heel veel problemen veroorzaakt en verdriet. Ik heb geen spijt van mijn huwelijk, want als ik dat zeg dan heb ik ook spijt van mijn kinderen en dat is een onmogelijkheid. Toen was het goed en nu is het anders.

Een algemeen advies zou kunnen zijn: Ga met homo's praten en niet over hen. Ik wordt nergens meer bij betrokken, en nergens meer voor gevraagd. Waarom vragen ze niet Ruard Ganzevoort, of mij? Dan gaan ze naar een hetero-dominee. Maar hoe kunnen die het nu verwoorden? In Contrario is ook ruimte voor mensen die geen relatie willen of zeggen dat het niet kan. Het zijn er alleen niet veel meer, dat is waar. Refo-Anders heeft zichzelf op een vreselijke manier ... dat is natuurlijk ook diep en diep triest. Is dat nu de gereformeerde gezindte? Zelfs in zo'n situatie de boel nog flessen. En aan de andere kant vind ik het jammer, want die groep is er ook nog en daar kijkt nu helemaal niemand naar om. Ik kan dat niet, want ik heb een andere visie. Hoewel, zij zijn natuurlijk ook welkom op Contrario. En je wordt echt niet uitgelachen als je geen relatie wilt, daar hebben ze respect voor. Het moet meer om mensen dan om standpunten gaan, want dat is theorie. En het leven is geen theorie.

Samenvatting interviews

Ervaring van omgang met God

Ruben hecht grote waarde aan het 'allen'. Geen afwijzingen, maar iedereen is welkom. Daar beleeft Ruben zijn omgang met God het meest intens. Zijn moeder ervaart de omgang met God vooral in het bidden. Voor Esther is de keuze om trouw te blijven aan haarzelf doorslaggevend. David denkt daar ook zo over, en voor hem zich het instituut (kerk met een kleine k) daarbij in de weg. Ruth ervaarde juist in de omgang met God dat God haar homoseksuele relatie niet goed keurde.

Pastorale begeleidingspraktijk

Volgens Ruben luisterde de pastorale begeleiders niet echt. Zijn moeder wijst op de gespreksgroep van ouders, want ook zij ervaarde dat de pastorale medewerker uit de eigen gemeente geen pastoraat bedreef. Ook Esther ervaarde het op vergelijkbare manier. Er is zo veel verlegenheid over homoseksualiteit. Haar lesbisch zijn beïnvloed haar bidden. Dát gesprek zou ze heel graag in het pastoraat voeren. De kerk heeft de legitimatie om te praten over de vraag hoe het dan zit met jou relatie tot God over dit onderwerp.

De predikanten in kerk van Ruth waren niet duidelijk genoeg om ze nu wel of niet homoseksualiteit accepteerde, totdat ze ging trouwen. De tip van Ruth is: zet een gesprek achteraf op papier. David stelt hoe het wel zo moeten met een verwijzing naar Mattheus 18. Dat je met iemand gaat praten met nog twee of drie broeders. Maar de praktijk is anders. Hij wordt eenvoudig genegeerd. Alsof hij nooit bestaan heeft.

De Bijbel

Ruben heeft het idee dat wat in de bijbel verboden wordt, het handelen uit lust betreft. Ook zijn moeder denkt langs deze lijnen: De teksten blijken anders te zijn dan wij in onze kerk vaak leren. Echt anders. En, moet je nu echt alleen op deze zonde kijken? Volgens Esther zijn de Christenen onderling gelijk. Daarbij is er in de Bijbel ruimte voor, dat de dingen niet gaan zoals ze horen te gaan zonder dat het direct wordt afgeschreven als fout. David stelt dat hem wordt verweten dat hij de Bijbel niet meer als Gods Woord leest, omdat hij over bepaalde teksten een andere visie hebt. Waar, stelt hij, hang je je uitgangspunt in de ethiek? 'God schiep man en vrouw' of 'Het is niet goed dat de mens alleen is'? Daarbij moeten we een Bijbeltekst wel in zijn context lezen. En de teksten in Leviticus? Daar moet je het woord *gruwel* toch wel breder uit het boek zelf halen. Ruth heeft momenten dat ze zich volledig overgeeft. Al haar eigen kennis is dan gewoon weg. De Bijbel is volgens Ruth duidelijk over homoseksualiteit. God heeft man en vrouw geschapen, met een reden. Als de afwezigheid van God, in Romeinen 1, ervoor zorgt dat je vervalt in een bepaald immoreel seksueel gedrag, dan is dat voor haar een heldere tekst.

Consequenties

Ruben stelt: doe wat je ervaart in je relatie met God. Zijn moeder geeft aan dat ze heeft moeten leren om het los te laten. De vader van Ruben vond het goed dat de kerkenraad destijds een standpunt ingenomen heeft. De kerk moet helder zijn volgens hem. Hij vond het ook een verademing toen zijn zoon hem vertelde dat hij homoseksueel was. Toen dacht hij eerst, nu wordt Ruben anders. Maar nee, Ruben kon eindelijk zijn eigen leven gaan leiden. Hun tip? Ga naar een gespreksgroep! Dat is het belangrijkste advies. Je kunt je verhaal kwijt. Ze maken allemaal hetzelfde mee.

Homoseksualiteit het mag ook gewoon bestaan stelt Esther. Haar tip? Het is verdraaid ingewikkeld is om trouw te zijn aan de God van de bijbel en trouw te zijn aan jezelf. Maar ga dat gevecht aan want het is het

meer dan waard. Voor Ruth betekende haar homoseksuele relatie een verwijdering van God. Ze merk hoe dichtbij Hij is, en hoe ver Hij toen weg was. Maar haar keuze om de homoseksuele relatie te beëindigen heeft ook financiële consequenties, de consequentie van haar eigen keuze. Als David naar zichzelf kijkt dat stelt hij dat zijn leven van daarvoor is afgesneden. Dat bestaat niet meer. Zijn vrienden kwijt, zijn gemeentes, alles is hij kwijt. Hij mag daar nergens meer preken, hij wordt nergens meer bij betrokken. Alsof hij nooit bestaan heeft. Als David naar anderen kijkt dan is zijn advies om met homo's te gaan praten en niet over hen.

Twijfel, bewijs & overgave

Op verzoek van Professor Ganzevoort leg ik de vijf interviews naast het boekje *Twijfel, bewijs & overgave* van Gerrit Glas.²⁹⁴ Ik geef eerst een korte samenvatting van deze oratie en daarna breng ik de vijf geïnterviewde in een denkbeeldig gesprek met hem.

Over christelijk filosofie.

Als Pascal schrijft over de geest van de christelijke filosofie dat gaat het hem niet om het vinden van het juiste midden tussen twijfel, bewijs en overgave. Het gaat hem juist om de spanning tussen die drie. En het gaat om de relatie tussen de waarheid en de denker.²⁹⁵ Niet alleen empirische waarneming en logische redenering leidt tot gelegitimeerde kennis.²⁹⁶ Die claim, dat waarneming en redenering de laatste beroepsinstanties zijn als het gaat om wat mag tellen als kennis, is namelijk zelfreferentieel inconsistent en onkritisch. Die vooronderstelling zou namelijk zelf kritisch bevraagd moeten worden.²⁹⁷

Paul Ricoeur, een representant van de plurale benadering, spreekt over twee sporen in het zoeken naar waarheid. Het Bijbelse spoor van Oude en Nieuwe Testament gebaseerd op getuigenissen van indringende ervaringen; en het Grieks-hellenistische spoor dat werkt met de middelen van de rede. Jerusalem en Athene zijn volgens hem minder van elkaar gescheiden dan traditioneel gedacht.²⁹⁸ Waarheid is volgens Ricoeur niet een ding, maar een gebeuren dat zich voltrekt is de relatie van de denker en zijn streven naar waarheid.²⁹⁹ De mens is ten diepste een interpreterend wezen dat open staat voor het transcendente.³⁰⁰

Ieder denken over God stuit op een grens die denkend niet gepasseerd kan worden. Over God valt niet te filosoferen, althans niet los van de openbaring.³⁰¹ Het is daarom legitiem als de denker gaat abstraheren – zolang hij zich maar van deze abstractie bewust blijft.³⁰² Soms doen bepaalde opvattingen de werkelijkheid onrecht aan,³⁰³ omdat dat christelijke filosofie begint met een set van inzichten,³⁰⁴ en dat de denker vaak weinig andere keus heeft dan zich te bedienen met het denkgereedschap van zijn tijd.³⁰⁵

De analytisch geschoolde christelijke filosoof kan hiervan leren om voorzichtiger te zijn voor de verzelfstandiging van de theoretische denkhouding en speculaties over God en diens eigenschappen.³⁰⁶ Want, wellicht worden bepaalde geloofswaarheden – God regeert de wereld, de mens heeft een ziel – soms wat naïef ten tonele gevoerd of wat te haastig als ‘set van inzichten’ aangemerkt.³⁰⁷ Gerrit Glas pleit daarom voor een *dubbele sensitiviteit*, namelijk enerzijds de verhouding van de denker tot het onderwerp en anderzijds de verhouding van de denker en de context waarin hij zich bevindt.³⁰⁸

²⁹⁴ Gerrit Glas, *Twijfel, bewijs & overgave. Over christelijke filosofie*, Amsterdam 2011

²⁹⁵ Gerrit Glas, *Twijfel, bewijs & overgave*, p. 7

²⁹⁶ Gerrit Glas, *Twijfel, bewijs & overgave*, p. 8

²⁹⁷ Gerrit Glas, *Twijfel, bewijs & overgave*, p. 9

²⁹⁸ Gerrit Glas, *Twijfel, bewijs & overgave*, p. 16

²⁹⁹ Gerrit Glas, *Twijfel, bewijs & overgave*, p. 16

³⁰⁰ Gerrit Glas, *Twijfel, bewijs & overgave*, p. 18

³⁰¹ Gerrit Glas, *Twijfel, bewijs & overgave*, p. 32-33

³⁰² Gerrit Glas, *Twijfel, bewijs & overgave*, p. 32

³⁰³ Gerrit Glas, *Twijfel, bewijs & overgave*, p. 41

³⁰⁴ Gerrit Glas, *Twijfel, bewijs & overgave*, p. 51

³⁰⁵ Gerrit Glas, *Twijfel, bewijs & overgave*, p. 52

³⁰⁶ Gerrit Glas, *Twijfel, bewijs & overgave*, p. 52

³⁰⁷ Gerrit Glas, *Twijfel, bewijs & overgave*, p. 52

³⁰⁸ Gerrit Glas, *Twijfel, bewijs & overgave*, p. 53

Elke filosofie is in zeker mate onderhevig aan de invloed van pretheoretische opvattingen en intuïties.³⁰⁹ Verabsolutering van een bepaald aspect van de werkelijkheid zal per definitie leiden tot innerlijke tegenspraak in de filosofie.³¹⁰ Filosofie is het denkend verkennen van spanningen.³¹¹ Waar bewijzen de kracht van gelding verliezen en waarin de twijfel de onvermijdelijke metgezel wordt van de overgave.³¹²

Christelijke filosofie is geïnspireerd door eeuwenoude inzichten en brede christelijke traditie. De denker verhoudt zich tot zijn onderwerp, en die verhouding zelf wordt beïnvloed door de context waarin de denker opereert. Vandaar de dubbele sensitiviteit.³¹³ Vanwege deze relationele en contextgevoeligheid is christelijke filosofie noodzakelijkerwijs pluraal.³¹⁴ Christelijke filosofie is verwachtingsvol. De veelzijdige, complexe maar ook geordende werkelijkheid rust niet in zichzelf, maar vraagt om ontplooiing.³¹⁵ Pas daarom op voor het cultiveren van zelfinterpretaties, want dat zal leiden tot geslotenheid. De sensitiviteit van het christelijke perspectief is wezenlijk anders. Ze is open, gevoelig voor waarde en transcendentie en attent op signalen die wijzen op bevrijding.³¹⁶

Christelijke filosofie zal altijd spannend blijven, geworteld in eeuwenoud geloof, een geloof dat nooit kritiekloos geslikt wordt. Ze geeft de denker zelfstandigheid zonder zijn beperkingen en contextuele gebondenheid uit het oog te verliezen.³¹⁷ Ze is gevoelig voor twijfel en aanvechting, maar weet zich ook gedragen door de verwachting van het komende.³¹⁸

³⁰⁹ Gerrit Glas, *Twijfel, bewijs & overgave*, p. 41

³¹⁰ Gerrit Glas, *Twijfel, bewijs & overgave*, p. 41

³¹¹ Gerrit Glas, *Twijfel, bewijs & overgave*, p. 63

³¹² Gerrit Glas, *Twijfel, bewijs & overgave*, p. 63

³¹³ Gerrit Glas, *Twijfel, bewijs & overgave*, p. 63

³¹⁴ Gerrit Glas, *Twijfel, bewijs & overgave*, p. 63

³¹⁵ Gerrit Glas, *Twijfel, bewijs & overgave*, p. 54

³¹⁶ Gerrit Glas, *Twijfel, bewijs & overgave*, p. 54

³¹⁷ Gerrit Glas, *Twijfel, bewijs & overgave*, p. 63

³¹⁸ Gerrit Glas, *Twijfel, bewijs & overgave*, p. 63

In gesprek

Hoe zou een gesprek tussen Ruben, David, Esther en Ruth en Gerrit Glas kunnen verlopen? Zijn er herkenningsmomenten?

Gerrit Glas spreekt van een *dubbele sensitiviteit*. Dat zullen Ruben, David, Esther en Ruth zeker herkennen. Het is niet alleen hoe zij zelf over homoseksualiteit denken, het gaat ook om de context waarin zij zich iedere dag bevinden. Hun denken over homoseksualiteit heeft directe gevolgen voor de relatie tot hun medemensen. Daarmee is hun denken niet vrij, maar kent nadrukkelijk die dubbele sensitiviteit.

Gerrit Glas spreekt ook over '*het denkgereedschap van zijn tijd*'. De moeder van Ruben heeft het over bepaalde verhalen, zoals Sodom en Gommora, waarvan je niet anders geleerd had dan dat het met homo's te maken had, maar dat het toch anders is. En de tekst dat als twee mannen bij elkaar zijn dat het gruwel in Gods ogen is, maar een tekst verder op zie hetzelfde van twee kledingstukken. Gerrit Glas zou zeggen dat bepaalde opvattingen de werkelijkheid soms onrecht aandoen. De christelijke filosofie begint met een set van inzichten, en de denker heeft vaak weinig andere keus heeft dan zich te bedienen met het denkgereedschap van zijn tijd.

Het denken over God stuit op een grens, die *denkend niet gepasseerd* kan worden. Esther heeft het over 'Bijbelteksten in een gebroken werkelijkheid'. Ruth heeft het erover dat haar eigen kennis en wijsheid soms weg is. Ruben geeft aan dat *het ervaren van God* veel belangrijker is dan het *weten*, en zijn moeder vindt troost bij de woorden: 'Maar de Heer zal uitkomst geven'. Het denken en weten blijkt in bepaalde mate begrensd. Namelijk doordat het denken over God begint en eindigt bij dat wat God van Zichzelf openbaart. Voor Ruben, David, Esther en Ruth is de Bijbel het woord van God waarin Hij Zich openbaart. Daarom dient de Bijbel altijd opnieuw tot klinken worden gebracht in de context van de tijd.

Is de christelijke filosofie daarom noodzakelijkerwijs pluraal? Ze is in ieder geval in *ontwikkeling*, doelgericht. De veelzijdige complexe werkelijkheid vraagt om ontplooiing. Voor Ruben, David, Esther en Ruth is het een levensweg waarop overgave en twijfel soms hand in hand gaan. Overgave kent dan ook weer die dubbele sensitiviteit. Overgave aan God, God liefhebben met heel je verstand, en je tegelijkertijd verhouden tot jezelf en tot anderen in dit gebroken bestaan.

Afsluitende opmerkingen

Tot slot wil ik de verhouding analyseren tussen de conclusies uit mijn eerste verslag, *het Bijbelse spreken over homoseksualiteit doorvertalen naar vandaag*, en de conclusies uit mijn tweede verslag, *vijf interviews over persoonlijke ervaringen & pastorale begeleidingspraktijk in relatie tot homoseksualiteit*.

Prof. Dr. G. van den Brink sprak onlangs over de verhouding van geloof en wetenschap.³¹⁹ Hij pleitte ervoor om de verhouding van geloof en wetenschap niet te benaderen vanuit het conflictmodel³²⁰ of het onafhankelijkheidsmodel³²¹, maar vanuit het consonantiemodel. Bij dit consonantiemodel gaat het (in onderscheiding van de letterlijke betekenis van consonantie) niet om een ongebroken harmonie maar om een van tijd tot tijd samen klinken.³²² Het consonantiemodel doet niet net alsof er geen reële conflicten zijn, maar blaast deze ook niet op tot het een en al.³²³ Ik wil dit consonantiemodel toepassen voor de analyse van de conclusies uit mijn eerste en twee verslag.

In mijn analyse maak ik gebruik van de volgorde van de interviewvragen; ik richt mij eerst op de ervaringen van de geïnterviewde, dan op hun uitspraken over de bijbel, en daarna op hun uitspraken over de consequenties.

Ervaringen

Als het gaat om de ervaring van de omgang met God dan gebruiken de geïnterviewde woorden die in Bijbel op God worden toegepast. Het 'niet afgewezen worden' en 'trouw blijven' zijn bijbels gesproken beladen termen. Zo te horen gebruiken de geïnterviewde de intertekstualiteit van deze woorden om zich door middel van taal te uiten over hun omgang met God. Daarin is harmonie met een ieder christen die zich aangesproken voelt door de God van de Bijbel.

Kan een heteroseksuele christen wel echt luisteren naar een homoseksuele christen zonder hem of haar al te hebben veroordeeld? Meestal luistert men namelijk niet echt. Er is zo veel verlegenheid over homoseksualiteit. Verlegenheid in luisteren en in spreken. De kerk heeft de legitimatie om te praten over de vraag hoe het zit met de relatie tot God over dit onderwerp. Maar meestal wordt de homoseksuele christen eenvoudig genegeerd. Alsof die persoon nooit bestaan heeft. Blijkbaar ligt hier een grote uitdaging. Dit is een klacht richting de heteroseksuele christen die ter harte genomen dient te worden.

Bijbel

Bij de Bijbelse teksten over homoseksualiteit gaat het volgens sommige geïnterviewde primair om handelen uit lust. En daarbij, waarom zou je alleen deze zonde moeten uitlichten? Is dat Bijbels proportioneel? Alle christenen zijn onderling toch gelijk? En wat is ons uitgangspunt: 'God schiep man en vrouw' of 'Het is niet goed dat de mens alleen is'? De toonhoogte waarop de geïnterviewde inzetten is het ontzag voor Gods woord, en van een kritische houding tegenover de verabsoluteerde christelijke inkleuring daarvan. Net als

³¹⁹ Prof. Dr. G. van den Brink, *Tussen conflict en consonantie*, Vrije Universiteit Amsterdam, 11 december 2015. Rede uitgesproken bij de aanvaarding van het ambt van hoogleraar Theologie en wetenschap, University Research Chair, aan de Faculteit der Godgeleerdheid van de Vrije Universiteit Amsterdam.

³²⁰ Volgens dit model staan geloof en wetenschap per definitie op gespannen voet met elkaar, en verkeren zij dus in een conflictueuze verhouding. Dit is echter een groteske vertekening van de werkelijkheid. G. van den Brink, *Tussen conflict en consonantie*, p. 8 en 9

³²¹ Volgens dit model streven religie en wetenschap totaal verschillende doelen na, en daarom raken of bijten ze elkaar niet. G. van den Brink, *Tussen conflict en consonantie*, p. 11

³²² Van den Brink, *Tussen conflict en consonantie*, p. 15 en 16

³²³ Van den Brink, *Tussen conflict en consonantie*, p. 16

bij de heteroseksuele christen horen we hier de wens om oprecht voor God te leven. Dat neemt niet weg dat er vragen zijn over de (te absolute) waarheidsclaims³²⁴ die velen christenen bezigen.

Consequenties

Uit de interviews blijkt dat het onderwerp homoseksualiteit geen eenvoudig onderwerp is. Het is verdraaid ingewikkeld om trouw te zijn aan de God van de Bijbel en trouw te zijn aan jezelf. Maar, volgens de geïnterviewde is het meer dan waard om dat gevecht aan te gaan. Voor de heteroseksuele christen is de les om *met* homoseksuele christenen te gaan praten en niet *over* hen. Ook homoseksuele christenen kiezen ervoor om in relatie tot God te leven. Het zou een fout zijn om die keuze en relatie te ontkennen of te negeren. Het is juist van belang om in het onderlinge gesprek samen Gods weg voor vandaag te zoeken.

Uit bovenstaande analyse kunnen we het een en ander leren. Christelijke traditionele leeropvattingen en Bijbelinterpretatie zijn niet bij voorbaat boven kritiek verheven. Nieuwe ontwikkelingen kunnen, aldus Professor Van den Brink aanleiding zijn om nog eens kritisch te kijken naar de manier waarop overgeleverde opvattingen eigenlijk tot stand kwamen. Waren ze echt wel zo bijbels, of speelde er toch veel in mee van een destijds algemeen aanvaard, maar inmiddels verouderd wereldbeeld?³²⁵

Voor Professor Ganzevoort gaat dit niet ver genoeg en zal de christen geen waarheid kunnen claimen om het enkele feit dat destijds mensen een Bijbelverhaal hebben verteld dat ze zelf geloofden. Het gaat er om wat verhalen bevindelijk betekenen. Hij spreekt liever over geloof, hoop en liefde dan over christelijke waarheidsclaims.³²⁶ Inderdaad zijn geloof, hoop en liefde fundamentele dingen die veel mensen aanspreken, ook al staan die mensen verschillend in het leven. Het is ook een diep gewortelde Bijbelse gedachte, want wij kennen maar ten dele, maar geloof, hoop en liefde blijven (1 Kor 13:12-13). Tegelijkertijd moet van liefde ook gezegd worden dat zij niet alle vormen van gedrag van de naaste kan accepteren.

Uit de analyse blijkt dat de conclusies uit het eerste en twee verslag van tijd tot tijd botsen en van tijd tot tijd samenklinken. Vooral de wens om oprecht voor God te leven vinden we zowel bij de conclusies uit het eerste verslag alsook bij de conclusies uit het tweede verslag. De disharmonie over interpretatie van Bijbelteksten, en de al dan niet als waarheid geclaimde zekerheden, dienen vandaag opnieuw besproken te worden. De wens om oprecht voor God te leven is het uitgangspunt. Vanuit deze wens moet het mogelijk zijn om een gesprek te beginnen.

³²⁴ Prof. Dr. R.R. Ganzevoort, 'Hoogleraren Van Vlastuin en Ganzevoort in debat over waarheidsclaims', *Het Reformatorisch Dagblad* 11 december 2015

³²⁵ Van den Brink, Tussen conflict en consonantie, p. 18

³²⁶ Ganzevoort, *Het Reformatorisch Dagblad*, 11 december 2015

Bijlage: Interview vragen

Openingsvraag

1. Hoe bent u verbonden geraakt aan het Christelijk geloof?

Religieuze praktijken

2. Een vraag over religieuze handeling in de privésfeer zoals bidden of Bijbellezen.
3. Een vraag over deelname aan gemeenschappelijke rituelen, de sacramenten.

Pastorale begeleidingspraktijk

4. Hoe beleeft u de pastorale begeleidingspraktijk?
5. Ziet u bepaalde veranderingen in uw persoonlijke ervaringen?

De Bijbel

6. Welk Bijbelverhaal geeft u het meeste houvast voor uw geloof?
7. Geloof kan omschreven worden als, 'weten' en 'vertrouwen'. Wat heeft uw voorkeur en waarom?
8. Kunt u reageren op de volgende stelling uit het verslag: *De Bijbelse teksten limiteren hun verbod op homoseksualiteit nergens tot bepaalde vormen. De Bijbel legt de focus niet op de motieven van seksuele verlangens, maar veel meer op wat de individu daarmee doet, zowel in gedachte als in daden. Er is in de Bijbel spraken van normerende uitspraken over seksualiteit.*

Consequenties

9. Wat zijn voor u de consequenties van een christelijk leven?
10. Welke keuze zou u anderen adviseren?